

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Γ Ε Ω Γ Ρ Α Φ Ι Α
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Οργανισμός Έκδοσεως Σχολικών Βιβλίων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

• ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Τα πάρα πολλά σύντομα της ιστορίας ευρώπης και της γεωγραφίας της ανατολικής Ευρώπης μετατόπιστα αποδίδει και πολλά σύντομα και σε απλούστατη γλωσσική. "Οταν ξερνδάνετε αύτην την πρώτη σειρά λέξην της Ευρώπης, θα έχετε διαβάσει την πλειονότητα της ιστορίας της Ευρώπης, που περιγράφεται στην Ευρώπη της Ευρώπης, και την πλειονότητα της γεωγραφίας της Ευρώπης, που περιγράφεται στην Ευρώπη της Ευρώπης." Το πρώτο βιβλίο της σειράς είναι το *Ευρώπη της Ευρώπης*, που περιγράφει την ιστορία της Ευρώπης από την πρώτη πολιτεία της Ευρώπης, την Ακαρνανία, μέχες της οποίας η Ευρώπη της Ευρώπης ήταν γεννημένη, μέχες της οποίας η Ευρώπη της Ευρώπης άρχισε να γίνεται η Ευρώπη της Ευρώπης.

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους καὶ ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἔξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, δῆπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἀγρούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεως σας, π. χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἔργοστάσια καὶ καταστήματα κ.τ.λ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας καὶ τὰ εἴδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. "Οταν ἐμανθάνατε αὐτά τὰ πράγματα, ἐμανθάνατε Γεωγραφίαν· διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἀνθρώποι καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος των· μὲ δλίγας λέξεις ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

"Ο καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέψωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

"Αλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἕδοι δόλους τοὺς τόπους τῆς. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνη δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὔκολώτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρά μας καὶ μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ δποῖα περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα

βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν. "Οταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἴδιαιτέραν μας πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας δὲν βλέπομεν. "Ετοι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν Ἐλλάδα καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1.—"Οταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομήν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσην ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

"Οταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἔνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἔνα ἀριθμόν, δ ὅποιος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικάς ὁδούς τὴν ἀπόστασ.ν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ύποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειαζόμεθα συνήθως 12 λεπτά. "Ωστε εἰς μίαν ώραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

"Αν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἔνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εύρισκόμεθα, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν ὅποιον χρειαζόμεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἔνα τόπον, εύρισκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Άσκησεις.—1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. "Επειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀρίθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἔκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου;—2. "Υπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ την πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα

μὲ τὸ μέτρον.—3. Πόσα λεπτὰ τῆς ὥρας χρειάζεσαι διὰ νὰ βαδίσης κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν;—4. "Ορισε μὲ τὰ βήματα ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον.—5. "Ονόμασε τόπους, οἱ δρόποι απέχοντα μᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

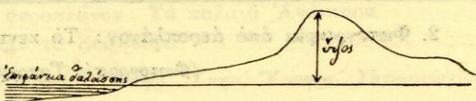
2.—Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειρίζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ δρόπου κάθε πλευρά ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ δρόπου κάθε πλευρά εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Άσκησεις.—1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθουσῆς καὶ εῦρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας.—2. Εῦρετε δμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3.—Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὑψος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειρίζόμεθα τὰ μέτρα μῆκους. Τὸ ὑψος δμως ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὕρωμεν, ὅν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἡ δρόπια ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὕρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἔως τὴν βάσιν του.

'Ως βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. "Ετσι λέγομεν: ἡ κορυφὴ τοῦ 'Υμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἡ ἀπλῶς: δ 'Υμηττός ἔχει ὑψος 1027 μ. 'Ο "Ολυμπος ἔχει ὑψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμένον τὸ ὑψος ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὑρίσκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρόν των.—Ποιον εἶναι τὸ ὑψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

1. Τὸ ὑψος ἐνὸς βουνοῦ.

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὅποιας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειριζόμεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς γῆς· ἀλλ᾽ αὐτοὺς δὲν ἔμποροῦμεν νὰ τοὺς ἔννοήσω-

2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

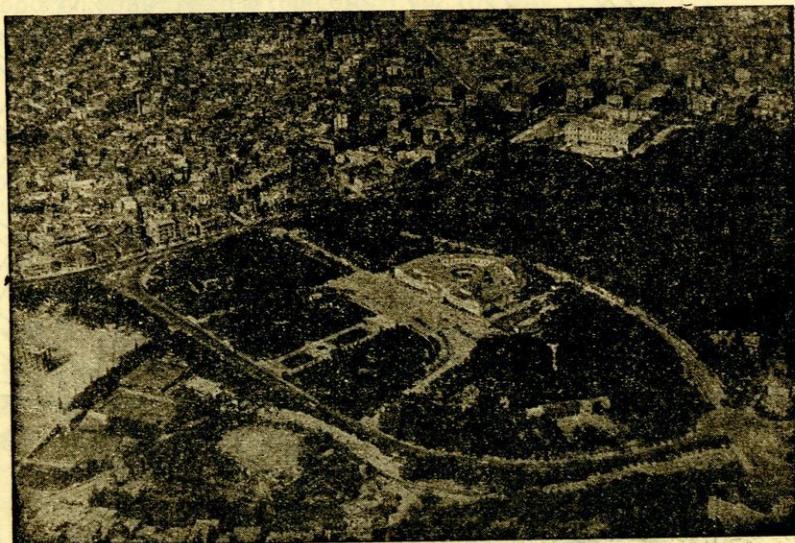
μεν ἀμέσως· διότι περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ ὅποια πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἔξηγῶμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνου.—Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνη-

μεῖον τοῦ ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Απὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδός Σταδίου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ίδιαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μὲ τοὺς ὠραίους κήπους, ποὺ φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν,

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὰ παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

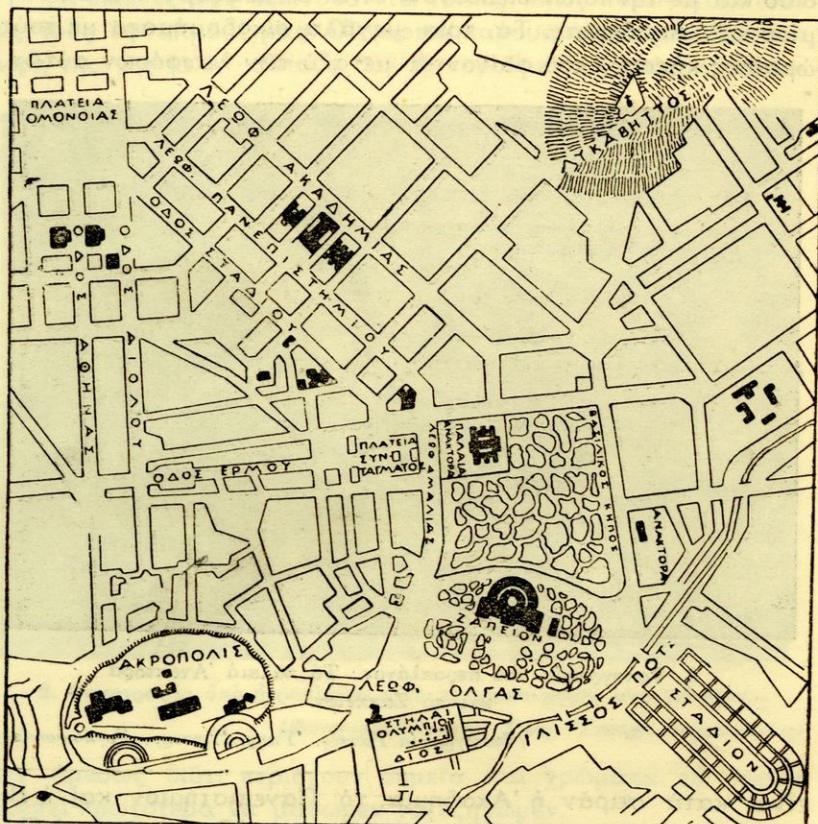
(Φωτογραφία Τοπογ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὡραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁπίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλεύρως εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μὲ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὄλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον

διέρχεται ή λεωφόρος "Ολγας, ή όποια φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισσοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς τὰς χειρας ἔνας ξένος θὰ ἡμιποροῦσεν εὔκολα νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ύπαγῃ ἀπὸ τὴν

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὠραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

2. Σχέδια.—Ο ξένος μας δὲν θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνον· θὰ ἡμποροῦσεν ὅμως εἰς ἐν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἐν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνα. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ δόποια εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ως γὰ τὰ βλέπη κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ’ εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς δοποίας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν ξένος μας θὰ ἡμποροῦσε πολὺ εὔκολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ζενοδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερον, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ ὀνόματα τῶν δδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῷ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἔπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν δλα δὲν φαίνονται ἔξι ἵσου καθαρά, δημοσίως εἰς ἐν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιογράφημα.

3. Κλῖμαξ.—Οπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ διπλανά πραγματικῶς εἶναι. Ἐνώ τοι δημοσίευσαν πόσας φοράς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικόν των μέγεθος.

Διὰ νὰ ἔννοησωμεν τοῦτο καλύτερον, ἃς ἴδωμεν πῶς γίνεται ἐν σχεδιογράφημα. Καὶ πρῶτον ἃς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

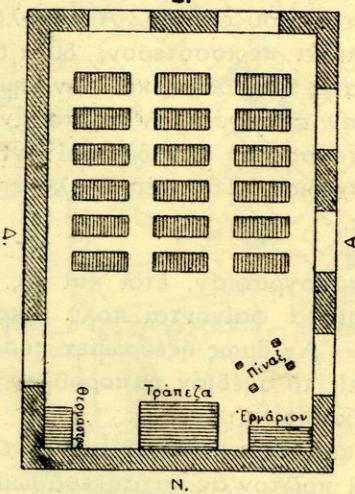
Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρά τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά; Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευράν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα ὁρίζοντιώς εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὅστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἡ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἔπειτα σημειώνομεν κάθε πλευράν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν δοποίαν ἔχει καὶ εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ δὲ πίνακας εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευράς εἰς τὸ ἰχνογράφημά

μας. Κανονίζομεν π. χ. νὰ γίνη δέκα φοράς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμὴν ἐνδὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. "Αν δηλ. ἡ αἰθουσά μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἴχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἴχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

B.

A.

5. Σχέδιον σχολικῆς αἰθουσῆς.

μεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρον σύρομεν τώρα γραμμὴν ἐνδὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ δλα τὰ ἴχνογραφοῦμεν 100 φοράς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλῖμαξ τώρα εἶναι 1 : 100.

"Αν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἡ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ δλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιουτοτρόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμα-

κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἴχνογράφημά μας γίνονται 10 φοράς μικρότερα ἀπὸ δ., τι πραγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἴχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑπὸ κλίμακα σμικρύνσεως. Ἡ κλίμαξ αὕτη σημειώνεται 1 : 10 $\frac{1}{10}$.

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιά μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερά ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

"Ἄς ἴχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸν πρέπει νὰ μικρύνω-

κος προχωρεῖ, ώστε καὶ ὀλόκληρος πόλις ἥμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἐν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μᾶς καταντᾷ ἔνας μικρὸς μαύρος κύκλος.

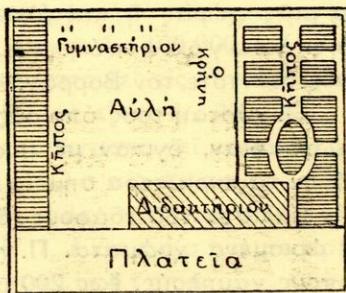
Διὰ νὰ γίνη λοιπὸν ἐν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἔργασία διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10.000· δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10.000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

“Ωστε, ἃν γνωρίζω μεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένον ἐν σχεδιογράφημα, εύκόλως εύρισκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100· διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. “Οσον δὲ μικροτέρα εἶναι ἡ κλίμαξ ἐνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιοχὴ, τὴν δοποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἔξῆς :

0	1 μ.	2 μ.	3 μ.	0	10 μ.	20 μ.	30 μ.	0 100 μ.	200 μ.	300 μ.
	1 : 100				1 : 1000				1 : 10 000	

Ασκήσεις.—1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία του πλευρὰ καὶ ποία ἡ ἀνατολική; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10.—2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά τῆς; Εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τῆς

6. Σχέδιον σχολείου
μὲ τὴν περιοχὴν του.

οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσειτε ἀκριβῶς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτύτερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ὑπολογίσετε μὲ τὴν ἴδιαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἴδιαν κλίμακα.—3. Μέτρησε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εὖρε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν της μῆκος.

4. Χάρται.—”Αν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ ὀλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρά τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς δύοιους μεταχειριζόμεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι᾽ αὐτὸ δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφὴν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὅρη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν μὲ δώρισμένα χρώματα. Π. χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλούς, ἔως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή). Τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὅποιών τὸ ὑψος εἶναι ἀπὸ 200 ἔως 500 μέτρα (χώρα λοφώδης). Τέλος τὸ φαιδὸν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὑψος (όρεινή χώρα). ”Αν τὰ ὅρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὑψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὅποιαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζωνται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. Όμοιώς καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὅρη καὶ αἱ ὁροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκιάσιν· οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικράς καὶ πυκνάς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτών. ”Οσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ ὅρους, τόσον πυκνότεραι καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσον σκοτεινοτέρα φαίνεται ἡ θέσις της ἐπὶ τοῦ χάρτου. ”Αντιθέτως τὰ δύματά πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου! Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικούς ποταμούς.

Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμάς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς δόδοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ύπάρχει καὶ ἔξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ δόποια σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημείωσις.—”Αν ἔνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100.000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100.000 φοράς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. ‘Επομένως, ὅταν ἡ κλίμακ εἶναι 1 : 100.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμακ εἶναι 1 : 200.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: “Οσας ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

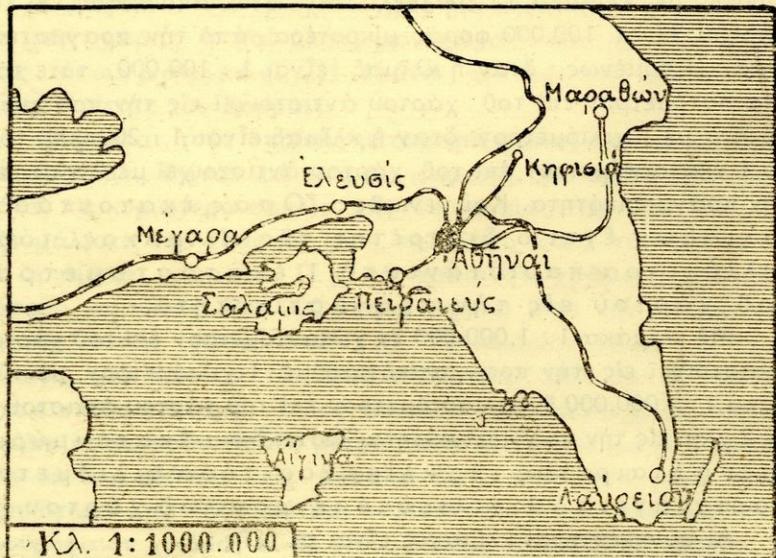
Μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000 ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2.000.000 ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα.”Ωστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἔξῆς: .

1 :	25.000, 1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου =	250 μ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50.000, 1 » » » =	500 μ. » »
1 :	100.000, 1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου =	1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200.000, 1 » » » =	2 χλμ. » »
1 :	500.000, 1 » » » =	5 χλμ. » »
1 :	1.000.000, 1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου =	1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5.000.000, 1 » » » =	5 χλμ. » »
1 :	10.000.000, 1 » » » =	10 χλμ. » »

Άσκησις.—1. Ο χάρτης τῆς σελίδος 16 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Αττικῆς μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Λειπούνται ἐπίσης αἱ

γραμμαί, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ώς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ δόδος πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α') ἔως τὴν Ἐλευσῖνα καὶ β') ἔως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν-Μαραθῶνος. Ο Σπῦρος Λούης ἔτρεχε 14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθώνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς

7. Χάρτης τῆς Αττικῆς.

ποίαν ἡ Αἴγινα; — 4. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδιόν ἢ ὅρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πίση εἶναι καὶ ἐνθεῖαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν πλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἄσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου).

1. Τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος.— 1. Ποία πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολάς καὶ ποία ἀπὸ Δυσμάς; Ποίας θα-

λάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά;—2. Εὗρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμήν, ἡ ὅποια διευθύνεται ώς τόξον πρὸς Α καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ "Ἐβρου ποταμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ δροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἔως ποῦ ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ ἐλληνικὸν κράτος. "Οπου αὐτῇ ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἐνὸς βουνοῦ ἡ τὸν ροῦν ἐνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν δριόν. "Οπου δύος τὸ ἔδαφος εἶναι δυμαλόν, π. χ. εἰς τὰς πεδιάδας, ἔκει τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (δρόσημα).—3. Μὲ ποῖα κράτη ἡ Ἑλλὰς ἔχει κοινὰ δρια; Ὁνόμασε τὰ γειτονικὰ κράτη.—4. Εὗρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν;—5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκεται αὕτη;—6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις: "Ορισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας. —7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι.—1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας δροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ δύναμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες;—2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔχουν αἱ κυριώτεραι δροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος.—3. Τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αιγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν;—4. Εὗρε τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αιγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

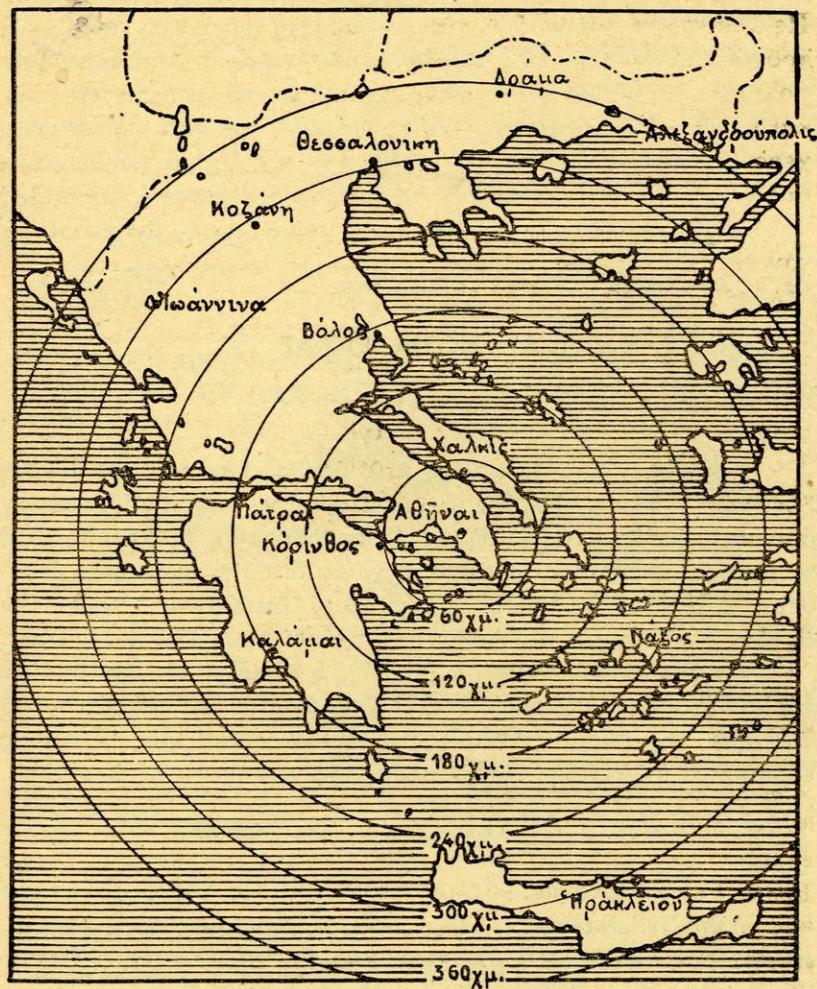
"Ο Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ

ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν Πελοπόννησον. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ᾽ ὅχι τόσον πολύ· διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὅρη ὑψηλά, τὰ "Αγραφα καὶ ἡ" Οθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλῳ τμῆμα, ἡ Στερεά Ελλάς. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά ἀποτελοῦν τὰς νοτίας χώρας τῆς Ελλάδος.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποίᾳ συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἔκτείνεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ελλάδος, ἡ βορεία Ελλάς.

Μία μακρὰ ὁροσειρά, ἡ ὁποίᾳ ἔκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ελλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν "Ηπειρον. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὁροσειρᾶς (Χάσια-Καμβούνια-Πιέρια-Ολυμπος) ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς ἀνατολάς ὡς τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ Θράκη.

Ασκήσεις.—1. Μὲ ποίαν υλίμανα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ελλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου;—2. Εὗρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην.—3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου ποὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. "Ολοι ἔχουν τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται ὁ μόκεν τροι. Μὲ τὴν βορθειαν αὐτῶν ενδίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. "Η ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμῇ (διὰ τοῦ ἀξρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, ποὺ σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, ενδίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.;—4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε δμοκέντρους κύκλους μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ. Ποῖαι πόλεις ενδίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

(Κλίμαξ 1 : 6.000.000)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΙΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ*

Αρχίζομεν τάς ἔκδρομάς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περιγραψε τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα ἔως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμή, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε. Διάρκεια ταξιδίου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

Οπως εἰδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα Ἀττικὴ. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εύρισκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

Α'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψις.—Οταν ίσταμεθα εἰς ἐν ύψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ ὁρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνά ('Υμηττός, Πεντε-

* Ή εξέτασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραιτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ᾧ τὸ γυμνάσιον. Ἐπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀιτική, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικράν καὶ εύσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικούς χαρακτῆρας.

λικόν, Πάρνης, Αἰγάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικά δύμως ὁ ὄρος ζῶν εἶναι ἀνοικτός· διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. "Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἔδωμεν, δtti τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἔως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. "Ωστε δὴ ἡ ἔκτασις γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας δύμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ δποῖον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλῆμαξ 1 : 1.000.000)

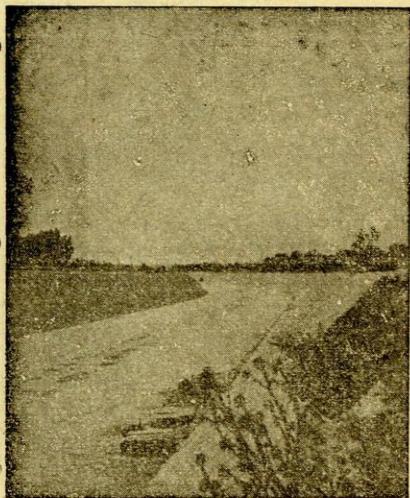
Μία χαμηλὴ βουνοσειρά (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειράν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάταπου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς εἶναι δύνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρά αὕτη διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ

δποίου τὰ νερά μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ δποίον εἶναι μικρότερον, ρέει δὲ ὅτι λισσός ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θάξειτάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισὸς ποταμός. — "Αν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱεράν ὁδόν, θάξειτάσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

"Η γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὐλαῖ, εἰς τὴν δποίαν δὲ ποταμὸς κυλίει τὰ ὄδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλά καὶ ἡσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολύ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ δποία τὸ ὄδωρ φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἡμιποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὅχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ καὶ τομὴ αὐτῆς.

παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν δποίαν ρέει ὁ ποταμός. "Αν τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτήν, τότε δεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὅχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, τὸ ὄδωρ ρέει πάντοτε πρὸς τὰ

πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μέτραν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης του. "Επειτα

κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εύρισκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἔως τὰς ἑκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸν τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲν τὰ δοῦλα ἐκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἔτσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὅψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, δὲν ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν, ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὅχθην τὸ ὄδωρ τοῦ ποταμοῦ ρέει μὲν δόρμην καὶ ἀναπηδᾶ μὲν ἀφρόν· ἐδῶ δὲ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. Ἔτσι ἡ ὅχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀπόκρημνος.

Ἀντικρὺ τούναντίον τὸ ὄδωρ κινεῖται ἀργά καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὅχθη του ἔχει ἐλαφράν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὄλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἔνας μὲν τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κροκάλας.

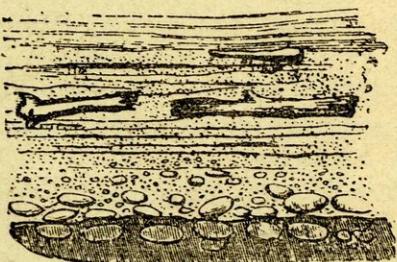
Γενικῶς τὰ ὕδατα, τὰ ὅποια ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρώγουν τὸ ἐδάφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὅχθας ἡ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν δὲ τι εύρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

3. Ἡ πεδιὰς τοῦ Κηφισοῦ.—Τὸ ἐδάφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὅμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὅποιαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικά μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐργάται ἔξαγουν ἀπὸ αὐτούς χῶμα (πηλόν) καὶ μὲ αὐτὸς κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

"Αν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνδός ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτούς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ώς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

‘Ο Κηφισός κατά τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημειρινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο

11. Στρώματα τοῦ ἐδάφους εἰς
τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

νερά ἡρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτή ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὅποια περιεῖχον, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζον παχὺ στρώμα λάσπης (Ιλ. ύν). Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώθη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς ὅποιας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἔτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι’ αὐτὸν καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ ὄποια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. "Οταν τὸ ὑψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται βαθύπεδον.

4.—Πόθεν ὁ Κηφισός, καθώς καὶ κάθε ποταμός, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὅποια ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην

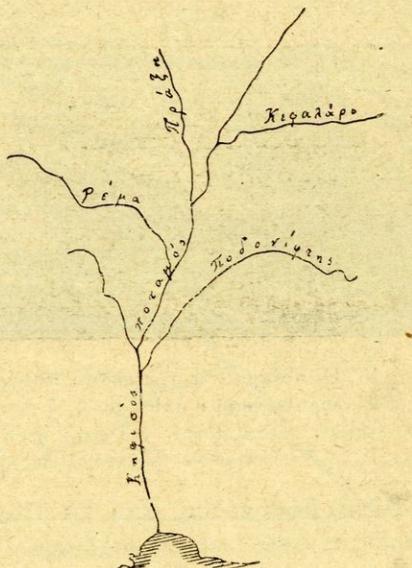
ἢ εἰς τὰς ὅχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμός;

"Αν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὅποιοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὅχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὗτοὶ εἶναι οἱ παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ.

"Αν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἐν ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. "Οπως αἱ ρίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφὴν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

'Ο Κηφισός μὲν δύος τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἐν ποτάμιον σύστημα. 'Ο Ιλισσός ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. 'Υψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν ἐν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἔκεινον τὸν ποταμόν. "Ωστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροήν τῶν ὕδατων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δῆλον. Ὅδοι κριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμῶν συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

"Οταν δύος βρέχῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὗτά, ἐνῷ κατέρχονται, ρέουν διαρκῶς μὲν μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνά μάλιστα, δῆποι αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὁρμητι-

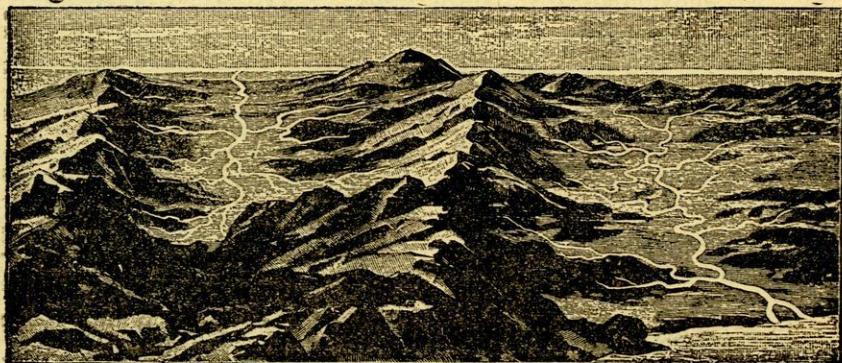

12. Ο Κηφισός ποταμός μὲν τοὺς παραποτάμους του.

κώτερα. Δι' αύτό δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἀλλὰ καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὅποιου κατεβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αύτὸν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλάς καὶ βαρείας ὥλας.

³Απὸ ὅσα εἴδομεν, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθη-

13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν φέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρον, ἡ δοιά χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑδροκοινήν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

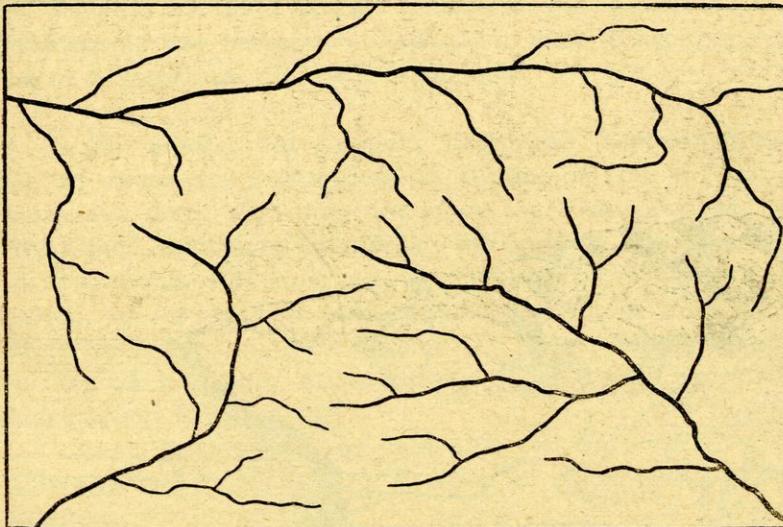
ναϊκοῦ βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἔως τὴν παραλίαν, προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸν ἐγενήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸν εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ δόποια χρειάζονται τὰ φυτά, διὰ νὰ βλαστήσουν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αύτὸν ὀλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλῖμα καὶ βλάστησις. Ασχολίαι τῶν κατοίκων.— Ἡ δροσειρά Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει ὀλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακός καὶ ὅχι μόνον ἡ ἐλαία

καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (έσπεριδο-ειδή) καὶ τὰ φοινικειδή, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εύδοκιμοῦν.

Ἐκτός αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν· δι' αὐτὸν ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (δι' μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ύπερβολικὴν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ δύμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, κα-

14. ("Ασκησις). Σημείωσε τὰς υδροχριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

θώς καὶ δλη ἡ Ἀττική, εἶναι δλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τούς ἔξης λόγους:

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν δλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνας. Κατὰ τὸ θέρος δύμως, δτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσον ξηροί, ώστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ύγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ύγροι. Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχάς ραγδαίας. "Ετσι τὰ περισσότερα νερά ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

"Ωστε ἡ Ἀττική, καὶ ἵδιως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλ-

15. ("Ασκησις). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὄδατος. Περίγραψέ την πατὰ τὴν ἔξης σειράν: Θάλασσα, ἔξατμισις, νέφη, βροχή, πηγή, ούαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

λάδος. Δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ της, μόνον δταν βρέχῃ, ἔχουν τὴν ὅψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ δλίγον ὄδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὄδωρ, τὸ ὅποῖον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

'Η θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελής καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ δμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι' αὐτὸν

καὶ ὁ Βοτανικός Κήπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ ευρίσκομεν καὶ φυτὰ θερμοτέρων χωρῶν. Τὴν εύφορίαν τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὅποιαι σκιάζουν τὴν Ἱεράν δόδν.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, δτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἀφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.— Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἐδάφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ὑψίπεδον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπάζονται ἀλλοῦ μὲ δώραῖα πεῦκα καὶ ἀλλοῦ μὲ ἀγρούς καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὄρεινά μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρῶμα ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ ὅποιον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ χαλαρὸν ἐδαφος, εἰς τὸ ὅποιον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἐδαφος). Ὅποκάτω ὑπάρχει στερεός βράχος, ἀπὸ τὸν ὅποιον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔξαγουν λίθους, μὲ τοὺς ὅποιους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

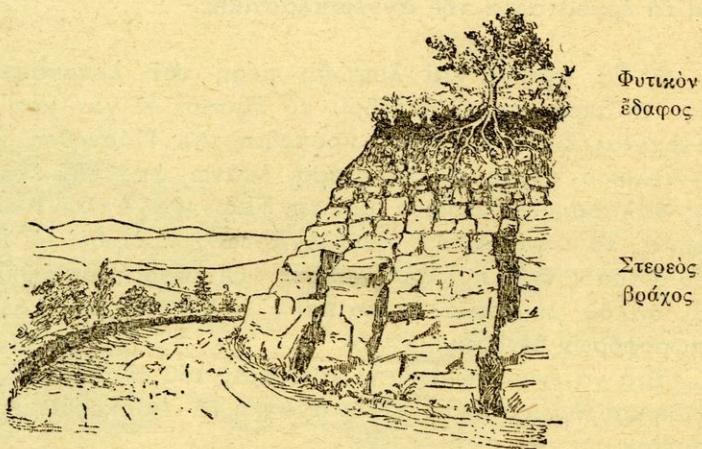
Τὸ μαλακὸν χῶμα, ὃ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι. Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀποτελοῦνται καὶ

ἡ Πάρνης καὶ ὁ Αἰγάλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ υδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ νὰ διαρρέῃ εἰς ὑπογείους αὔλακας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι᾽ αὐτὸ τὰ ἔδαφη, τὰ ὅποια εύρισκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5-6 μῆνας, τὰ βουνά της στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὥραια δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δά-

16. Τομὴ τοῦ ἔδαφους πλησίον μιᾶς ὁδοῦ.

φνη, μυρτιά, σχῖνος, κουμαριά, ἀγριελαία κτλ.). Ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψος 800 μέτρων καὶ ἄνω σκεπάζεται μὲ ὥραιότατον δάσος ἐλάτης· διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὅποια καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἔδαφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ύψηλά μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὄπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητήν. Παράγονται ὄπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανδὸς καὶ διάλιγα σιτηρά.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελουργία, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα τῶν οἱ χωρικοὶ εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθηνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲν ἐκλεκτὴν τροφὴν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). “Ωστε πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὁρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλῖμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ψύχος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι’ αὐτὸν καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν, καὶ ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲν ὥραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὄπωροφόρα δένδρα, κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸν τὸ ὥραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι’ αὐτὸν ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστια τῶν Ἀθηνῶν ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸ Χαλάνδριον. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.—Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὕψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποψιν. ‘Ως «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἔξεχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πρά-

σινοι τόποι διακόπτουν· εἶναι δὲ Βασιλικός κῆπος καὶ δὲ κῆπος τοῦ Ζαππείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὥραιότατοι κῆποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικά οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὅγκον των καὶ προσελκύουν ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσο-

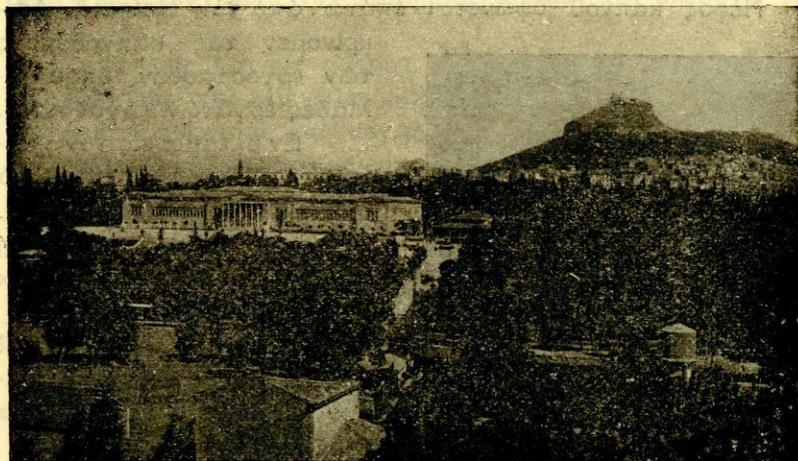

17. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

κομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ. ἄ.

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνώθη μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

‘Ο Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ώς καθρέπτης. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του. ’Αλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἡ κάρβουνα καὶ διάφορα ύλικὰ διὰ τὰ ἔργοστάσιά του.

18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

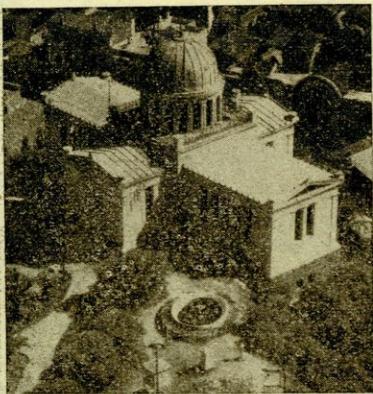

19. Τὸ νέον κτίσιον τοῦ Ἀρσακείου.

Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὀραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογρ., Τοπογρ., Υπηρ., Υπενογ. Συγκοινωνίας)

Νέφος καπνοῦ ύψωνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν **Πειραιᾶ**. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἔργοστασίων, δηπου χιλιάδες ἔργατῶν ἔργαζονται.

20. "Ἐν ἀπὸ τὰ κομψότερα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. (Φωτ. Τοπ. Ὑπηρ. Ὑπ. Συγκοινωνίας)

3) "Ἔχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος" διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὗρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

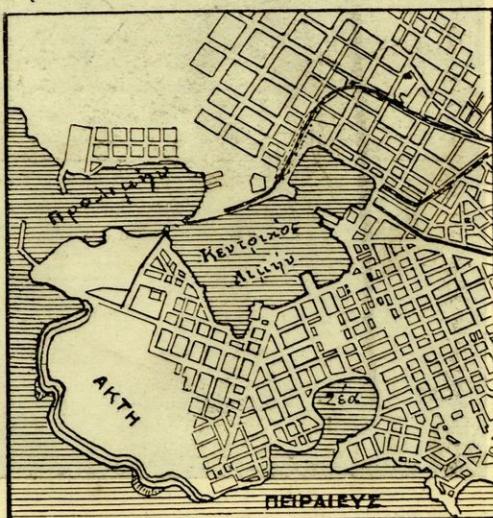
4) "Ἔχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ δλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσῶν δῶδων, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν Δυ-

"Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 21) ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς δεῖξῃ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμήν του.

1) Εἶναι εύρυχωρος καὶ ἀρκετά βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ γύρω ύψωματα τὸν προφύλασσον ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

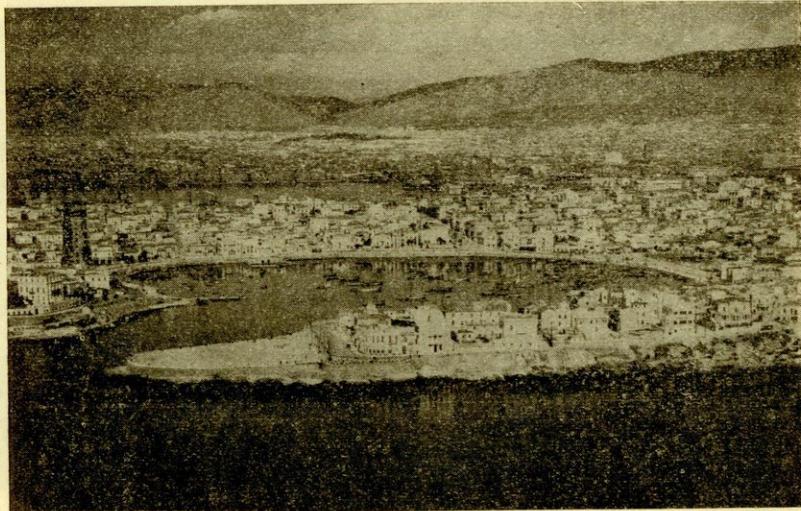

21. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

τικήν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Ἄπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν διατὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μᾶλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὃστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικός μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομήχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ δὲ ήμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ δόποια εἰσάγομεν

22. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

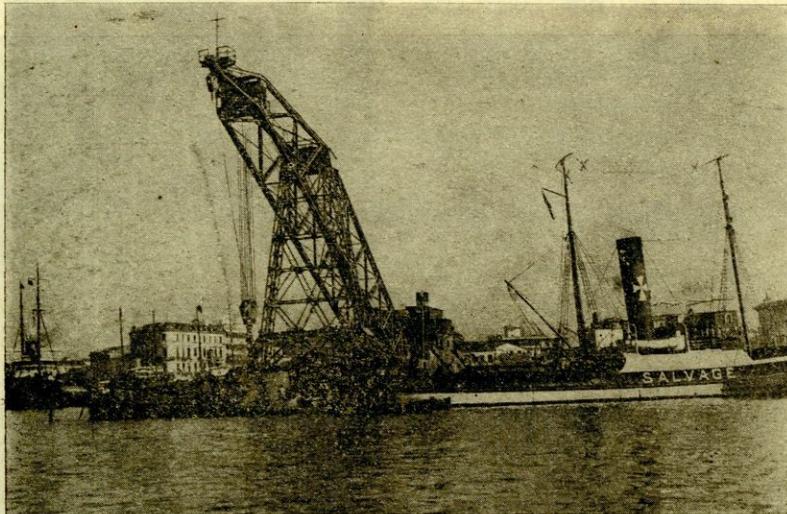
Ἐμπόδιος ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι) ὅπιστος ὁ κεντρικὸς λιμήν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄρτορα, ἀντίλαι καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἔνα μεγάλο ἔργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτά ύφασματα καὶ ώραῖοι τάπητες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἔργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποίιας,

οίνοπνευματοποιίας, ύαλουργίας, καπνοῦ καὶ σιγαρέτων κ. α. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ύπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξιταὶ δόδοι συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ο σιδηρόδρομος φθάνει ύπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἔως τὴν Κηφισιάν.

23. "Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ δποῖα ἔξεβάθυναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικούμον)

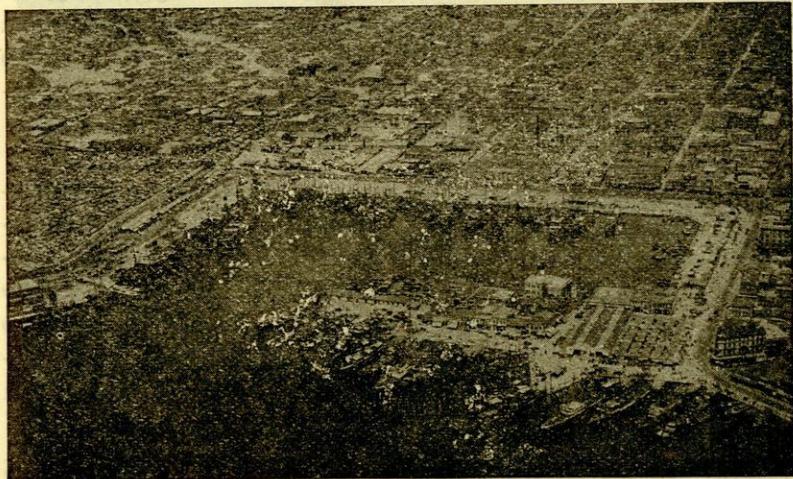
Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ύπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ύφασματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος καὶ ζῦθος κ.τ.λ.

Αἱ Ἀθῆναι εἰναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. "Οπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρόν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἰναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ύπο τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπου-

δαστάς ἀπὸ δλας τὰς ἐλληνικάς χώρας. "Έχουν δὲ ώραίας οἰκοδομάς, εύθειας ὁδούς, πλατείας μὲ κήπους κ.τ.λ.

'Ωραῖα καὶ δροσερά εἶναι καὶ τὰ προάστια καὶ αἱ ἔξοχαι τῶν Ἀθηνῶν, ή Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιόν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ή Γλυφάδα κ.τ.λ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης εἰς τὸν Μαραθῶνα αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρώτατον ὕδωρ.

24. Ο λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Μέγα ἐργοστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἡλεκτρικόν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.

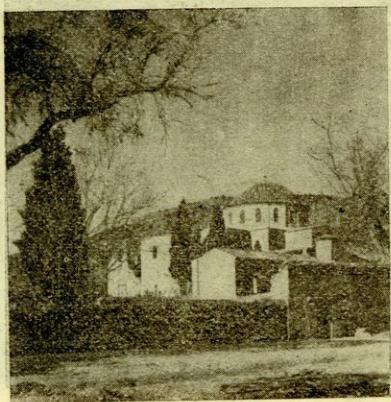
"Ετοι αἱ Ἀθῆναι (725.000 κάτ.) καὶ ὁ Πειραιεὺς (340.000) μὲ τὰ προάστιά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ο πληθυσμός των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1.125.000, ἐνῷ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14.000. Επειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολ-

λοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

Β'. ΤΑ ΆΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲν μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμάς εἶναι τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τῶν Μεγάρων, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος καὶ πρὸς Ἀνατολάς ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκύ κλῖμα μὲ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βυζαντινὰ μνήμεια τῆς Ἀττικῆς.

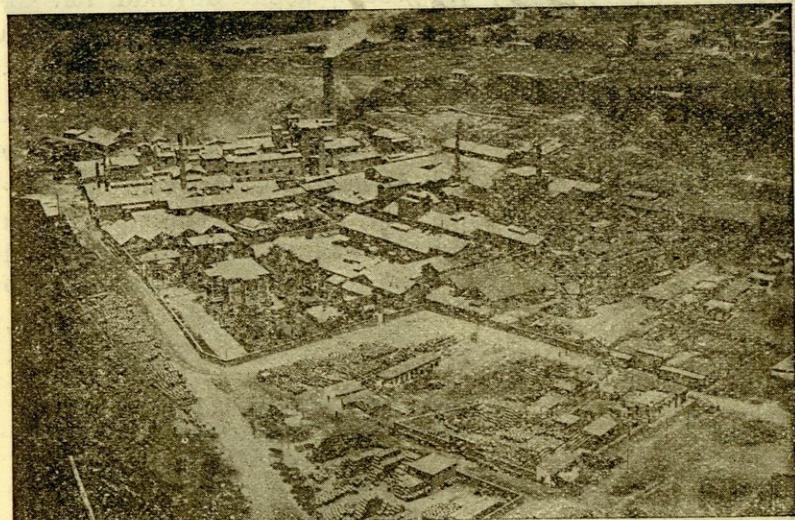
1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Θριάσιον πεδίον. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὅρους Αιγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμίς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θέρος θερμόν.

“Οπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν δὲ Κηφισός, τοιουτοτρόπως καὶ ἐδῶ δὲ Σαραντάπόταμος καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασσαν τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρώμα γῆς. Ἐδῶ εύδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι’ αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὃπου ἐλάτρευον τὴν Δήμητρα, τὴν θεάν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ δόποια συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἐλευσῖνα, ἐλέγετο Ιερά. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὄνομάζομεν καὶ σήμερον.

Σήμερον ή Ἐλευσίς εἶναι βιομηχανική πόλις μὲ 9000 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσιά της παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οίνους καὶ οίνοπνεύματα κ.ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας· διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὅποιαι συνδέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

26. Ἔργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

Ἄριστερὰ ἡ ἀποβάθμα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις. Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαῖα εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι ὀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ Μέγαρα εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ 13.000 κατοίκους.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος εἶναι μικροτέρα, ἀλλὰ ἔνδο-

27. Μεγαρίτισσα.

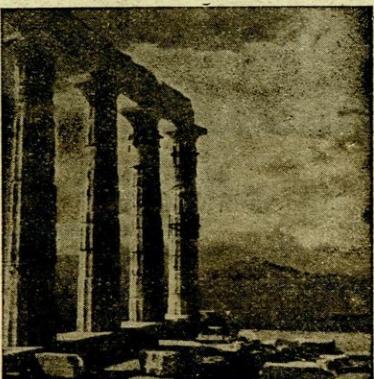
ή όποια ύπάρχει μεταξύ τοῦ 'Αθηναϊκοῦ και τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, δῆπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι πολὺ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲν μεγάλην ἐπιμέλειαν. "Ολη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Περίφημοι εἶναι οἱ οἶνοι τοῦ **Μαρκόπονύλου** καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας. (**Κοροπί, Λιόπεσι.**)

Ξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ο τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, πού ἔπεσαν τὸ 490 π. Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

'Η ἀμπελουργία εἶναι καὶ ἔδω ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. 'Αλλ' ὁ **Μαραθών** εἶναι μικρὸν χωρίον (2.500 κάτοικοι).

4. Μεγαλυτέρα καὶ εύφορωτέρα εἶναι ἡ πεδιὰς τῶν Μεσογείων, ἡ ὅποια ἔκτείνεται ἀπὸ τὸν 'Υμηττὸν ἕως τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, 'Υμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ Λαυρεωτική. — Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὀρεινὸν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὅποιον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ύψηλά. Τὰ πετρώ-

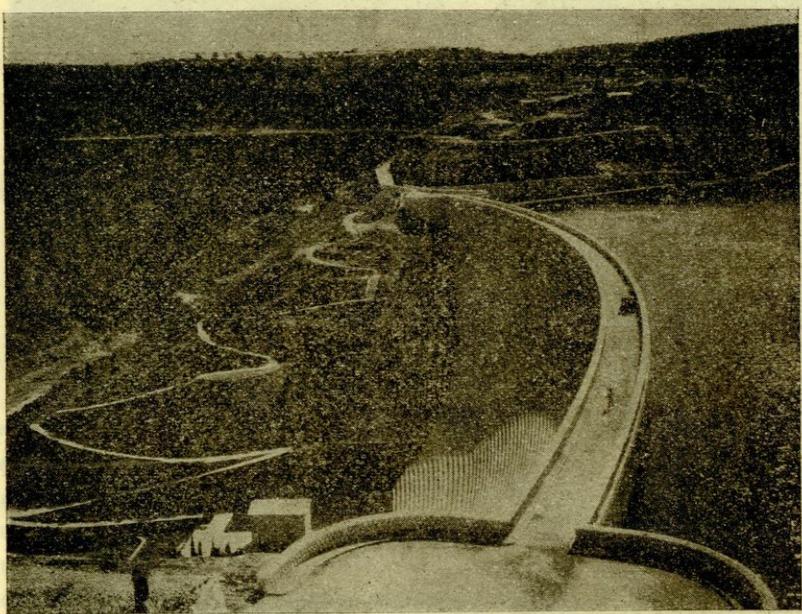
29. Λαύρειον. Εἴσοδος εἰς μεταλλεῖον.

(Φωτογραφία Μεγαλοουκονόμου)

ματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἥσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς ύπογείους στοάς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἔξαγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (7000 κάτ.).

2. Η βιοδεία Ἀττική.—Πρός Βορράν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι δρεινὴ (ἀρχαία Διακρία). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκεύασαν πρὸ ἐτῶν ἔνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερά τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὡρωποῦ, ὑπάρχουν ὄρυχεῖα,

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.

*Απὸ ἐδῶ τὰ νερὰ διοχετεύονται μὲν ὑπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιανθρακος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμανσιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἔξαγουν λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καὶ

ρόν, καθώς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ Σαλαμῖς (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ἀπὸ νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἰσοδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενά ποὺ ὑπάρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατοσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατοσινίου οἱ Ἑλληνες τὸ 480 π. Χ. ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον δυναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδόν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι’ αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (20.000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου (10.000 κάτοικοι) ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ Αἴγινα στολίζεται μὲ ώραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν σπόργων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αιγαίνης ἔχει 6.000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 11.000.

31. Ἄσβεστοκάμινος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικούς μας καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀσβέστου.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. "Ορια. Μορφὴ τοῦ ἔδαφους.—'Η Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἡ ὅποια πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὄριον τὴν ὁροσειράν Κιθαιρῶνος· Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

"Αλλαὶ μικρότεραι ὁροσειραὶ ἔκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἢ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ ὁ Υμηττός ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὁροσειραὶ αὗται δι-

32. Αύλων (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύοντιν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἡ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

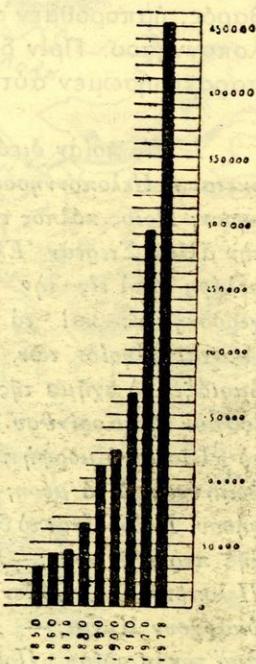
αιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὅποια εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν μικράς πεδιάδας, τὰς ὅποιας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα: τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσίνος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

2. 'Η θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς.—

‘Η Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ύγιεινόν τῆς κλῖμα καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταὶ, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὅποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας περιοχᾶς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ δλῆς τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι δλίγα. Ἄρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐχει δημοσίας καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δῆλο. Θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἔχει δὲ καὶ ἔξαίρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιά. Διὸ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀσκήσεις.—1. Σχεδιαγράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ δόη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς.—2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δοιάς ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας.—3. Παρατήρησε εἰς τὸ ἀπέναντι σχῆμα πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἔτῶν. Πόσος ἦτο ὁ πληθυσμὸς των τὸ 1850, τὸ 1900, καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξεύρεις διατί;—4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀτμόπλοια καὶ πόσα ἰστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέραν;

33. Πῶς ηὗξησεν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη.

(Στατιστικὴ Ὑπηρεσία)

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Από τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὄριζων εἶναι καθαρός, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνά τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἃς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

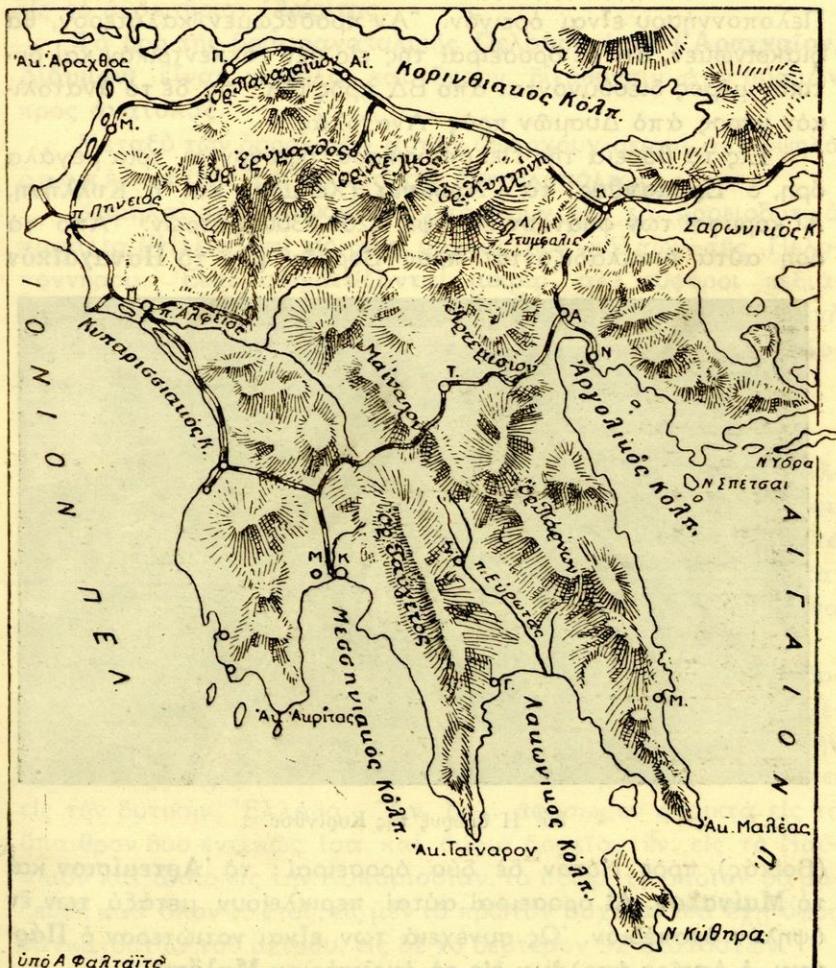
1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν παιχίδα σου εὑρίσκεται ἡ Πελοπόννησος;—2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεάν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον;—3. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια.—4. Ποίαι νῆσοι εὑρίσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου;—5. Μὲ τί δημοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου;—6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ισθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου.—7. Ποία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ δὲ χάριτης δεικνύει πεδινὰ μέρη;—8. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὑψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς περιοχῆς σας;—9. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ ἐκβάλλει;—10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι;—11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἴστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρε τας εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομά της ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἔνα πανάρχαιον βασιλέα της, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι νῆσος, ἐνῷ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ το μὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πρὸ 46 ἔτῶν. Ἐσκάψαν δηλ. εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὔλακα (διώρυγα) καὶ ἥνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὄποια πρωτύτερα ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ. καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θα-

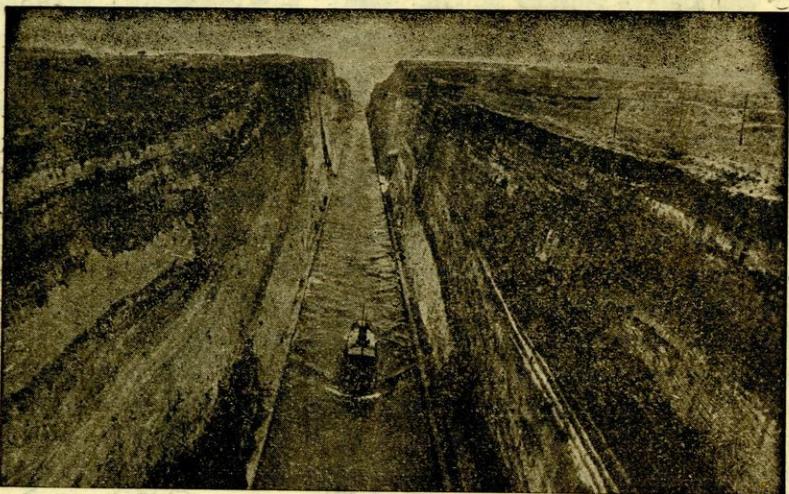
34. Χάρτης τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ κλίμακα 1 : 2.000.000.

λάσσης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογίσθη, δτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἴστιοφόρα.

ΕΠΙ ΡΟΤΩΛΑ ή θερινή Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως όχάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὀρεινόν. "Αν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὁροσειραὶ τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ Ἐρύμανθος, τὰ Ἀροάνια (Χελμός) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαὶ τῶν φθάνουν εἰς ὕψη 2200-2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκὸν

35. Η διάδρυξ τῆς Κορίνθου.

(Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὁροσειραὶ: τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ ὁροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ τῶν ἐν ύψηλὸν δροπέδιον. Ὡς συνέχειά τῶν εἶναι νοτιώτερον ὁ Πάρνων, ὁ ὄποιος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν.

Πρὸς δυσμὰς τῶν ὅρέων αὐτῶν ἔκτείνεται μία ἄλλη ὁροσειρά, ἡ ὄποια ἀρχίζει μὲ τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια ὄρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν Ταῦγετον. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ύψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ Ταίναρον.

Γεωργίου Α. Μέγα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τέλος χαμηλά ὅρη (**Ιθώμη, Μαθίας**) ύψωνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακήν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ακρίτας**.

Τὰ ὅρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (**Αραχναῖον, Δίδυμον**) εἶναι χαμηλά καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ψηλᾶ ὁροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἔκτασεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (**Ἡλεία**) καὶ εἰς τοὺς μυχούς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραί, ἀλλ' εὔφοροι πεδιάδες: ἡ Ἀργολική, ἡ Λακωνική καὶ ἡ Μεσσηνιακή. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρίς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ? ΥΔΑΤΑ

Ο μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ **Ἀλφεῖός**. Ἄλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ **Πηνειός** καὶ ὁ **Πάμισος**. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως ὁ **Ιναχός** ποταμός, ὁ ὁποῖος ρέει εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὄδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὄδατος, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. "Ἄν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαίθρον δύο ἐντελῶς ἵσα καὶ δύοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὄδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχῃ ψφος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρίσκομεν, ὅτι τὸ ἐτήσιον μέσον ψφος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι 40 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου

» τὸ Ναύπλιον » 50 » »

» τὴν Τρίπολιν » 80 » »

εἰς τὰς Καλάμας	εἶναι	84	ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	» » »
» τὴν Δημητσάναν	»	110	» » »
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	» » »
» τὴν Κέρκυραν	»	120	» » »

Απὸ ποιόυς λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἡ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι καὶ πότε οἱ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ύγροι καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ύψηλαὶ ὅμως ὁροσειραί, αἱ ὅποιαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ύψηλότερα. Ἐνῷ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρό-

36. Πῶς σχηματίζεται
ἡ βροχὴ εἰς τὰ βιονά.

τερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἔκει οἱ ὄροσταμοὶ των συμπυκνώνονται, ύγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι’ αὐτὸν γενικῶς εἰς τὰ βιονὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πη-

γάς των εἰς αὐτά. Ἄλλ’ ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄροσταμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πτωχοτέρα. Δι’ αὐτὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ύλῶν, τὰς ὅποιας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. "Ετσι δὲ ἀλφειός ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμώδη ἔκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουστινίτης. Ἐπειδή δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά οἱ ἰχθύες ἀποθέτουν ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει

ζοῦν μὲν ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἵχθυοπαραγωγήν. Δι' αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἵχθυοτροφεῖον, ὅπου φαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλην ποσότητα. Ἐχουν δημοσίες οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἔνα μεγάλον κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἥσαν πλησίον εἰς τὰς ὅχθας των, μὲν ἀφθονον ἴλυν. Ἔτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὔφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχάς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔχουν ἐπίδρασιν εύνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλῖμα τῶν παραλίων μερῶν της.

“Οταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερά θερμαίνονται ύπὸ τοῦ ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι' αὐτὸν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλῖμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν δημοσίευμα τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλοντα ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψυχός τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸν ὁ χειμὼν ἐκεῖ εἶναι πολὺ ψυχρός· θά ἥτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμόν, ἀν δὲν ἥσαν τὰ δροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650-700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). “Οταν ἔνας τόπος ἔχῃ τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμόν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλῖμα ἡ πειρωτικόν.

‘Απὸ δημοσίευμα, συμπεραίνομεν τὰ ἔξῆς:

1) “Οσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἔνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ὑψη-

λότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κεῖται ἐν αἷς τόπος, τόσον ψυχρότερος εἴναι.

Ἡ Πελοπόννησος λοιπόν, ἀν καὶ βρέχεται δύογυρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς δόλα τὰ μέρη τῆς τὸ ἴδιον κλῖμα. Τὸ κλῖμα δμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ύγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· δι' αὐτὸς θὰ ξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακάς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

”Ορη ύψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ δόλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὅρη (Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νά ἀποτελοῦν τεῖχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὅρη δμως, τὰ δποῖα ύψώνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (Ἀρτεμίσιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια) ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλάς διόδους. Ἀπὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοί).

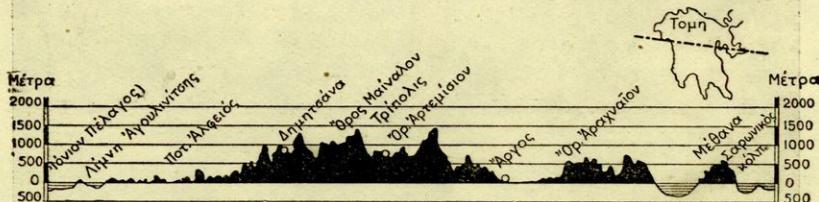
Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Ἀρκαδία. Εἶναι χώρα ύψηλή. Τὸ Μαίναλον ὅρος, τὸ δποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, χωρίζει τὴν Ἀρκαδίαν εἰς δύο λεκάνας: τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας.

1. Ἡ λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας ἀποτελεῖ ύψηλὸν ὁροπέδιον, τὸ δροπέδιον τῆς Τριπόλεως (ὕψος 650-700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὁροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θαλάσσην. Δι' αὐτὸ τὰ ὄδατά του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (Στυμφαλίς), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς γῆς καὶ ρέουν ύπογείως. ”Ετοι ἡ λίμνη, τὴν δποίαν τὰ ὄδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν Φενεόν, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὄδατα τῆς μὲ τὴν πίεσίν των ἤνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραχθῆ. Τώρα τὰ νερά ρέουν ύπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ

Λάδωνος ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὅδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ ὄροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸ διέτε ἡ λεμονέα, οὕτε ἡ ἐλαία ἡμποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εύδοκιμοῦν δὲ τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιά τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὄροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Ἡ Τρίπολις εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς

37. Κάθετος τομὴ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ πρὸς Α.

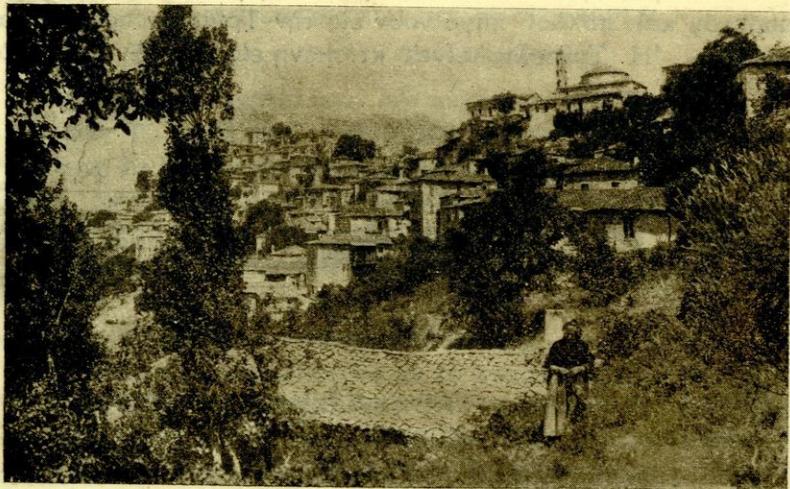
πρόποδας τοῦ Μαίναλου ὅρους καὶ ἔχει κλῖμα ύγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἥτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15.000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Ἀργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμάξιτοι τὴν συνδέουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

2. **Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία** εἶναι πολὺ ὁρεινὴ (ὅρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως. Αὕτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ

πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὕψος 500 μ.). Τὰ ὅδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοιτὴν τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εύρισκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

"Ἄλλοτε ἡ λεκάνη αὐτῇ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι' αὐτὸν ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρά καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ Μεγαλόπολις (3000 κάτ.), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως-Καλαμῶν.

38. Δημητσάνα, ἡ ἵστορική κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

Τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας Γορτυνίας) δὲν ἔχουν ἀρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ Λαγκάδια (4000 κάτ.) καὶ τὴν Δημητσάναν (2000), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς ὕψος 1000 μ. καὶ εἶναι πατρὶς τοῦ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολὴν μὲν μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο

νυχθημερόν, διὰ νὰ ἔφοδιάζουν πυρίτιδα εἰς τοὺς "Ελληνας ποὺ ἐπολέμουν.

3. Τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας.—Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ ὅρη (Ἐρύμανθος ἢ Ὄλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἔνα συμπαγή ὅγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτύς καὶ βαθείας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτύν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὕψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ὕδατα τῆς Στυγός, κοινῶς Μαυρονέρι).

Γενικῶς τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλάς βροχὰς καὶ δι' αὐτὸν εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγὰς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἔως ὕψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανιδέα. Ἀπὸ 700 μ. ἔως 900 μ. εύδοκιμεῖ ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἔως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἑλάτην, δέξαν καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἢ πεύκην αὐστριακήν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ ψῦχος εἶναι τόσον δριμύ, ὥστε κανὲν δένδρον δὲν ἥμπορει ν' ἀναπτυχθῇ (ἀλ πικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἑλατῶν τῆς Βυτίνης, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ἐντελείαν δι' οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνια παρέχουν τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸν πολλὰ πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλαγιά των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ

39. Δρόμος εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) μὲν ὀραιούς ἔξωστας.

μαλλιά, αἱ γυναικεῖς ὄφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς ὅποιους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω εἰς τὸ ὁρεινὸν αὐτὸν κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἴγαλον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς

40. Ὁ Χελιμὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

δὲ τὸ Ἰόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαῖ. Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικά καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Η δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν διὰ τοῦτο κλῖμα θαλασσινον, καὶ κανονικάς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιών σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι-

ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευράν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὥραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρείκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους· εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποτάμους (Πηνειός καὶ Ἀλφειός εἰς τὴν

41. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἀλώνι.

(Φωτογραφία ΑΣΟ)

Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι’ αὐτὸς αἱ πεδιάδες αύται εἶναι εύφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους διπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετάς δημως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικά μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὅρυζα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκύ εἶναι τὸ κλῖμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκιμοῦν ἐκεῖ καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοίνις καὶ ἡ βανανέα. Μερικά

μάλιστα ἔτη ώριμάζουν καὶ οἱ καρποί των. "Ωστε ὀλόκληρος ἡ Μεσσηνία δύμοιάζει μὲ θαυμάσιον κῆπον,

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. 'Υπάρχουν δύμως ἐκεῖ καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν Ἀμαλιάδα, καὶ εἰς τὴν Μανωλάδα, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῷα, φημίζεται δὲ τὸ βιούτυρον καὶ τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

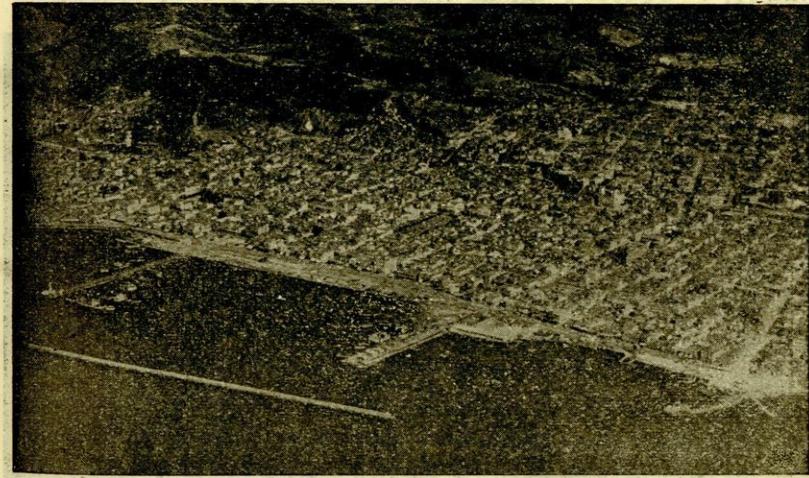
42. "Αλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βροχήν.

2. Εἰς τὴν βιοείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία, Αίγιαλεια, Άχαΐα**), ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ἀλλ' ὅχι καὶ πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακήν λωρίδα, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αίγιου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφίς (**κορινθιακή**). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθή σουλτανίνα, τὴν δόποιαν πωλοῦν καὶ νωπήν ώς σταφυλήν.

"Ολη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς δυσμάς τοῦ Ισθμοῦ ἔως τὰς ἐκβολάς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἔνα συ-

νεχή καὶ ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν δποῖον εἶναι φυτευμέναι καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαῖ.

3. Ή σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊόν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἔκτός ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι᾽ αὐτὸν ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ἔνας χώρας (Αγγλίαν, Όλλανδίαν, Γερμανίαν) μὲ πολὺ καλὴν τιμήν.

43. Λίμνη Πάτρας καὶ ὁ λιμήν των, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ο κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἑνα μεγάλον κυματοθραύστην.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπονομ. Συγκοινωνίας)

Ο Αὔγουστος εἶναι ὁ μήν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς πλοῖα καὶ τὴν ἐξ ἀγορᾶς εἰς ἔνας ἀγοράς (ἐξ αγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξ αγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ Πάτραι, αἱ Καλάμαι, τὸ Αἴγιον καὶ τὸ Κατάκωλον. (Ορίσατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ δύως δλη ἡ σταφίς μας

δὲν ἔξιδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, διὸ αὐτὸς εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα φωτιστικὸν καὶ ποτά.

4. Ἀλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἐλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἔξαγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

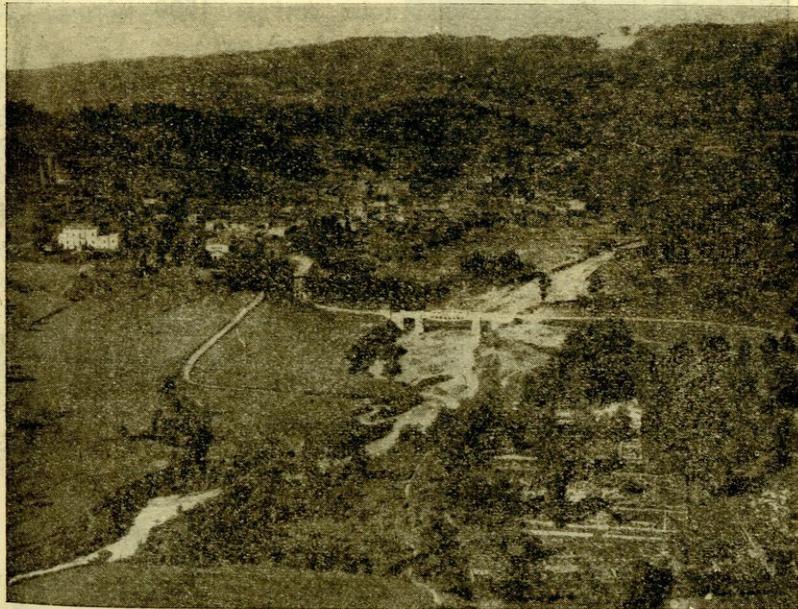
41. Ο λιμὴν τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκῶληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Διὸ αὐτὸς εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτά ύφασματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας· διότι ἔχουν ἄφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ύλικὸν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲν μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸν καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς

πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτὸν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, οἷς τὸ δόποιον γράφομεν. Τὸ χαρτὶ τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

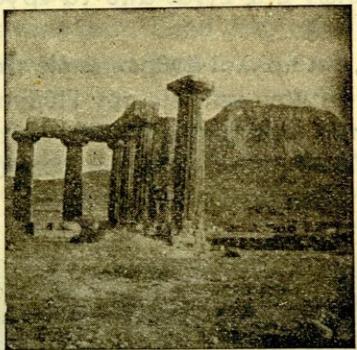
Ἀπὸ ὅσα εἴπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὐταὶ ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (Πάτραι 80.000, Καλάμαι 35.000, Πύργος 20.000, Αἴγιον 15.000 κατοίκους).

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνον. Δεξιὰ τὰ ἔρείπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναούς, εἰς τὸ μέσον δὲ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

5. Αἱ Πάτραι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὡραιοτέρας πόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ δόποιον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου καὶ παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς

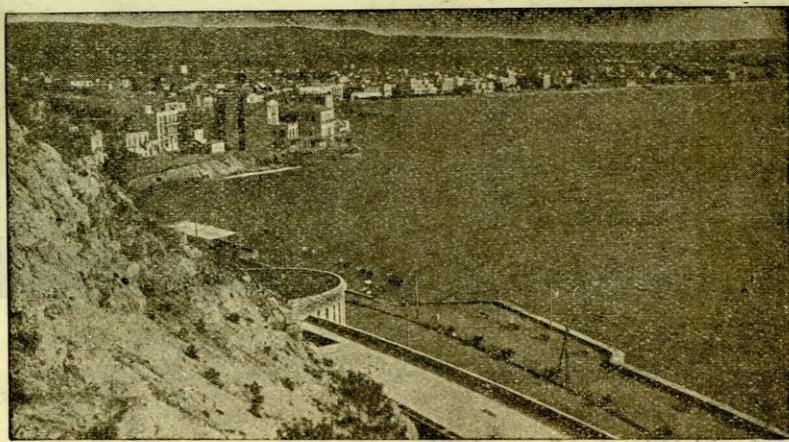
τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸς ἔχει κατ' εύθεταν συγκοινωνίαν καὶ μὲν ξένα μέρη.

46. Ἐρείπια ἀπὸ ξένα ναὸν
τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

(Φωτογρ. M. Χρυσάνη)

λον, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. "Αλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τοῦ βράχου ἀναβλήζουν θερμὰ ὕδατα τὰ ὅποια ἔχουν ίαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ίαματικαὶ)

"Ανατολάς καὶ τελειώνει εἰς ἐν κατάφυτον τοπίον. "Εκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία Ὁλυμπία, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ

Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὡραιότατα ἀγάλματα, τὰ ὅποια εὑρέθησαν ἐκεῖ, καθώς ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιώνιου.

Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ Κόρινθος (13.000), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ 1928 κατε-

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστράφη τελείως ἀπὸ σεισμούς στήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲν ἀντι-

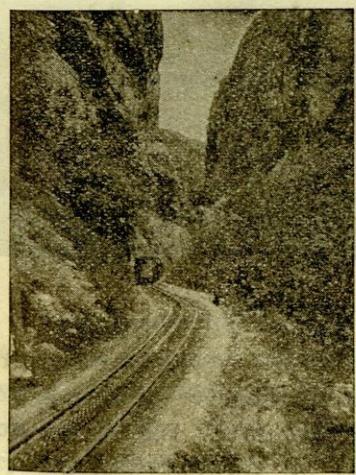
ἐνὸς βράχου. Ἐκάλι τὸν Ιούλιον τοῦ

1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

λαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει

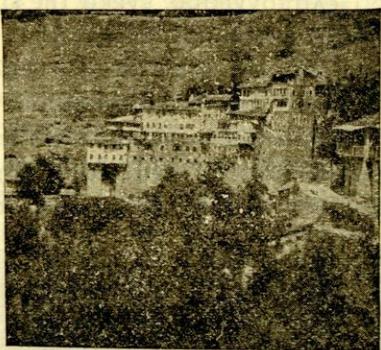
πόλλα ἀρχαῖα μνημεῖα (ναούς, ἀγοράς, θέατρα κτλ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Απέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ Λευτράκι, ὡς ὡραία λουτρόπολις.

Αλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ Σικυωνία (Κιάτο) (5.000 κάτ.) καὶ τὸ Ξυλόκαστρον (4000) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ Ἀμαλιάς (15.000), ἡ Γαστούνη (4.000) καὶ τὰ Λεχαινά (3500) εἰς τὴν Ήλείαν, ἡ Κυπαρισσία (6.000), οἱ Γαργαλιάνοι (9.000) καὶ τὰ Φιλιατρά (10.000) εἰς τὴν Τρι-

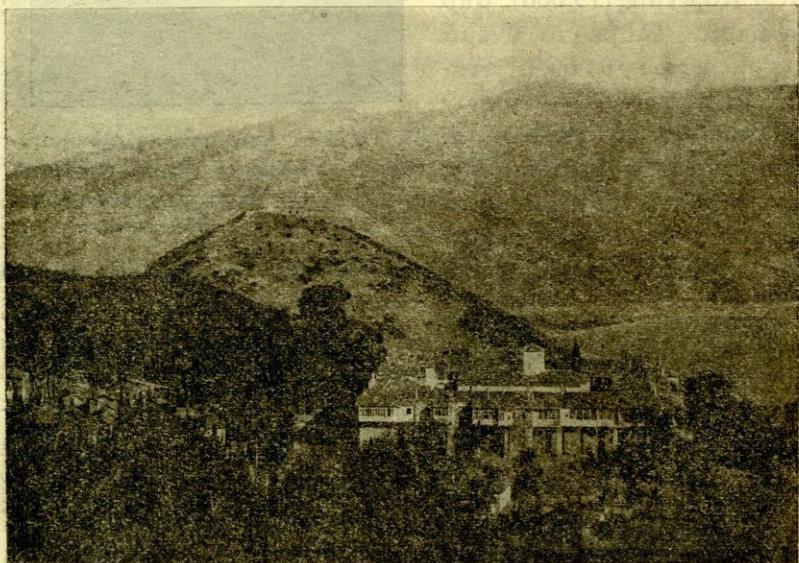
49. Ὁ ὁδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων

φυλίαν, ἡ Μεσσήνη ἡ Νησὶ (7.000), τὸ Μελιγαλά καὶ τὸ Ζευγολατίο εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἔνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αἱ πυκνότερα κατωκημέναι καὶ πλούσιώτεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ὅλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ύπαρχει μία ὁρεινὴ περιοχή, ἡ ὁποία εἶναι μὲν πτωχή, ἀλλ᾽ ὄνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἴστοριαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς Ἱεράς

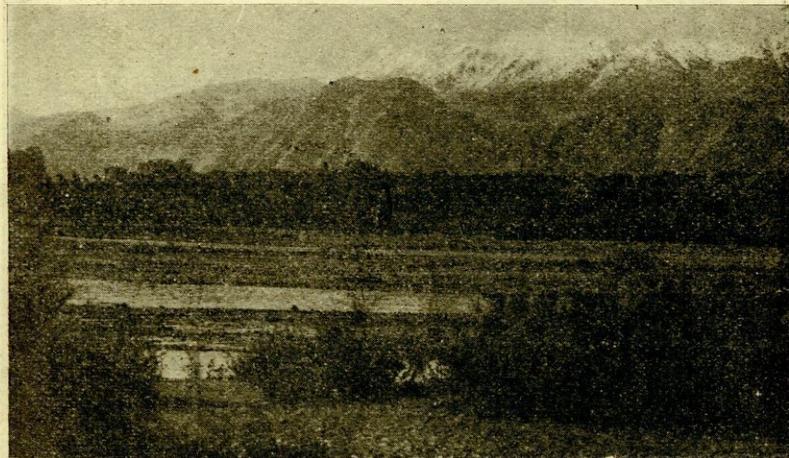

50. Η Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἥρχισεν ὁ ἀγώνας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτῖνοι εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἤλευθερώθησαν ἀπὸ τούς Τούρκους. Διὸ αὐτὸς πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὸ ταξίδι ἔως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὃ ὅποιος ἀρχίζει

ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ (πλησίον τοῦ Αἴγιου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἔως τὴν μονήν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εύρισκεται ἡ μονή, μαγευτική.

Ιστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Πύλου εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Μανιάκι, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εύρυχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβραῆμ καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

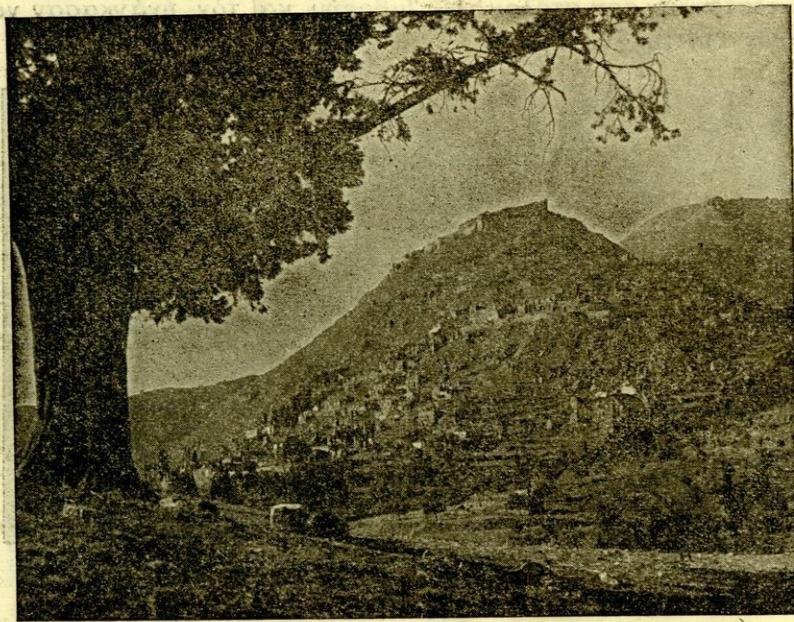
51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ δποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. "Αλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὕτη συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἴδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικούς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικάς γραμμάς, καθὼς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ.τ.λ. "Ωστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σι-

δηροδρομικήν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνήν συγκοινωνίαν μὲν αὐτοκίνητα.

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

‘Ο Ταῦγετος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὅποιαν ρέει ὁ Εὔρωτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπό-

52. Ο Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου είναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῦς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

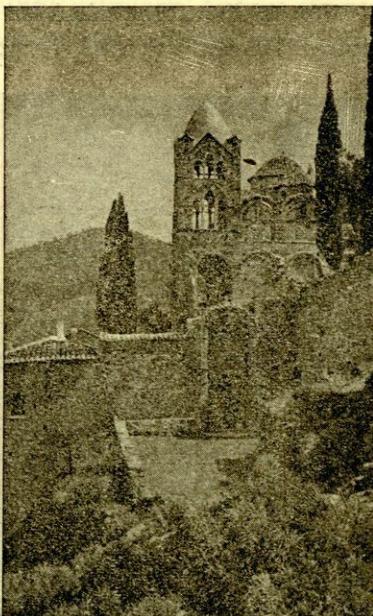
(Φωτογραφία «Σφίγξ»)

λεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλῖμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

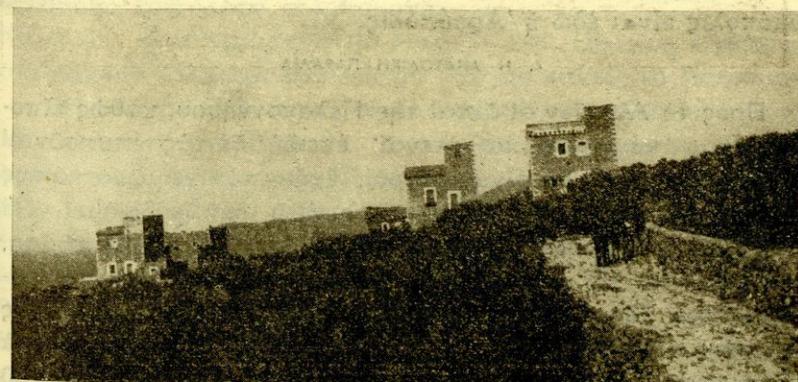
Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ Σπάρτη. Ἡ σημερινὴ πόλις

εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.000 κατοίκους. Ὁ Ξενιός λαμπράν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικήν συγκοινωνίαν καὶ μόνον μία αὐτοκινητική γραμμὴ τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῷ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὀλίγα μόνον ἵχνη ἔμειναν, ὅχι μακράν ἀπὸ αὐτῆς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταΰγέτου, σώζεται ὀλόκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι οἱ Μυστρᾶς, ἡ δοξασμένη πρωτεύουσα τοῦ

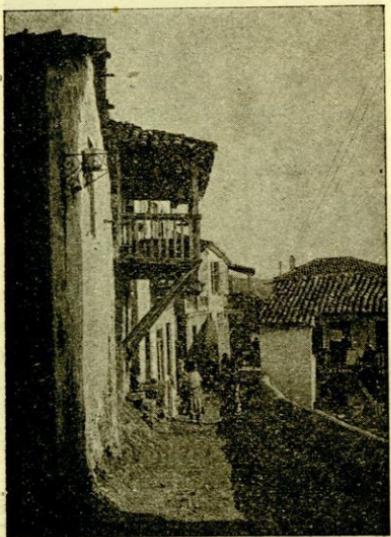

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρᾶ. Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

54. Μάνη. Ἀπὸ παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μανιᾶται κτίζουν τὰ σπίτια τῶν ὡς πύργους.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εύφόρου πεδιάδος ύπαρχουν ὡραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἔξαγονται ἀπὸ τὸ Γύμθειον (8.000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

55. Δρόμος εἰς τὸ Γύμθειον.

τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὔρουν ἐργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἐδῶ ἡ Ἀρεόπολις.

‘Η περιοχὴ τοῦ Ταΰγετου λέγεται ίδιαιτέρως Μάνη. ’Αν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εύρισκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ύψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὅρους. ’Εκεῖ εύδοκιμεῖ ἡ ἔλαία. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος.

‘Επειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τούρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιᾶται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. ’Αλλ’ ἐπειδὴ

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αίγατον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἴπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναῖ· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἀνεμοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι’ αὐτὸν ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εύδοκιμεῖ. ’Η ἔλαία δμως, ἡ ὁποία εύδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἔως ὅψις 800 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιὰ καὶ τὰ ὀπωρικά τοῦ **Αστρους** καὶ τοῦ **Λεωνιδίου**. (*Ἐνρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάροτην*).

Νοτιώτερον ἡ Μονεμβασία εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησῖδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Μόνον μία πεδιάς υπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ μακράν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ Ἀργολική. "Οπως εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλούς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα τὰ ὄδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ υπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ διωρικῶν, εἰς τὸ "Ἀργος (13.000 κάτ.) καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον (8.000) υπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτσι τὰ συντηροῦν νωπά (συντηροῦνται τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα). "Οπού λοιπὸν ύπαρχει ἀφθονία ἑνὸς προϊόντος, ἔκει ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία

56. Μονεμβασία.

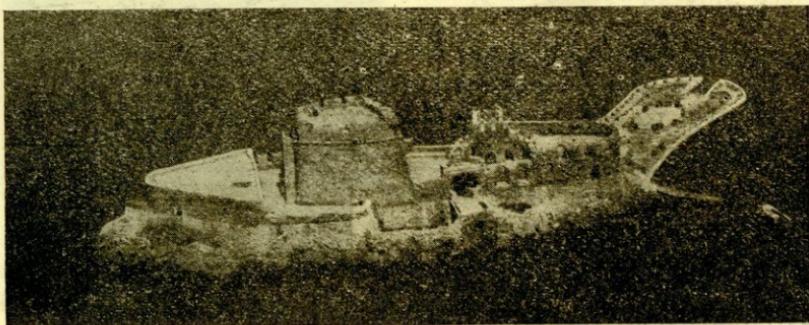
Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ "Ἀργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον).

Ἡ Ἀργολίς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Τίρυνθα, ὅπου υπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν Ἐπίδαυρον μὲ τὸ ιερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὡραῖον θέατρόν της, κ.ἄ. Δι' αὐτὸν πολλοὶ ζένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. "Εχει δὲ καὶ τόπους, οἱ διοικήσασθαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ Δερβενάκια, τὰς στενάς διόδους μεταξὺ "Αργους καὶ Κορίνθου, ὅπου δὲ Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ἔνα μεγάλον τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ Ναύπλιον μὲ τὰ βενετικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Παλαμήδι, Μπούρτζι) υπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

ΣΤ'. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ δόποια ἐπεξεργάζεται ἡ βιομήχανια, λέγονται πρῶτα οἱ ὄλαιαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτά οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομήχανια. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομήχανια.

Ἡ μεταφορά τῶν πρώτων ὄλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲν τοὺς σιδηροδρόμους, μὲν τὰ πλοῖα, μὲν τὰ αὐτοκίνητα καὶ μὲν τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορά καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορά τῶν ἀκατεργάστων

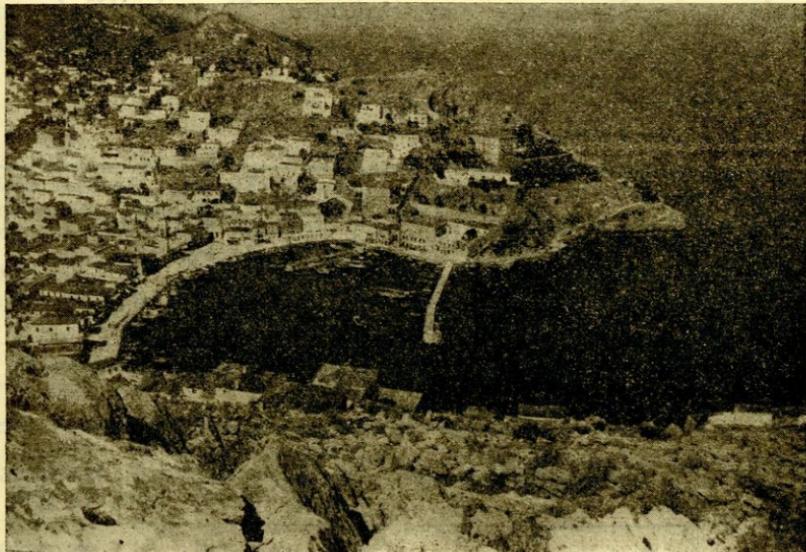
57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

καὶ τῶν κατειργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ δόποια παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὁροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἑκατομμύριον. Δι᾽ αὐτὸν οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σίτον καὶ ἀλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταῖς, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἔξαγον εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ᾽ ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν: ἡ **"Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι.** Αὐταὶ μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἴγαλου, τὰ Ψαρά, ἥγων οἱ σθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **"Υδρα**

58. Ἡ **"Υδρα.** Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λιμένος εἶναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριώτῶν.

(4.000 κάτ.) εἶναι πατρὶς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ **Σπέτσαι** (4.000 κάτ.) εἶναι πατρὶς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοί των σήμερον ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

Η'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διῃρημένη εἰς νομούς. Αὐτὸν γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν

δποίαν έδρεύει εῖς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομός ἀρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρήται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς δόλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑξ νομούς :
 1) **Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας** μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) **νομὸς Ἀρκαδίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 3) **νομὸς Λακωνίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 4) **νομὸς Μεσσηνίας** μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 5) **νομὸς Ἡλείας** μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον· καὶ 6) **νομὸς Ἀχαΐας** μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἔδαφους	'Ορη : Παναχαϊκόν, Ἐρύμανθος ('Ωλονός), Ἀροάνια (Χελιός), Κυλλήνη ('Ζίρια), Ἀρτεμισιον, Μαίναλον, Πάρωνων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὅρη, Ταῦγετος (2400 μ.), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. 'Ο ωρέα : Τοιπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιάδες : ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργονός, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.				
Ποταμοί	'Αλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εύρωτας, Ἰναχός, Σελινοῦς.				
Λίμναι	Στυμφαλίς, Ἀγουστινίτση.				
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1937	Eἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι εἰς στρέμματα		'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	
	Σιτηρά	2 500 000		1 166 000 000	
	Όσπρια	155 000		80 000 000	
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155 000		340 000 000	
	Καπνός, βάμβαξ	100 000		135 000 000	
	Ἀμπελοί	460 000		443 000 000	
	Σταφίς	620 000		1 273 000 000	
	Ἐλαιον	—		500 000 000	
	Ἐλαῖαι	—		10 000 000	
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—		71 300 000	
Κτηνοτροφία : ἀριθμὸς ἔτους 1937	Bόες καὶ ἄγελάδες	Τίποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες
	54 000	78 000	57 000	1 500 000	1 020 000
					123 000

Διοικητική διαίρεσις	Έπιφανεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός *		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δισ. κατὰ τ. χλμ.		
Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας	4626	200 000	42	Ναύπλιον 8, Ἄργος 13, Κόρινθος 13, Σικυωνία (Κιάτο) 5, Ξυλόκαστρον 4, "Υδρα 4, Σπέτσαι 4.
Νομὸς Ἀρκαδίας	4327	170 000	40	Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 3, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 3,5.
Νομὸς Λακωνίας	4198	145 000	35	Σπάρτη 10, Γύθειον 8, Ἀρεόπολις, Οἴτυλον.
Νομὸς Μεσσηνίας	3406	240 000	70	Καλάμαι 35, Μεσσήνη 7, Γαργαλιάνοι 9, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 6, Πύλος 3, Μεθώνη 2, Κορώνη 2.
Νομὸς Ἡλείας	2147	187 000	87	Πύργος 20, Ἀμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεχαινὰ 3,5, Κατάκωλον.
Νομὸς Ἀχαΐας	2956	222 000	75	Πάτραι 80, Αἴγιον 15, Καλάβρυτα 2,5.
"Ολὴ ἡ Πελοπόννησος	21 660	1 174 000	54	

10. Ἀσκήσεις.—1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημειώσεις εἰς αὐτὸν τὰ δρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις.—2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρομοί α') ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β') ἀπὸ τὸ Ἅργος, γ') ἀπὸ τὸν Πύργον.—3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθῃς, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὁλυμπίαν;—4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τρίπολις;—5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημειώσεις εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει καθεμία.—6. Ποῖον πλοῦν

* Ο πληθυσμὸς σημειοῦται κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς τῆς 16 Ὑποβολῶν 1940.

ἔποεπε ν' ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνη ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου;—7. Κατ' ἕτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ιστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν;—8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου.—9. Εἴρεις τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποίον είδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττική, τὴν ὁποίαν ἔξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεάς Ἑλλάδος. Τώρα θὰ ἔξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἔκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος.

1. Ὁρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον.—2. Εἴρεις τὸν χάρτην τὸ δρός "Οθρυν".—3. Μέτρησε μὲ τὴν αλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.—4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος ενδίσκονται πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς;—5. Ποία μεγάλη νῆσος ενδίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτήν;—6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς;—7. Ὁνδύμασε τὰ ὑψηλότερα δρός τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὸ ὑψηλότερον δρός τῆς περιφερείας σου.—8. Ποῦ δὲ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς φέρει εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν φέρει;—9. Ὁνδύμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας τῆς Στερεᾶς.—10. Εἴρεις τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Λελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἴστορίαν;

Ἡ Στερεά Ἑλλάς ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὴν "Οθρυν" καὶ ἔως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὀνόμασαν δὲ Στερεάν, ἐπειδὴ εἰς τὰς ὄρχας τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἔως τὴν "Οθρυν" καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεά». τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἥσαν νῆσοι.

‘Ψηλαὶ ὁροσειραι καταλαμβάνουν ὀλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Αγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός.** Αἱ ὁροσειραι αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα. Θάξειτάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

A'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

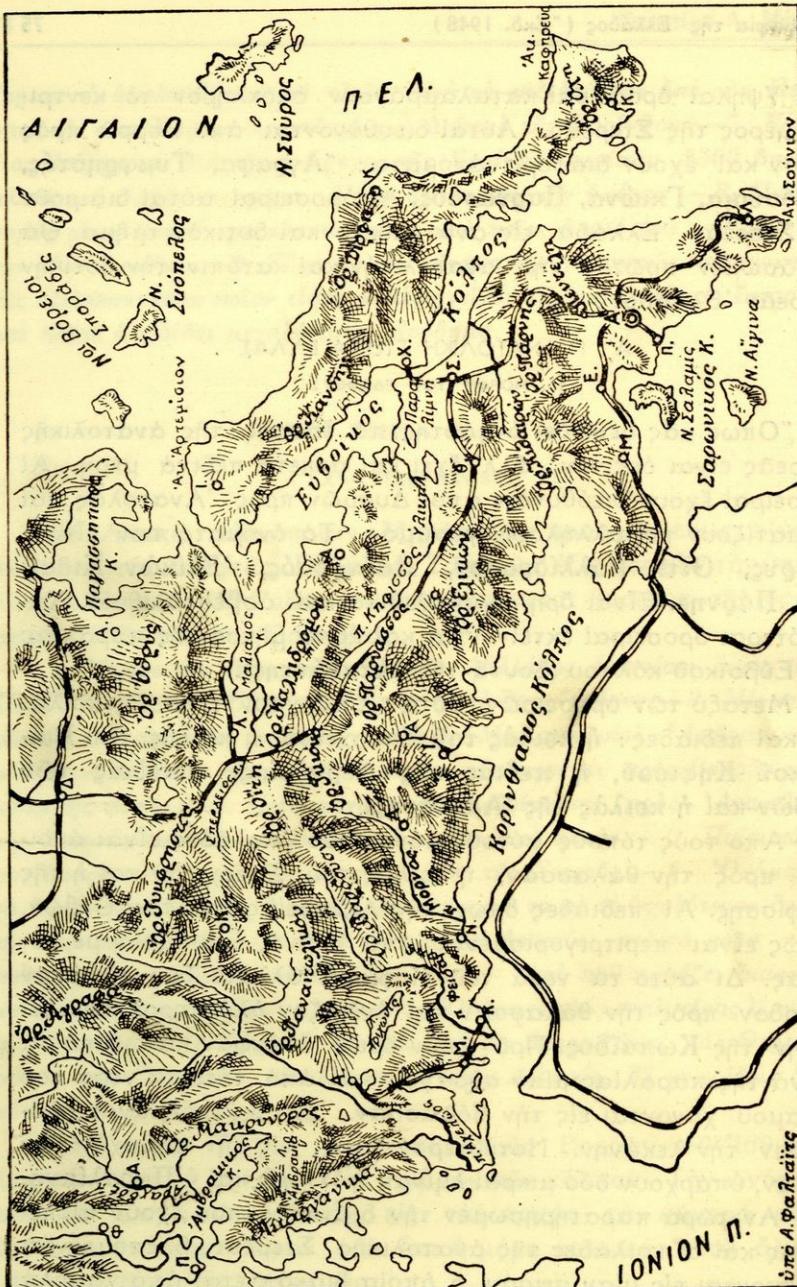
1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

“Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁρεινόν, ἀλλ’ ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὁροσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ δόνοματά των εἶναι: **Οὐρανος, Οἴτη - Καλλίδρομον, Παρνασσός, Ελικών - Κιθαιρών, Πάρνητος.** Εἶναι ὅρη σχιστολιθικά καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι ὁροσειραι ἔκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ κόλπου (βουνά τῆς **Αταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ, ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας, ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν καὶ ἡ κοιλάς τῆς Αμφίσσης.

Απὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Αμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὅμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι’ αὐτὸν τὰ νερά τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὕρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον ὀλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνά τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. “Ἐτοι ἀπεξήραναν ὀλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλικὴ** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

“Αν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν ὅτι εὔρισκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ύψωματα. "Ετοι ήτο εύκολον νά στρώσουν σιδηροδρομικήν γραμμήν, διά νά συνδέσουν τὴν Ἀττικήν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ήτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νά διέλθῃ λοιπόν ἀπό ἑκεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ἥνοιξαν εἰς τὸ βουνόν μίαν μεγάλην σήραγγα, τὴν σήραγγα τοῦ **Μπράλλου** (μῆκος 2110 μ.).

'Ο σιδηρόδρομος αύτὸς εἶναι ή κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικήν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αύτὴν τὴν συναντᾶ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ή ἀμαξιτή ὁδός, ή δῆποια ἔρχεται ἀπό τὴν "Αμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

'Η παραλιακή γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁδοντωτή, ὡσάν δαντέλλα. 'Η θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ἔηράν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικούς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εύβοϊκός καὶ ὁ Κορινθιακός εἶναι σχεδόν κλειστοί κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπό τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι μόνον ἀπό τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἴτεα, Στυλίς). Διότι τὰ βουνά, τὰ δῆποια ύψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπό τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ δῆπου καταλήγουν ὅδοι συγκοινωνίας ἀπό τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἥμπορεῖ νά ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικός.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

"Οπως ή Ἀττικὴ καὶ ή ἀνατολικὴ πλευρά τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ή ἀνατολικὴ Στερεά εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι' αὐτὸν καὶ αὐτὴ δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπό τὴν Ἀττικήν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ύψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸν καὶ οἱ ποταμοί της εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὅδατα.

Τὸ κλῖμα δύως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς

Πάρνηθος είναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες της, καθώς εἴδομεν, είναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Διὸ αὐτὸς εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμὼν είναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡπειρωτικὸν κλῆμα).

4. Αἱ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρον χῶμα καὶ είναι εὔφοροι. Συχνά τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸς προφυλάσσει τὰ σπαρτά ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἀφθονα σιτηρά, ὅσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Διὸ αὐτὸς αἱ Θῆβαι είναι πόλις γεωργική, τὴν ὅποιαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (13.000 κάτοικοι). Είναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά τῶν σώζονται τὰ ἔρειπια τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, που ἦλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π.χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας.—Ο Βοιωτικὸς Κηφισός πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ είναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὑρον διέξιδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς είναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ ὅποια τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα δλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἀφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν Λεβάδειαν πολλὰ ἔργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν που ἔχουν τὰ νερά, δταν πίπτουν ἀπὸ ὄψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ ("Ερκυνα") περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἔργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἔργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ύφασματα. Ἡ Λεβάδεια εύρισκεται εἰς ὥραίαν τοποθεσίαν καὶ είναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 13.000 κατοίκους.

‘Ολόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἔως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (βιορεία Φωκίς).— Πρὸς Βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλῶνονται τὰ βουνά τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. ‘Ωστε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὴν δίοδον αὐτήν, γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμπορεῖ ἀπὸ αὐτήν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν ‘Ελλάδα. Δι’ αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λευκτρα, Χαιρώνεια,—στρατηγικὴ θέσης).

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὄνομαζεται **βιορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Αμφίκλειαν** (Δαδί, 4.000 κάτ.). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἔκτος τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν.

4. Ἡ κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (νοτία Φωκίς) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὅρη, τὰ δόποια τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι’ αὐτὸ ἔχει κλῖμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ **Υλαίθου**, δλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαϊῶνας.

Αἱ ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὄνομασται. Ἡ **Ἀμφισσα** (Σάλωνα, 6.000 κάτ.) εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ώς ἐπίνειον τὴν **Ιτέαν**. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ **Γραβιὰ** μὲ τὸ ὄνομαστὸν **Χάνι**, ὅπου δὲ ὁ **Οδυσσεύς** Ἀνδροῦτσος μὲ ἔκατὸν ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ κόλπου τῆς **Ιτέας** εἶναι τὸ **Γαλαξείδιον**, τὸ δόποιον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἀπὸ τὴν **Ιτέαν** ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχώδη χαράδραν, εἶναι οἱ **Δελφοί** μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρ-

χαίου Μαντείου. "Οπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφούς συνηθροίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας, διὰ νὰ λα-

60. Ἡ ἵερα ὁδὸς τῶν Δελφῶν. Γύρω διάφορα ἡρείπια.

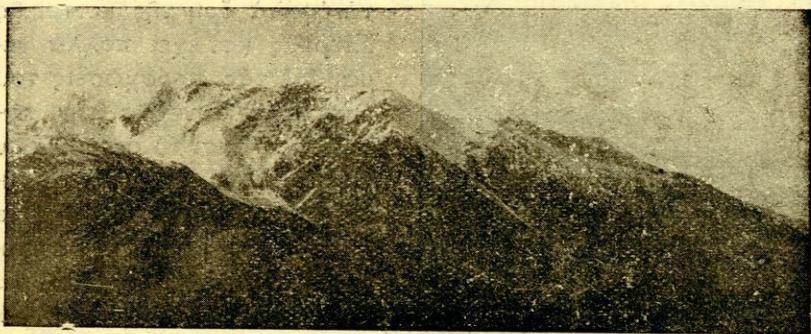
τρεύσουν τὸν θεόν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερὸν εἰς ύψος 940 μ. εἶναι ἡ Ἀράχοβα (4.000 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2.000

Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μὲ τὰς κεφαλάς των.

61. Παλαιὸ σπίτι εἰς τὴν Ἀράχοβαν.

του ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιαὶ του εἶναι δασῶδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἔλατη, ἀλλ ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δένδρα.

62. Ο Παρνασσός ξιονισμένος, ἀπὸ ἀεροπλάγον.

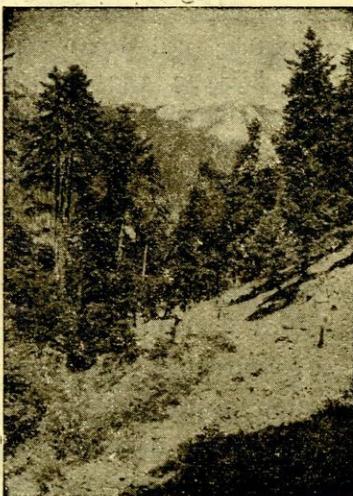
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια
βόσκουν πολλά ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτός ὁ τυρός τοῦ Παρ-
νασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεάς εἶναι χαμηλό-
τερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς
αὐτὰ εἶναι ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐ-
τὴν συλλέγεται χυμός, ἡ ρη-
τίνη. Ἄλλοι συλλογεῖς ἀπὸ
πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δέν-
δρα βαθύτερον ἀπὸ διτι πρέπει
καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Η κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ
(Φυιώτις). — Ο σιδηρόδρομος,
άφου ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ
Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγγα
τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ
κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους
πλαγιάς τῆς Οίτης. Ἐτσι φθά-
νει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερ-
χειοῦ.

Ο Σπερχειὸς πηγάζει ἀπὸ

63. Μία πλαγιά τοῦ Παρ-
νασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ.
μὲς ὥρατα ἔλατα.

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

βέλη, καθώς καὶ ὀστᾶ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εύφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὄπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ Λαμία (17.000). "Εχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ δποῖος ἐπεσεν ἡρωϊκῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

τὰ ύψηλὰ ὅρη τῆς κεντρικῆς Στερεάς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. "Ετσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῷ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3500 μ. Σχηματίζει ὅμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἔξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλῖμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγειεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἐπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του, καὶ εὑρέθησαν

65. Τὸ σπίτι ὃπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν "Ανω Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος.

Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ Στυλίς (3500 κάτ.). Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ φθάνει ἔως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλίς).

Ἄραβόσιτος καὶ καπνός εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ύψηλοῦ δροπεδίου τῆς Ὀθρυος. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην Ξυνιάδα. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ ἀποδημάνουν τὸ μέρος καὶ νὰ τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ Δομοκός.

Άσκησις.—1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἔως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αντὶ συναντᾶται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

B'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ κεντρικὴ Στερεά εἶναι χώρα τελείως δρεινή. Τὰ ὅρη τῆς εἶναι ύψηλά καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἔως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ύψηλότερον ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ Γκιώνα· ἡ κορυφὴ τῆς φθάνει εἰς ὄψος 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων δρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα : Ἀγραφα 2430 μ., Τυμφρηστός (Βελούχι) 2300 μ., Οίτη 2150 μ., Κόραξ (Βαρδούσια) 2480 μ., Καλιακούδα 2000 μ. Εἶναι βουνά δύσβατα, εἰς τὰ δύο

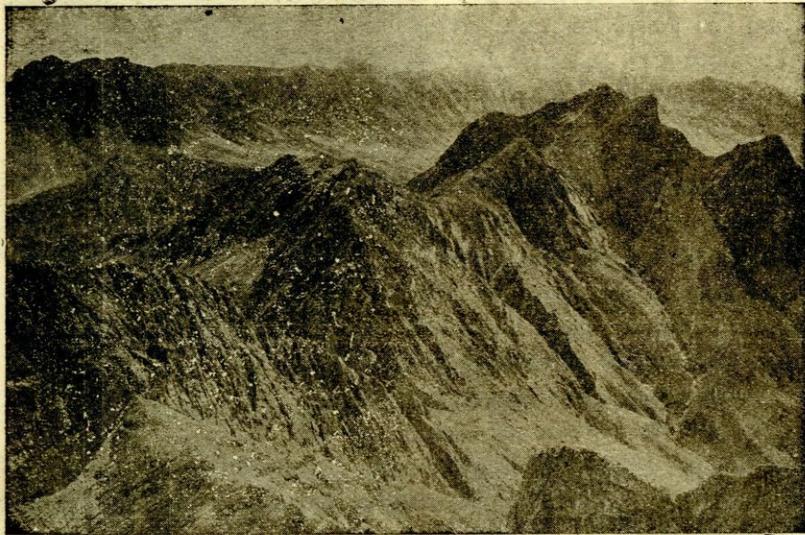

66. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

οι ποταμοί **Εύηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἥνοιξαν στενάς καὶ βαθείας χαράδρας.

Πρὸς δυσμάς τῶν ὄρέων αὐτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὄροσειραι: τὸ **Παναιτωλικόν**, ὁ **Αράκυνθος**, τὸ **Μακρυνόρος** καὶ τὰ **Άκαρνανικὰ** ὅρη. Αὗτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

“Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὄρέων, ἄλλη

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

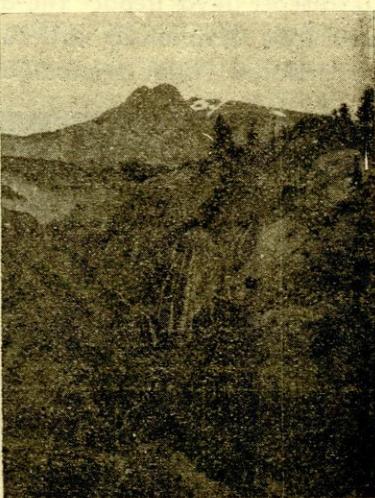
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

δὲ μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τὰ νερά μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν **Τριχωνίδα**, τὴν **Οξηρὸν** καὶ τὴν **Αμβρακίαν**.

Τὴν δυτικὴν Στερεάν διασχίζει ἔνας μεγάλος ποταμός, ὁ **Άχελῷος**. Τάς πηγάς του ὁ Ἀχελῷος τὰς ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν **Ζυγὸν** τοῦ Μετσόβου (εἴρετὸ **Μέτσοβον** εἰς τὸν χάρτην). Ἄλλ' ἡ κοιλάς του δὲν ἡμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι τὴν φράσσουν πρὸς Βορρᾶν αἱ ὑψηλαὶ

όροσειραι τῆς Πίνδου. Δι' αύτὸν δυτικὴ Στερεά δὲν ἔχει ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίαν μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γραμμή, πού ύπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου καὶ φθάνει ἔως τὸ Ἀγρίνιον.

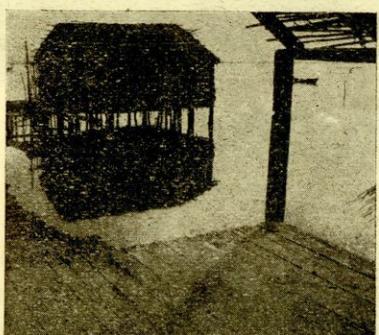
Ἐπίσης αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν Εύήνου καὶ Μόρνου εἶναι σχεδόν ἀδιάβατοι. Δι' αύτὸν δυντρικὴ Στερεά ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ (δόδος Καρπενησίου-Λαμίας), καὶ ἡ **Ναύπακτος** (6000), ἀν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικήν σημασίαν.

Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2316 μ.)

2. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

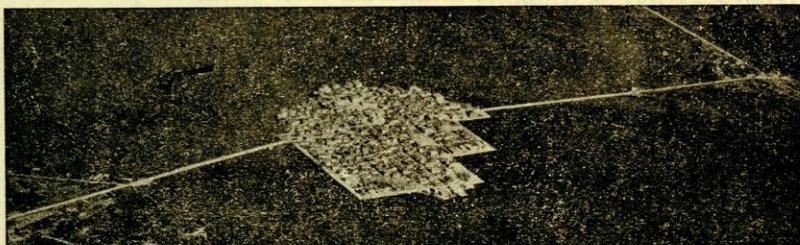
"Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Εἰς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἔνα μεγάλον κόλπον, τὸν **Ἀμβρακικόν**." Ἐτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ **Ακαρνανική**, ἡ δοπία ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ἀκτιονί**.

69. Ψαράδικη καλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου.

"Ομοίος κόλπος ύπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ **κόλπος τοῦ Μεσολογγίου**. Αύτὸς εἶναι ἀβαθής, διότι ὁ Ἀχελώος ἄλλοτε ἔχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲν ὅμμους καὶ χώματα. Σήμερον δὲ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ **Ἰόνιον** τὸ θαλάσσιον ὅμως ρεῦμα

μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολάς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Ἐτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησῖδες, αἱ

70. Τὸ Αἰτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησῖδα τῆς λίμνης,
ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

ὅποιαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθάλασσαν. Δι’ αὐτὸν καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἥμποροιν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι δύμως ἡ λι-

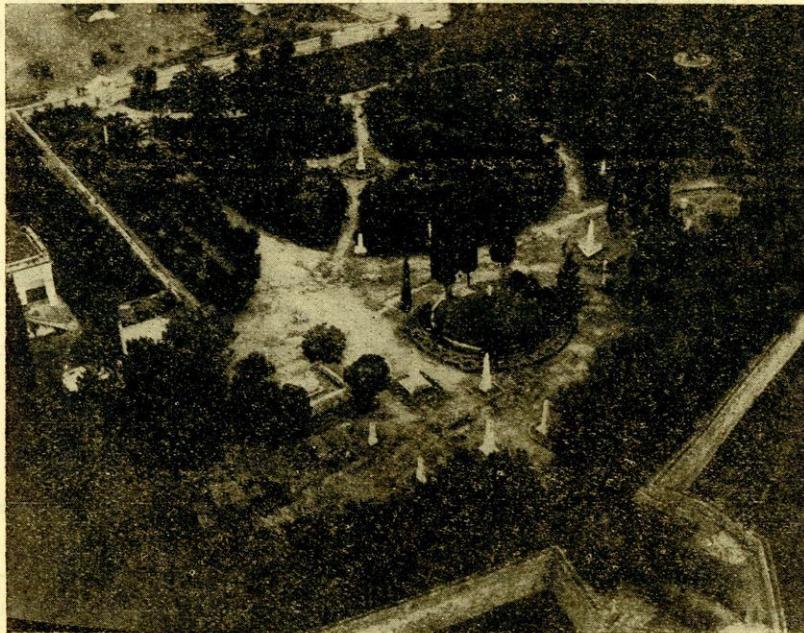

71. Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

μνοθάλασσα αύτή ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα ἵχθυοτροφεῖα μας. Μὲ καὶ αἱ μωτὰς εἶναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ δόποια εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Εἶναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὔγοτρό αραχον, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθές τῆς λιμνοθάλασσης ὑπάρχουν

72. Τὸ Ήρφον, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὃπου εἶναι θαμμένα τὰ δστᾶ τῶν ἡρώων, ποὺ ἐπεσαν κατὰ τὴν Ἐξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. "Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνιών")

ἀλυκαί. Ἐκεῖ τὸ νερὸν τῆς θαλάσσης ἔξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ δόποιον χρησιμοποιούμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι' αὐτό, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἔλη, ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἔνδοξον **Μεσολόγγι** (10.000 κάτ.) καὶ τὸ **Αίτωλικόν** (4.000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι των ἀσχολούνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγω-

γήν ἄλατος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου Ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲν πολεμικὰ τοῦ Στάλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεισαν κατὰ τὴν Ἐξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπόσταρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

“Οπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεάς Ἐλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοὶ καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εύβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεία λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

“Οπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα τὸ δυτικὸν τμῆμα ἔχει περισσοτέρας βροχὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς εἶναι:

Μεσολόγγιον :	70	ἐκατοστά	τοῦ	μέτρου
Ἀγρίνιον :	90	»	»	»
Βόνιτσα :	100	»	»	»

Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

‘Ο Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς Ἐλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φοράς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονον ἴλυν, τὴν ὁποίαν ἐκφορτώνει εἰς τὰς ἐκβολάς του, ἦνωσε τὰς Ἐχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηράν καί, καθὼς εἴπομεν, φράσσει ὀλονὲν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Στερεάς εἶναι [εύνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὄρέων, τὰ ὅποια διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτω-

λίας, καθώς καὶ εἰς τὰ παράλια, εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὔφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν ὁσπρίων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊὸν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ εύρισκει καλὴν ἀγοράν. Δι’ αὐτὸν καὶ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ύπάρχουν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, τὸ ὅποιον εἶναι κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (20.000 κάτ.).

Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεάς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὅμως βροχαὶ καὶ ἡ ἄφθονος χιών, ἡ ὅποια πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι’ αὐτὸν μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα των καὶ ἐδῶ εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς ὄρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρῦς, ἡ ὅξυς καὶ ἡ ἐλάτη.

“Οπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι ὁρίζουν ποῖα δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ύλοτόμοι κατασκευάζουν δοκούς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ καύσιμον ὅλην. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὄρεινήν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἔκμεταλλεύονται δσον πρέπει τὰ δάση των.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου· ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸν τὰ φέρει κάτω εἰς τὰ πεδινά μέρη.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ ὅποια εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλῖμα ύγρον, ἔκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ χοίρους, πολλαὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικά δρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς

εἶναι δὲ Ἀστακὸς (3000), ἡ Βόνιτσα (2000) καὶ ἡ Ἀμφιλοχία (Καρβασαρᾶς) (4000).

Ωστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἔξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία δημοσία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Στερεάς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ

73. Γυρισμὸς εἰς τὸ μαντρί.

γαλακτοκομία· διότι τὰ ὄροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφὴν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῷα. "Οταν τὴν ἄνοιξιν τὰ χιόνια λιώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ύπάρχει πλουσία βοσκὴ διὰ τὰ ποίμνια των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἄλλος αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸς αἱ ὁρειναὶ περιοχαὶ τῆς Στερεάς εἶναι ἀραιότερα κατοικημέναι, καὶ μόνον

μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ Καρπενήσιον (ὕψος 1000μ.) (4000 κάτ.) εἰς τὴν Εύρυτανίαν, ἡ Γρανίτσα καὶ ὁ Προυσσός εἰς τὰ "Αγραφα, τὸ Λιδωρίκιον (2000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ Ἀστακός, ἡ Ἀμφιλοχία καὶ ἡ Βόνιτσα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεά Ελλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας· 2) τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν καὶ 3) τὸν νομὸν Αίτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφὴ τῆς εποχᾶς	"Ορε: "Αγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἢ Βαρδούσια, Γκιώνα (2510 μ.), Παρνασσός, "Οδοντος, Οἴτη, Καλλιδομον, Ἐλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, "Υμηττός, Αἰγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Ἀράχνης, Μακρυνόρος, Ἀκαρνανικὰ δρη.			
Ποταμοί	Πεδιάδες: Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθώνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ελευσίνος, τῶν Μεγάρων, ἡ Αίτωλική.			
Λίμναι	Σπερχειός, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελώος, Εύηνος, Μόρνος. Τοιχωνίς, Ἀμβρακία, Οζηρός, Υλική, Παραλίμνη.			
Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εύβοιας) τοῦ έτους 1937	Εἰδη Καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι εἰς ἔκτασεις εἰς στρέμματα	Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς (1937)	
'Αριθμὸς ζώων έτους 1937	Σιτηρά Οσπρια Λαχανικά, γεώμηλα κ.λ.π. Καπνός, βάμβαξ κ.λ.π. . . "Αμπελοί Σταφίς Ἐλαιον Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια	2.500.000 200.000 104.000 500.000 486.000 1.720 — —	1.175.000.000 95.500.000 257.500.000 750.000.000 478.000.000 4.000.000 200.000.000 28.000.000	
Βόες καὶ άγελάδες	Ἴπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	
82.000	73.500	49.000	1.500.000	
			1.230.000	85.000

Διοικητική Διαίρεσις	Έπιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Νομὸς Αττικῆς καὶ Βοιωτίας	6.685	1.394.000	208	Αθῆναι 725, Πειραιεὺς 340, Ἐλευσίς 9, Μέγαρα 13, Θῆραι 13, Λεβάδεια 13, Ἀράχοβα 4.
Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	6.390	213.000	38	Λαμία 17, Στυλίς 3.5, Ὑπάτη, Ἀμφισσα 6, Γαλαξείδιον 2, Λιδωρίκιον 2, Ἀμφίκλεια 4.
Νομὸς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	7.751	248.000	32	Μεσολόγγιον 10, Αγρίνιον 20, Ναύπακτος 6, Αἰτωλικὸν 4, Καρπενήσιον 4, Αστακὸς 3, Ἀμφιλοχία 4, Βόνιτσα 2.
"Ολη ἡ Στερεά Ελλάς	20.826	1.855.000		

Ασκήσεις.—1. Πῶς θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρπενήσιον;—2. Ποιάν δόδον ὃ ἀκολουθήσῃς, διὰ νὰ μεταβῆς γρηγορώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Αγρίνιον;—3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη;—4. Ἡ Αιτικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6685 τ. χλμ. Ο πληθυσμός των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ενδέθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1.033.000 κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἦτο 1.394.000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς τρεῖς ἀπογραφάς;—5. Σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα;—6. Ποῖος ἀπὸ τὸν νομὸν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διαιτᾷ;—7. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Εύρεις τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸν τὴν δροθετικήν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτῇ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποῖαι δροσειραὶ δρίζουν τὴν Ἡπειρον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ δνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; Σύγκρινε τὸ ὑψος των μὲ τὸ ὑψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθείς; Εἰς ποῖον κόλπον κύνεται ὁ Ἄραχθος καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀῷος; — 5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος; — 6. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἐδαφος τῆς Ἡπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος δυνατὸν νὰ δομοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὅδατα;

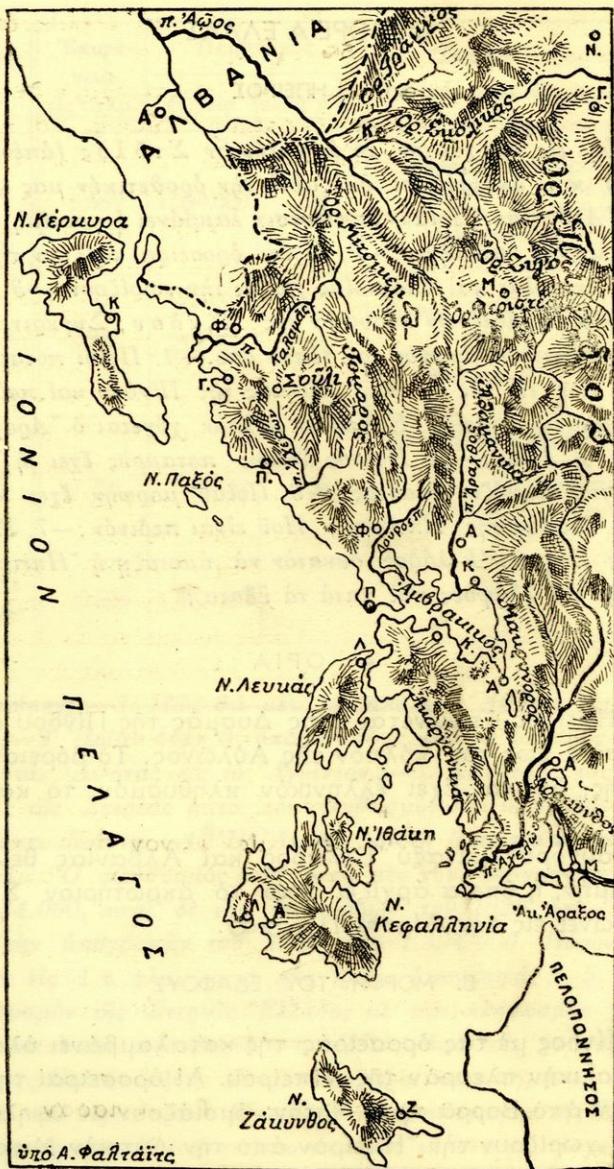
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμάς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἔως τὸν κόλπον τῆς Αὐλώνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα της, ὃν καὶ ἔχει ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ως σύνορον μεταξὺ Ἐλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμήν, ἡ ὅποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν Λίμνην Πρέσπαν.

Β. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς ὁροσειράς της καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἡπείρου. Αἱ ὁροσειραὶ της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον· ὁμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἡμιπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην,

74. Χάρτης της Ἡπείρου καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων

εἶναι ή ράχις τοῦ Ζυγοῦ. Ἡ ράχις αὐτὴ εύρισκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ δρη τῆς Πίνδου εἶναι ύψηλά καὶ ἔχουν διάφορα ὄνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Άθαμανικά** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ύψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ **Σμόλικας**, ὁ δόποιος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲν τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὁροσειραί, αἱ δόποιαι ἐκτείνονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν "Ηπειρον. Τὰ ὄνόματά των εἶναι: **Πάπιγγον**, **Μιτσιέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Οροπέδιον υπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ **όροπέδιον τῶν Ιωαννίνων**, τὸ δόποιον εύρισκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερά σχηματίζουν λίμνην, ἡ δόποια λέγεται **Παμβώτις**. Τὰ νερά της χύνονται ύπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυάμιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ "Ηπειρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Αμβρακικὴν** ἢ **πεδιάδα τῆς Αρτης**.

Ἡ "Ηπειρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὅμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. "Οπως δὲ ἐκείνη, ἔτσι καὶ ἡ "Ηπειρος δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν 'Ελλάδα' δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μία μεγάλη ὁδός, ἡ δόποια θά συνδέσῃ τὰ Ιωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς "Ηπειρου εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον ὁδόν, ἡ δόποια συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ιωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

"Αν ἔξαιρέσωμεν τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον, ἡ παραλία τῆς "Ηπειρου δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες υπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ **Αμβρακικοῦ**, δικάιη τῆς Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμένισσαν καὶ εἰς τοὺς **Άγιους Σαράντα**.

Οἱ ποταμοὶ **Αραχθος** καὶ **Λούρος** ἐκφορτώνουν εἰς τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸ

ύπάρχουν ἔκει λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ, Τσουκαλιοῦ**), αἱ ὅποιαι εἶναι μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα.

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὁρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον.—Τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικὰ ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος δέχε-

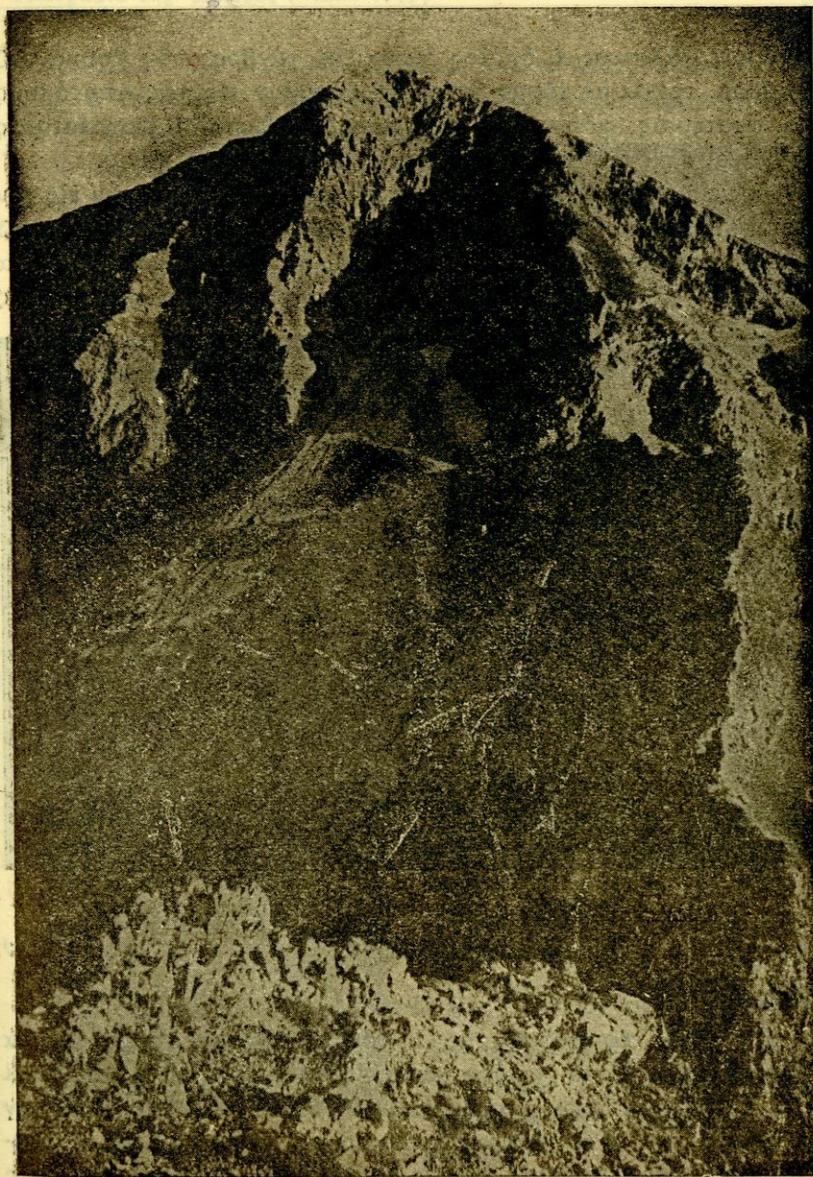
75. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης.

(Φωτογραφία M. Χρυσάκη)

ται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλάς βροχάς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνά της ἔχουν πολλάς πηγάς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δι' αὐτὸς οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου εἶναι πολλοὶ καὶ ὀρμητικοί· τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἥνοιξαν εἰς τὰ βουνά στενάς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὅποιας τὰ νερά κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ

Γεωργίου Α. Μέγα
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

76. Η κορυφή του όρους Λάιμος (Περιστέρι) υψ. 2292 μ.

(Φωτογραφία Ι. Παπαδόζον)

Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος (Ἐκδ. 1948)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αχέρων μάλιστα, ό διποιος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνά τούς Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ἦτο ἡ εἶσοδος τοῦ "Ἄδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι ύψηλά, ό χειμῶν εἰς τὴν ὁρεινὴν Ἡπειρὸν εἶναι τραχύς. Δι' αὐτὸν ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ δένδρα τῶν ύψηλῶν ζωνῶν, δῆλος, ἡ δρῦς, ἡ ἐλάτη, ἡ δένδρα καὶ ἡ ύψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς

77. Τὰ Ιωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Κονίτσης, ὅπου τὰ 35 %, τοῦ ἐδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ύπάρχουν 46 χωρία, τὰ Ζαγοροχώρια. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρῦς. Οἱ κάτοικοι των, καθὼς καὶ τοῦ Μετσόβου, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὄλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἀλλοτε ἔξενιτεύοντο εἰς μακρινοὺς τόπους. Ἐκεῖ προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν

ἐλησμόνουν τὴν Πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας τῶν εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρητὸν τοῦ στόλου μας, ὁ «Ἀβέρωφ». Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὄπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὄροπεδίου, εἰς τὰς ὅχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, εἶναι κτισμένα τὰ Ἰωάννινα (22.000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρώνονται δόδοι ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι' αὐτὸ τὰ Ἰωάννινα συγκεντρώνουν τὴν ἐμπορικήν κίνησιν ὀλοκλήρου τῆς Ἡπείρου. Ἐχουν δὲ καὶ μίαν περίφημον σχολήν, τὴν Ζωσιμαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοΐκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν. Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ διαβότης τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασᾶς.

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

νίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκύ (θαλάσσιον), εύδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ ἑλαία. Εἰς τὰς ἔλωδεις

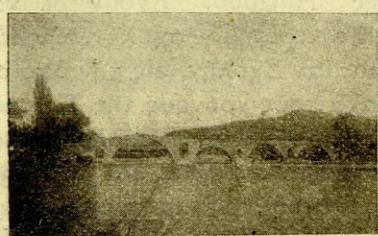
78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἧως τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποίμνια τῶν ζωὴν νομαδικήν.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκύ (θαλάσσιον), εύδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ ἑλαία. Εἰς τὰς ἔλωδεις

ἐκτάσεις, αἱ δόποιαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὅρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ **Φιλιάται** καὶ η **Παραμυθιά** πλησίον τοῦ ὄρμου τῆς Γουμενίτσης, η **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν ύψωνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνά τοῦ **Σουλίου**. Ἐκεῖ οἱ Σουλιώται ἔζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὀρεινὸς πολεμικὸς λαός καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλεύθερίαν των γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὀρεινῆς Ἡπείρου εἶναι η κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἰγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸς τὰ προϊόντα τῆς στάνης (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἔξαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

2. **Η πεδιάς τῆς "Αρτης.**—Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθός καὶ Λούρος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εύφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸς εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ καὶ σιτηρά, ίδιως ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διότι κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

80. Τὸ γεφύρι τῆς "Αρτας.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εύρισκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: η **"Αρτα** (9.000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὁραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της, η **Φιλιππιάς** πλησίον τοῦ Λούρου καὶ η **Πρέβεζα** (10.000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὐτὴ ἀποτελεῖ καὶ

τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης δόδου, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατός μας μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὰ Γιάννενα.

3. Ἡ βόρειος Ἡπειρος.— Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρὸν οὕτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας, οὕτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἡπειρὸν ὁ στρατός μας τὴν ἡλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νοτίαν Ἡπειρον. Οἱ Βορειοχιπειρῶται μάλιστα ἡγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἄλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἐτοι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εύρισκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς : 1) τὸν νομὸν **Ἄρτης** μὲν πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν· 2) τὸν νομὸν **Πρεβέζης** μὲν πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν **Ίωαννίνων** μὲν πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· καὶ 4) τὸν νομὸν **Θεσπρωτίας** μὲν πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ έδαφους	"Ορη : Βόϊον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανικά, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια. Όροπεδιον : Ἰωαννίνων. Πεδιάς : Ἀμβρακικὴ ἢ τῆς Ἀρτῆς.
Ποταμοί	"Αραχθος, Λούρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμᾶς, Αῷος.
Λίμναι	Παμβώτις.

Γεωργική παραγωγή έτους 1937	Ειδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι έκτασις εἰς στρέμματα		'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμας									
	Σιτηρά	"Οσπρια	830.000	37.000	33.000	20.000	58.000	—	364.000.000	27.000.000	47.000.000	25.000.000	41.000.000	27.000.000
'Αριθμός ξώνων 1937	Βόες και ἀγελάδες	"Ιπποι	'Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Xοίροι								
	75.000	26.500	10.500	858.000	570.000	13.000								
Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)										
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χιλ.											
'Ιωαννίνων	5065	162.000	32											
"Αρτης	1741	65.000	37											
Πρεβέζης	1153	73.000	64											
Θεσπρωτίας	1592	62.000	39											
Σύνολον	9551	362.000												

Άσκησης.—1. Κάμε ἐν σχεδιογράφημα τῆς Ἡπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸν τὰς σπουδαιότερας πόλεις.—2. Ποίαν δόδον ὁ ἀκολουθήσῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ 'Ιωάννινα;—3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἡπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεάς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

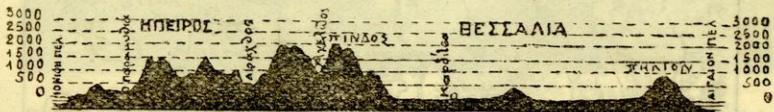
2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὑρίσκεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποῖα δρη περιβάλλοντα διέγνωσα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς ἀνατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοι του; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θεμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ δύομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος; — 6. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἑλασσόνα καὶ δοιςε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολάς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν "Οθρυν" ἔως τὰ ὅρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὅρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. "Ἀλλη σειρὰ δρέων" ("Ολυμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Θεσσαλίας. "Ωστε ὅρη ύψηλὰ περιβάλλοντα τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ δλας τὰς πλευράς.

"Ἡ Πίνδος ύψωνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν "Ηπειρον. Ἐπίσης τὰ ὅρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ πρὸς Α.

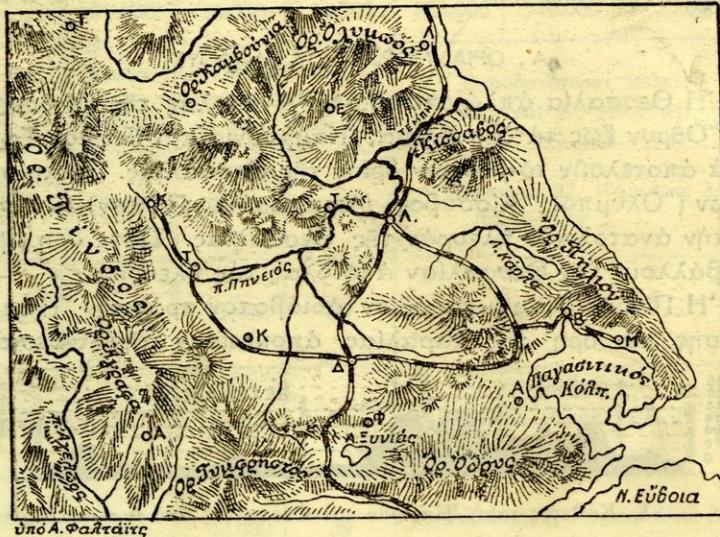
τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ δρεινοὶ ὅμως βραχίονες, οἱ ὁποῖοι τὴν περιβάλλοντα ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὕτη ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν πεδιάδα τῶν Τρίκκαλων καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης.

Θά ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ δύο εἰναὶ μέρη, ποὺ εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲν μεγάλην λεκάνην· διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλονταν βουνά. Δι’ αὐτὸν τὰ νερά, τὰ ὄποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ Πηνειοῦ, ἀλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπέδιου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἀλλ’ ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἀρκετά καὶ ἐφθασαν ἔως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποὺ ἦτο μεταξὺ Ολύμπου καὶ Κισσάβου, ἥρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν· μὲν τὴν δύ-

82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (χλιμαξ 1 : 2.000.000).

ναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν ὄλιγον κατ’ ὄλιγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὡραίαν κοιλάδα τῶν Τεμπών. Ἔτσι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἀδειασεν ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸν εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικκάλων καὶ Καρ-

δίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι τὰ νερά μετέφερον ἄφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης) τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τόσον εὔφορον. Δι’ αὐτὸ μία γεωργική οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ ὅ, τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὅχθαι τοῦ Πηγειοῦ δὲν εἶναι

83. Τὰ Τέμπη. Ωραία πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὅχθας τοῦ Πηγειοῦ.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

ύψηλαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φοράς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν ἰλύν ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συχνὰ καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθὼς εἴδομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ ἡ πεδιάς ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικάς φοράς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν

τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος εὐδοκιμοῦν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεωμηλα καὶ ὁ καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτά φέρει συχνά ἔνας ἄνεμος τοπικός, ὁ λίβας· δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνά· ὅσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικός καὶ ἐπιβλαβής εἰς τὰ φυτά. Δι' αὐτὸν πρωιμώτερα δρυμάζει ὁ σῖτος, τόσον ὀλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

"Αλλοτε ὁ θερισμὸς ἔγινετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἔχρειάζοντο πολλαὶ χιλιάδες ἔργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. "Οταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ ευνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν· εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ μὲ αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. "Υπάρχουν καὶ ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ, μὲ τὰς ὁποίας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανὰς ὀργάνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν μὲ λιπάσματα. "Ετσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ εύδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ Τυρνάβου καὶ τῆς Καλαμπάκας ἡ μορέα. "Ωστε τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

"Αλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτήμα δλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεζημίωσε τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγρούς εἰς τοὺς χωρικούς.

"Η Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφοριωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποξη-

ράνη τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. "Οταν τελειώσουν αἱ ἐργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν θ' αὔξησῃ καὶ ὁ τόπος θ' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἑλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ BA ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **"Ολυμπος"**, τὸ ὑψηλότατον ὅρος τῆς Ἑλλάδος (ὕψος 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφάς του τὰ χιόνια δὲν λιώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ώς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυ-

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφᾶς τοῦ Ὄλυμπου χιονισμένη.

φήν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ δένυας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὅρους, ἐνῷ εἰς τὰς γυμνάς κορυφάς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἱ ἀετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λιμέρια τῶν οἱ περίφημοι κλέφτες τοῦ Ὄλυμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω

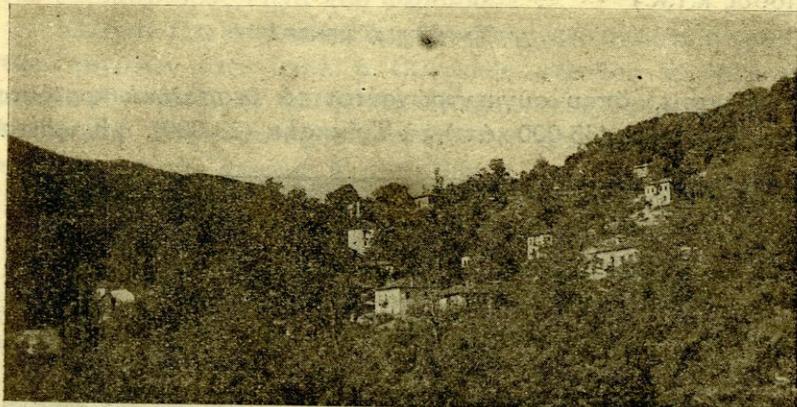

85. Τὰ Μετέωρα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βουνά οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαὶ, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά τῶν. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος,

86. Ὁ Κισσός, ἐν ἀπὸ τὰ ὁραῖα χωρία τοῦ Πηλίου.

ποὺ εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἔγινετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὅποῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀνεβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὅποιαι ἔχουν σκαλισθῆ εἰς τὸν βράχον.

Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγυιᾶς, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἀμπελάκια, ποὺ εἶναι εἰς τὴν βορείαν πλευράν τοῦ βουνοῦ, ὧνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλά των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των δῆμως τὰ Ἀμπελάκια τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὅποια ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συγεταιρισμόν,

δ δποῖος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ύλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὡραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

‘Η χερσόνησος **Μαγγησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλῖμα. Δι’ αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἔλαιας, εἰς δὲ τὰ ύψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι’ αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν 24 μεγάλα καὶ ὡραιότατα χωρία (**Μακρυνίτσα, Πορταριά Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.**)

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ θεσσαλικὰ προϊόντα, εἶναι ἡ **Λάρισα** (35.000 κάτ.), τὰ **Τρίκκαλα** (23.000), ἡ **Καρδίτσα**

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμήν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

(14.000), ὁ **Βόλος** (55.000), ὁ **Άλμυρός** (7.000), ὁ **Τύρναβος** (7.000), ἡ **Έλασσόν** (4.000) καὶ ἡ **Καλαμπάκα** (4.000).

‘Η Λάρισα εύρισκεται εἰς θέσιν κεντρικήν καὶ ἥτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ὅτιος ὁ Βόλος, ἃν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν· διότι ἔχει ώραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας. Εἶναι πόλις ώραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσια του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμάς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις Βελεστίνον (3000 κάτ.), ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Φεραί. Εἶναι πατρίς τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

Ολίγον ἔξω ἀπό τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ὅτιος ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενά τοῦ Σαρανταπόρου. Αὐτὴ ἥτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὁποίαν ἡλευθερώθη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Οκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

‘Η Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν νομὸν Λαρίσης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν· καὶ 2) τὸν νομὸν Τρικκάλων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἔκτάσεις εἰς στρέμματα	Άξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς
τῆς Θεσσαλίας τοῦ ἔτους 1937	Σιτηρά "Οσπρια Λαχανικά, γεωμῆλα . . . Καπνός, βάμβαξ . . . "Αμπελοι	2.520.000 194.000 110.000 280.000 104.000	1.425.000.000 95.000.000 125.000.000 300.000.000 49.000.000
‘Αριθμὸς ξών ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	Τίποι Ημίονοι Πρόβατα Αἴγες	Χοῖροι
	110.000	62.500 18.500 1.400.000 630.000	57.000

Νομός	Έπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δλφ	κατὰ τ. χμ.	
Λαρίσης	7620	322.000	43	Λάρισα 35, Βόλος 55, Άλμυρός 7, Φάρσαλα 5, Βελεστίνον 3, Άγυια 3, Τύρναβος 7, Έλασσόν 4.
Τρικκάλων	5865	521.000	43	Τρίκκαλα 23, Καρδίτσα 14, Καλαμπάκα 4.
Σύνολον	15.485	573.000		

Άσκησης.—1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ρουν τοῦ Πηγειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις.—2. Παραστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσης, πρὸς τὰς δύο οἰκαναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον.—3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἐν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν;—4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἔνα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλούς;—5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἔξητάσαμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὅρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Αλβανίαν;—2. Ποία χώρα εὑρίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὅριον μεταξύ των;—3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοί διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος;—4. Εὗρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρακην τὴν δροθετικὴν γραμμήν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμᾶς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ ἀλβανικὰ καὶ β) μὲ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα;—5. Ὁνόμασε τὰ κυριώτερα ὅρη τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας.—6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς τῆς ἔχουν τὰς πηγάς των ἐντὸς τῆς δροθετικῆς μας γραμμῆς;—7. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας.—8. Ὁνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς μακεδονικῆς παραλίας.—9. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας γρωθοῦνται καὶ πῶς ἡ μπορεῖται νὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτές;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ

Η Μακεδονία έκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἔως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὅριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν Σκάρδον καὶ τὸ Ρῖλον ὅρος. Ἄλλος ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος τῆς τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν ὁρέων Βόρας, Κόζακον, Κερκίνη (Μπέλες) καὶ Βροντοῦ.

Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατώκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἄλλα πρὸ 25 ἑτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἑλληνες τῆς Τουρκίας ἥλθαν καὶ ἔγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι δὲ ἐλληνικὸς πληθυσμός τῆς ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει ἄνω τοῦ ἑνδεκάτης χιλιομέτρου ψυχῶν (1.650.000).

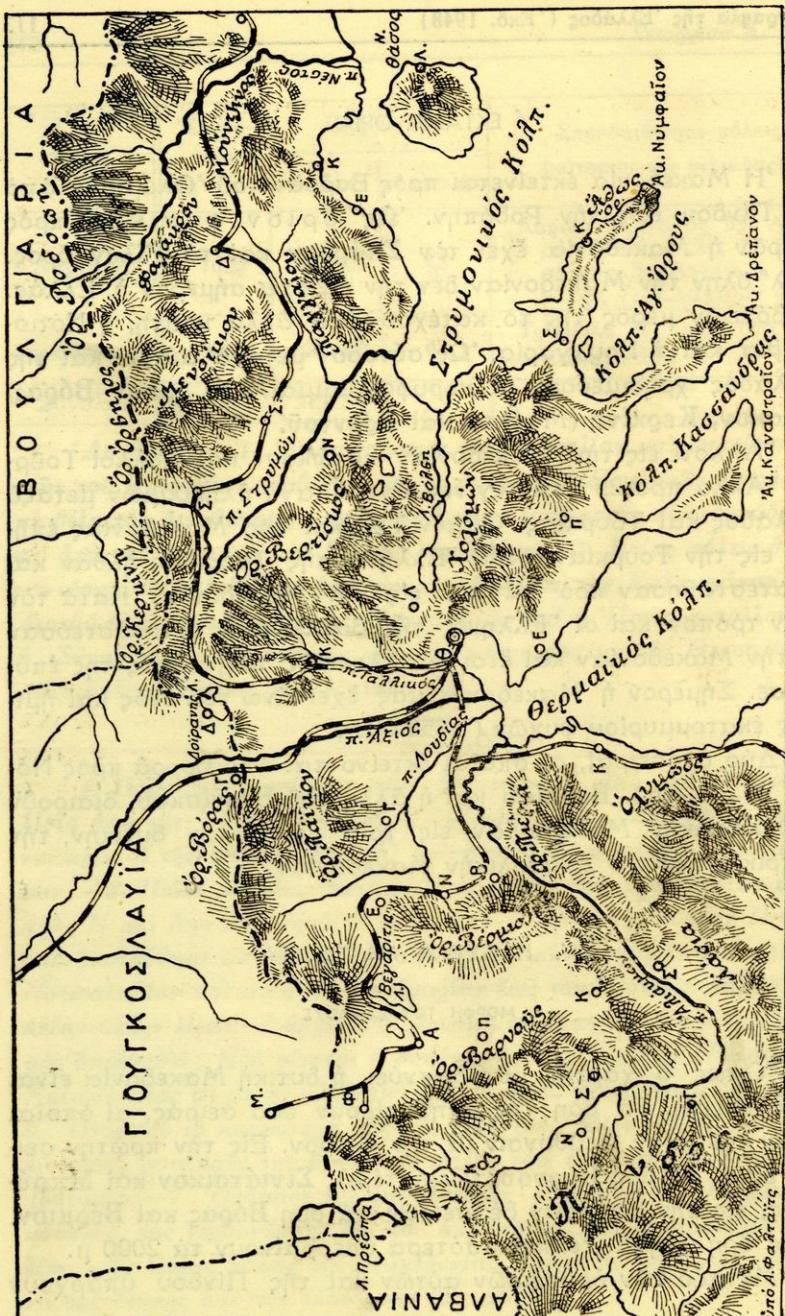
Δύο ὁροσειραί, αἱ δόποιαι ἔκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ Βερμίου καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Βερτίσκου, διαιροῦν τὴν ἐλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν δυτικήν, τὴν κεντρικήν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Οπως δὲ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὀρεινή. Τὰ ὅρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ δόποιαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲν τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὅρη Βαρνοῦς (Περιστέρι), Σινιάτσικον καὶ Μπούρινος, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειράν τὰ ὅρη Βόρας καὶ Βέρμιον. Εἶναι ὅρη ύψηλά τὰ περισσότερα ύπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ύψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εύρισκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὁποία εύρισκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἔξης λεκανοπέδια : 1) Ἡ λεκάνη τῆς Βρυγγήδος ἢ τῆς Πρέσπας, ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς ὑψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ὀρεστιάδος, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.)· καὶ 3) ἡ λεκάνη τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὁποία εύρισκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εύρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἔξης : 1) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας ἢ τοῦ Μοναστηρίου (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὁποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εύρισκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἐορδαίας ἢ τῆς Πτολεμαΐδος, ὅπου εἶναι ἡ Βεγορῆτις ἡ λίμνη τοῦ Οστρόβου καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου· καὶ 3) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὅμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. "Οπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ώραιοτάτας λίμνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρώτατα νερά καὶ πολλὰ ψάρια. "Οπως ἔκει ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορῆτις χύνονται εἰς καταβόθρας. "Οταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· δταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερά κατέρχονται.

"Αλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρθωσαν ν ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἰόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἥνοιξαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἔχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὕταὶ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμ-

μαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (όδος Λαρίσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, οὐδός Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

Ἄπὸ τὴν διοδον, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ πρόκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μὲ τὴν Κοζάνην καὶ μὲ τὸ Ἀμύνταιον, καθὼς καὶ μὲ τὴν Βέροιαν.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εύρισκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐλληνικάς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδια της πρὸς Δυσμάς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὁροπέδια της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἀνεμοί, οἱ ὅποιοι τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. Ἔνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὁροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμούς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτωνται συχνὰ αἱ συγκοινωνίαι. Ὡστε ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος δύμας, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ὁρέων καὶ τῶν ὁροπεδίων, δὲν εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι' αὐτὸ δὲ τὴν δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρῦς, καστανέας, δένυας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὁρεών μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα: ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἄγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ

μικρὰ ζῷα. Δι' αὐτὸν εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς Βλάστης, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ Καταφυγίου, τῆς Σιατίστης καὶ τῶν χωρίων τῶν Γρεβενῶν.

Εἰς τὰ ὄροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς Πτολεμαΐδος (Καϊλαρίων) καὶ τῆς Φλωρίνης, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸ κρασὶ τῆς Σιατίστης.

Απὸ τὰ ὄπωροφόρα εύδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εύδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβοκτροφία.

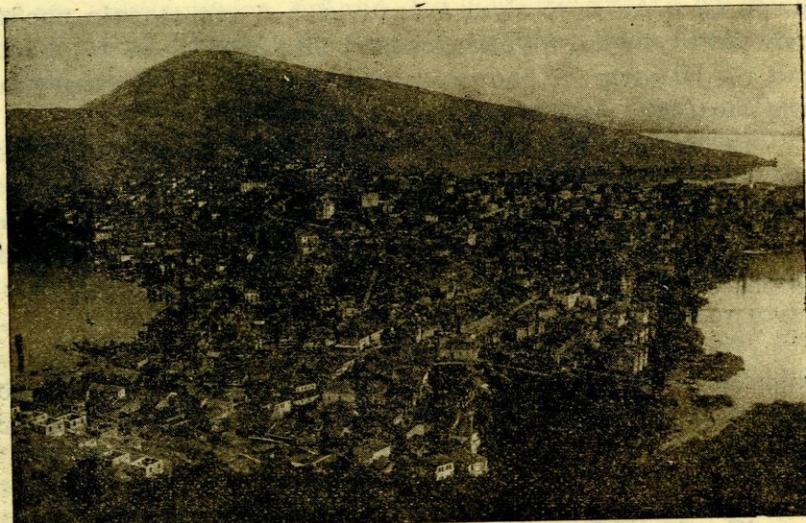
3. ΠΟΛΕΙΣ

Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὁρεινή, δι' αὐτὸν εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς

89. Φλώρινα.

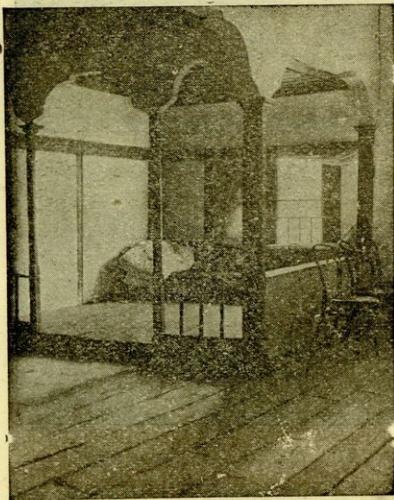
αὐτήν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειράν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ Κοζάνη (14.000 κάτοικοι), ἡ Πτολεμαΐς (8.000 κάτ.), τὸ Ἀμύνταιον (Σόροβιτς) καὶ ἡ Φλώρινα (13.000),

90. Καστοριά.

εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ Γρεβενά (4.000),

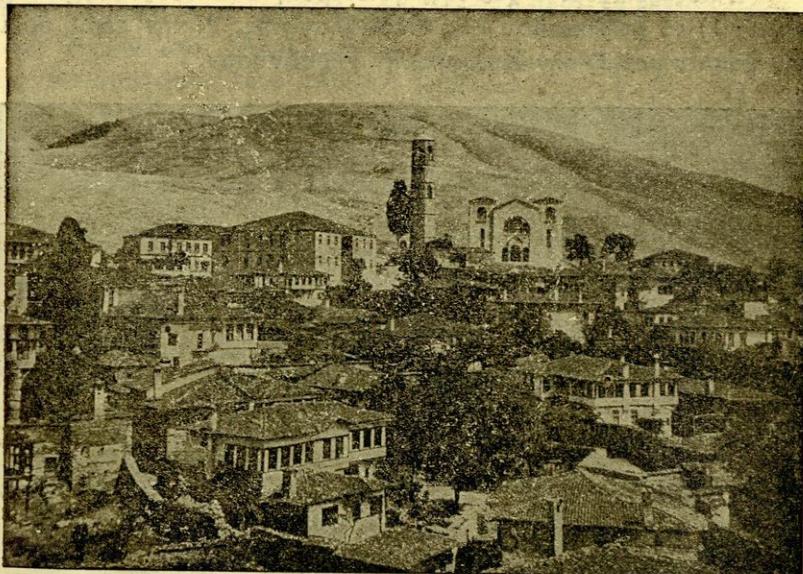
ἡ Σιάτιστα (5.000) καὶ ἡ Καστοριά (11.000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμόπόλεις Σέρβια (3.500), Βελβενδός (3.500) καὶ Δεσκάτη (4.000).

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστοριάς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Καστορία εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν χερσόνησον, τὴν ὅποιαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ ὥραίους βυζαντινούς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικὰ σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ φάρια τῆς λίμνης εἶναι πολλὰ καὶ νόστιμα (πέρκες, αύγοτάραχον) καὶ τὰ φαρεύουν μὲ πλατιὰ μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον Σιάτιστα, ὅπου ὁ Παῦλος Μελᾶς

92. Σιάτιστα.

ἐπεσε διὰ τὴν ἑλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἡ Σιάτιστα εἶναι κτισμένη εἰς ὄψις 950 μ., ἥκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικὰ μὲ ὥραῖς ξυλόγυλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ως κέντρα ἐμπορικὰ τὸ Μοναστήριον καὶ ἡ Κορυτσά. Ἀλλ' αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικά κράτη.

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

★ 1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Η κεντρική Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Δυσμάς τοῦ Βερμίου ἥως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη Κόζακον, Πάϊκον καὶ Κεσκίνη, τὰ ὅποια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

“Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, η κεντρική Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης, 2) τὴν πέριξ ὁρεινὴν χώραν καὶ 3) τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον.

93. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ ὅποια χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Η δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι δύμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ύπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου: ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' οἱ ποταμοὶ Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους ὤλας, τὰς ὅποιας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Διὸ αὐτὸς τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολάς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικώτερον.

Ο Θερμαϊκός κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20 - 30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθώς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

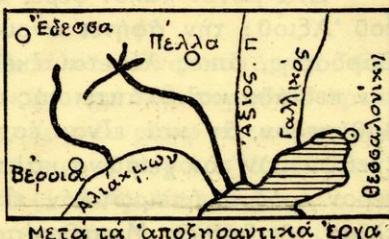
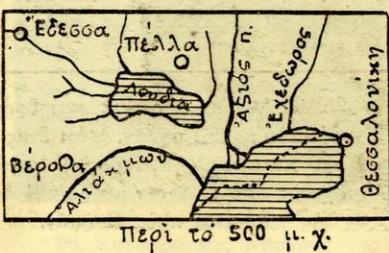
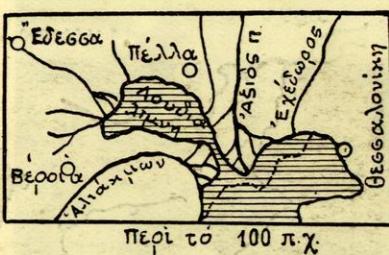
2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

α. ΤΟ ΒΑΘΥΠΕΔΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ μεγάλο αὐτὸν βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν Ἄξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχήν, ἐκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἕως τὰ σημερινὰ Γιανιτσά. Ἡ ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὅποιας τὰ ἐρείπια σώζονται ἐκεῖ πλησίον, ἦτο παράλιος πόλις. Ἄλλος δὲ Ἅξιος καὶ ὁ Ἀλιάκμων μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἔξηκολούθει νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἄφηναν πολλὰ νερά εἰς τὴν πεδιάδα. Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικὰ ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἔκανόν τισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἥνοιξαν διώρυγας καὶ

94. Ο Θερμαϊκὸς κόλπος
ἄλλοτε καὶ τώρα.

ζτοι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὕτη ἡ ἔκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1.250.000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. "Οπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, ἐκεῖ τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυτεῖται ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι μὲ λαχανικά καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἔξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ο κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ο Ἀξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα,

ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. "Ετσι δὲ σιδηρόδρομος, δὲ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

95. Ο Ἀξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἔνας ἄλλος ποταμός (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διεύθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

"Ενα μόνον κακόν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρά κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ο Βαρδάρης, δπως λέγεται ἐκεῖ δὲρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτό, τὸ βαθύπεδον, δν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλῖμα του πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι δμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

"Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἔκτεταμένας καὶ πλουσίας βο-

σκάς της ή περιοχή της Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πιηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ Γιανιτσά (16.000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ ὁποῖον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ὁ Γιδᾶς (4.500). Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλούκιοῦ φοροῦν ὡραίαν μακεδονικήν ἐνδυμασίαν μὲν ύψηλὸν κεφαλόδεσμον ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γιανιτσά εἶναι τὰ ἔρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ύψωματα τῶν Γιανιτσῶν εἶχον ὁχθρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι ποὺ ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἄλλος στρατός μας μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντίνον κατέλαβε τὰ ύψωματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ύψωνονται βουνά. Τὰ βουνά τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια), εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλάς πηγάς μὲν ἄφθονα νερά.

Δι' αὐτὸν οἱ πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους διπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ύπάρχουν τρεῖς ὥραῖς πόλεις: ἡ Βέροια (19.000 κάτ.), ἡ Νάουσα (13.000) καὶ ἡ Ἔδεσσα (13.000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά της προϊόντα· ἡ Ἔδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ἡ Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς

96. Καταρράκτης Ναούσης
(Φωτογρ. Όδοιπ. Συλλόγου)

δῆμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ ύφασματά των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ εύρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἔργοστάσιά των.

“Ψηλάς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἔργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μὲ τὸν ἀτμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, δταν πίπτῃ ἀπὸ ὄψος. Οἱ Ἐδεσσαῖοις μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἔξι ὠραίους καταρράκτας. “Οπως ὑπελόγισαν, μὲ τὴν δύναμιν των θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἡλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

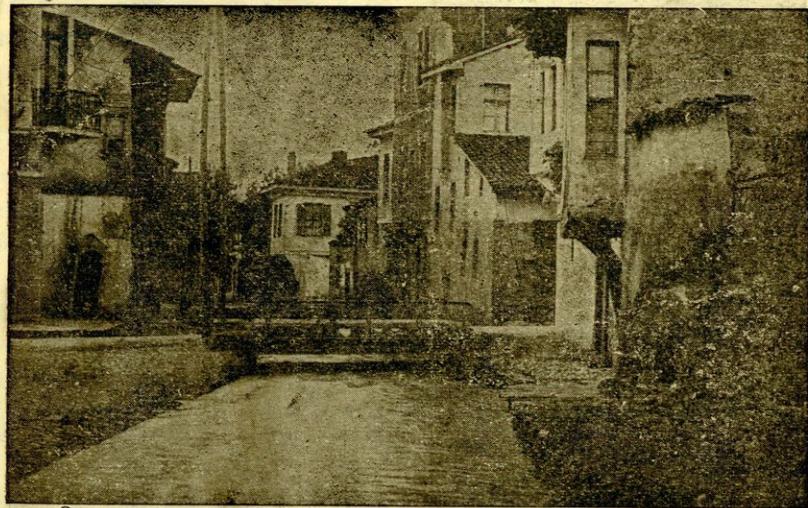
97. Καταρράκτης Ἐδεσσης.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

πῆρεν ἡ ἡρακιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ Κατερίνη (24.000 κάτ.) ἔχει μεγάλο ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων. Διότι ἡ περιοχή της, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχάς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

”Αν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** (5000 κάτ.) εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ δσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὅρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὅρη Βόρας καὶ Πάικον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μὲ τὸ ὄρχαῖον τῆς ὅνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνά αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους· ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ πε-

98. ”Εδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

ριοχὴ εἶναι εύφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν πρὸ πάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Αρδέα** (Σούμποσκον 4.000 κάτ.).

”Η μορέα εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παίκου ὅρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα** (5.000). Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν Γευγελὴν καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. Ἀλλ’ αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἔως τὰ ὅρη Κερ-

κίνην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὔφοροι. Δι' αὐτὸ μόνον μικραὶ πόλεις ύπαρχουν ἐδῶ, δὲ Λαγκαδᾶς (6.000 κάτ.), δπου ύπαρχουν θερμαὶ πηγαὶ, καὶ τὸ Κιλκίς (10.000 κάτ.). Τὸ Κιλκίς, καθὼς καὶ δὲ Λαχανᾶς, ἔν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὅρους Βερτίσκου, εἶναι δονομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἴστορίαν μας, διότι ἐκεῖ δὲ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἤλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ δὲ Λευκὸς Πύργος, εἰς τὸ βάθος δὲ λιμήν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εύρισκεται ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π. Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὅποια εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμήν, δὲ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἐκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν

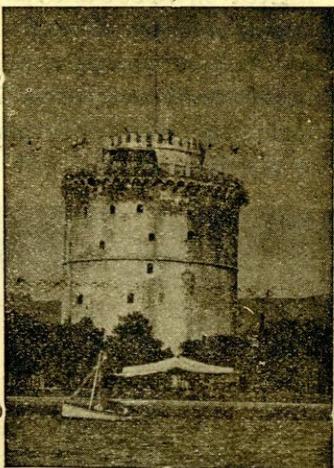
τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὀνόμασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθύς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμὴν τῆς ἔξαίρετος, ἡ Θεσσαλονίκη ἥκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιοτάτους ναούς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ἡ Ἀγία Σοφία, οἱ Ἀγιοὶ Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σώζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

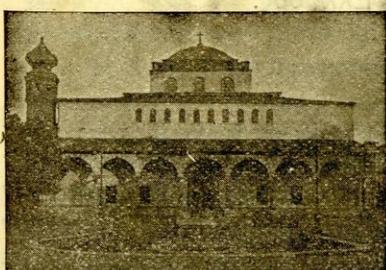
Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἔξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν ἑλληνική. Τὴν 26 Οκτωβρίου, ἔορτὴν τοῦ πολιούχου Ἀγίου Δημητρίου, διστρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊά κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλῆς ναός τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδούς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομάς.

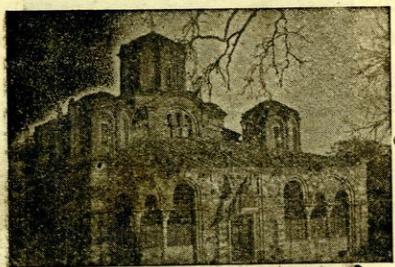

100. Ὁ λευκὸς Πύργος, ἐως τὸν ὥποιον ἔφθαναν τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

101. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν βον αἰώνα μ. Χ.

"Ετσι ή Θεσσαλονίκη ξύπνησε μία από τάς ώραιοτέρας και μεγαλυτέρας πόλεις μας. Είναι ή τρίτη πόλις του κράτους κατά πληθυσμόν (226.000 κάτοικοι) και συγχρόνως δεύτερος έμπορικός μας λιμήν μετά τὸν Πειραιά. Ἐπειδὴ δὲ ή θέσις της εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς δύλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ δόλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

102. Οἱ Ἡγιοὶ Ἀπόστολοι, δραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἔμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει ἔνα απὸ τοὺς τελειοτέρους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολάς της ξύπνησε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

γ. Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

"Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ δρεινή. Τὰ ὅρη Χολομῶν καὶ Χορτιάτης διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν δλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι Βόλβη καὶ Λαγκαδᾶ, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς δῆμοις μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξύ των (Σιγγιτικὸς καὶ Τορ-

ναῖος ἢ τῆς Κασσάνδρας) ἔχουν τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ίσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ίσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ώστε ὁ Ξέρξης, διατηρήσας την περάση ἀπὸ ἑκεῖ τὸν στόλον του.

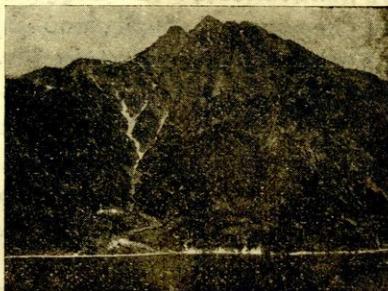
Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ **"Αθως** (2.000 μ.). Λέγεται καὶ **"Αγιον Όρος**, ἐπειδὴ εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 5.000 μοναχοί, οἱ δόποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

Τὸ κλῖμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ παράλια μέρη εύδοκιμεῖν ἡ ἐλασία, τὰ δὲ βουνά της στολίζονται μὲ ὠραῖα δάση. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται σοσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ ἔδαφος πολλὰ δρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικά τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (**"Ισβιορος**), εἰς δὲ τὰ δυτικά ὑπάρχουν δρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλάς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτὰς, τὰ **Στάγειρα**, ἦσαν πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἂλλαι, ἡ **"Ολυνθος** καὶ ἡ **Ποτίδαια**, ὑπῆρχαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικάς κωμοπόλεις. Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κάτ.), δὲ δόποιος

103. Ὁ **"Αθως** ἢ τὸ **"Αγιον Όρος** ὃς ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. "Υπηρ. Συγκ.)

εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

“Οπως εἰς τὴν κεντρικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικήν Μακεδονίαν αἱ ὁροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνονται ἡ Κερκίνη (Μπέλες), τὸ Μενοίκιον, τὸ Φαλακρὸν καὶ ὁ Μούντζινος, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ χαμηλὸν ὅρος Σύμβολον.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Δράμας. Αἱ λοφοσειραὶ δμωᾶς, ποὺ ὑψώνονται μεταξύ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἔμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εύκολως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὅρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὄντατα τῶν λεκανοπέδιων δὲν εὑρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην Κερκινῖτιν (ἢ τὸ Ἀχινοῦ). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμών καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἔχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτήν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εύτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ἐδῶ οἱ ἀγροὶ σπείρονται δύο φοράς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἀραβοσίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλῆθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

“Οπως ὁ Ἀξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμών ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αίγαιον, ἥνοιξε στενάς φάραγ-

γας άνάμεσα εἰς τὰ βουνά (στενά Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ρούπελ). Δι’ αὐτὸν ή κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν δόδον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ δόδος ύπάρχει ἔως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ δὲ Νέστος εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας κοιλάδας τῆς Ελλάδος. Ἀλλ’ ἐπειδὴ αἱ δροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του δύως δὲ Νέστος ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολάς του ἔνα μεγάλο καὶ εὔφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

”Αν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλῖμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμα των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, ὅσπρια, γεωμῆλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ο καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάϊον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικάς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἔως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

Τὸν Ιούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωῒ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἔκεινοι διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἔκιτρινισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

104. 'Ο Νέστος. Τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος. Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.
(Φωτογρ. Τοπογ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ἔξεχωρίζουν κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. "Ετσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

105. Ἡ Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας πόλεις τῆς πατρίδος μας.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ο καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ Σέρραι (35.000 κάτ.), ἡ Δράμα (32.000) καὶ ἡ Καβάλα (50.000).

Αἱ Σέρραι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα· ἥσαν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ δόποιοι κατεῖχον πρὸ ἔτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδο-

νίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φοράς (1913 καὶ 1917). Ἀπό τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὥραιοτέρα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ Δράμα ἔχει πλουσίας πηγάς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. "Εχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ Καβάλα εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς 'Ελλάδος· διότι τὸ κλῖμα της εἶναι πολὺ εὔνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ δ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

"Αλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ Νιγρίτα (9.000), τὸ Σιδηρόκαστρον (12.000), ἡ Ἐλευθερούπολις (Πράβι, 5.000), τὸ Δοξάτον (5.000), ἡ Προσωτσάνη (7.000) καὶ ἡ Χρυσόπολις (3.000) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εύρισκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ δποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.760.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς ἑννέα νομούς: 1) τὸν νομὸν Κοζάνης, 2) τὸν νομὸν Φλωρίνης, 3) τὸν νομὸν Πέλλης, 4) τὸν νομὸν Κιλκίς, 5) τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, 6) τὸν νομὸν Χαλκιδικῆς, 7) τὸν νομὸν Σερρῶν, 8) τὸν νομὸν Δράμας καὶ 9) τὸν νομὸν Κοβάλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 136) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Άσκησεις.—1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις.—2. Δεῖξε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην.—3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηρόδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην;—4. Διατί δ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης-Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπήν;—5). Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἂν ταξιδεύσῃς μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν;—6. Πῶς θὰ ὑπάγῃς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς;—7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακε-

δονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τὸν πολέμοντος τοῦ 1912 καὶ 1913 ; —8. Ενδε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ δύοκλήρου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζὶ α') ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ') ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ έδαφους	'Ορος : Γράμμος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτικον, Μπούρινος, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπός (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινος, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλλιον, Παγγαίον, Σύμβολον, "Αθώας (2000 μ.).					
εδάφους	'Οροπέδια : τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Όρεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαΐδος.					
	Βαθύπεδα : τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.					
Ποταμοί	'Αλιάκμων, 'Αξιός, Στρυμών, Νέστος, 'Εχέδωρος.					
Λίμναι	Βρυγής (Πρέσπα), Βεγορίτις ('Οστρόβου), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλβη, Λαγκαδά.					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ετούς 1937	Eἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς			
	Σιτηρά	5.400.000	2.980.000.000			
	"Οσπρια	270.000	146.000.000			
	Λαχανικά, γεώμηλα . . .	170.000	230.000.000			
	Καπνά, βάμβακ	225.000	2.350.000.000			
	"Αμπελοί	165.000	145.000.000			
	Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	26.000.000			
Κτηνοτροφία : Άριθμος ζώων ετούς 1937	Βόες καὶ ἄγελάδες	"Ιπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	452.000	99.000	24.000	183.000	935.000	100.000

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χμ.	
Κοζάνης	6297	198.000	31	Κοζάνη 14, Γρεβενά 4, Σιάτιστα 5, Πτολεμαΐς 8, Σέρβια 3,5.
Φλωρίνης	3502	156.000	45	Φλώρινα 13, Καστορία 11.
Πέλλης	2720	128.000	48	"Εδεσσα 13, Γιαννιτσά 16, Αρδέα 4.
Θεσσαλονίκης	6308	577.000	91	Θεσσαλονίκη 226, Κατερίνη 24, Βέρροια 19, Νάουσα 13, Λαγκαδάς 6.
Κιλκίς	2505	100.000	40	Κιλκίς 10, Γουμένιτσα 5.
Χαλκιδικῆς	3205	81.000	22	Πολύγυρος 4, Άρναία 3.
Σερρῶν	4055	232.000	55	Σέρραι 35, Νιγρίτα 9, Σιδηρόκαστρον 12, Ζίχνα 4.
Δράμας	3495	145.000	40	Δράμα 34, Δοξάτον 5, Προσωτσάνη 7.
Καβάλας	2170	138.000	63	Καβάλα 50, Πράβιον 5, Χρυσόπολις 3.
"Αγιον Όρος	340	5.000	17	Καρυαί.
"Ολη ή Μακεδονία	34.600	1.760.000		

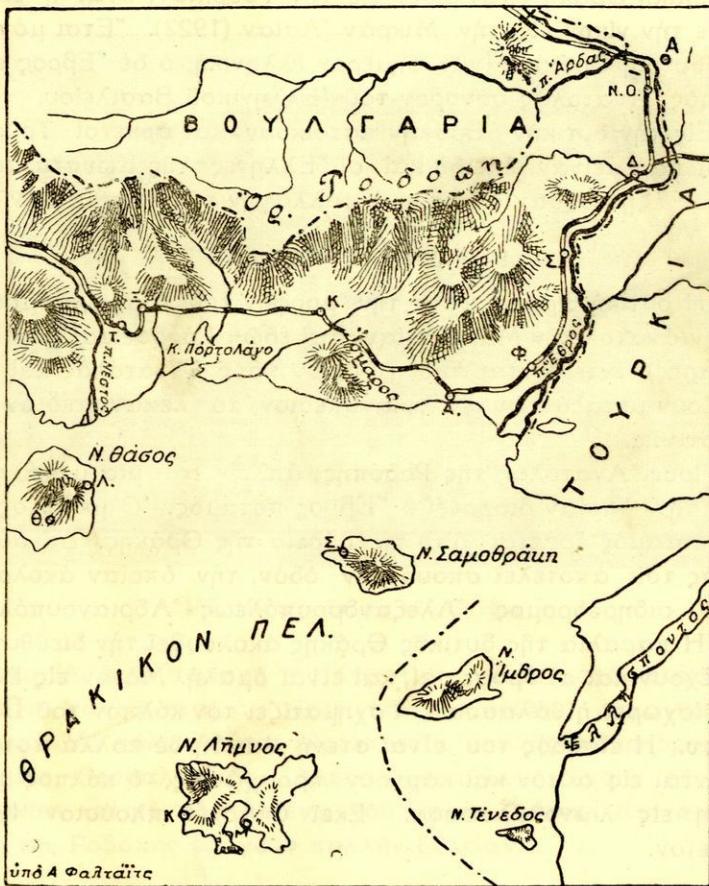
4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; — 2. Ακολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόδων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον δύον διασταυρώνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμὸν ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ "Εβρου. Περίγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ο "Εβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. —

3. Ποία είναι ή μορφή τοῦ ἔδαφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην;—4. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάτζαν.

Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἔκτείνεται πρὸς Ἀνατολάς τοῦ Νέστου ἥως τὴν Προποντίδα καὶ ἥως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὅριον

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλιμαξ 1 : 2.000.000).

πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἶμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλύτεραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην (**‘Ανατολικὴν Ρουμελίαν**) πρὸ πολλῶν ἔτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν βουλγαρικήν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἔως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπελευθέρωσεν ὁ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ’ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, δταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). “Ετσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἐλληνική, ὁ δὲ Ἐβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρκετοὶ Τοῦρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὅμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἔδω αἱ ὄροσειραι (Ροδόπη, Ἰσμαρος) ἔκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξύ των ἐν λεκανοπέδιον, τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὅποιαν διαρρέει ὁ Ἐβρος ποταμός. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι’ αὐτὸν κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν ὅποιαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανουπόλεως.

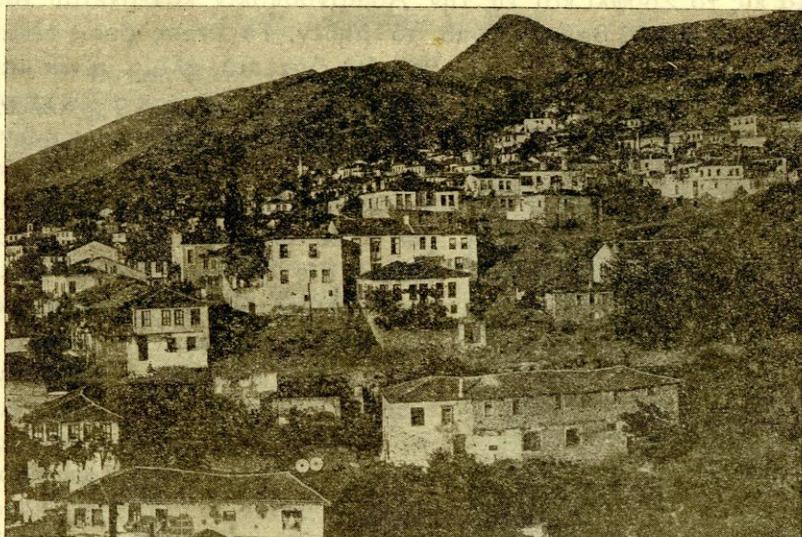
Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ ὄροσειραι, καὶ εἶναι ὀμαλή. Μόνον εἰς ἐν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ Πόρτο Λάγον. Ἡ εἰσοδός του εἶναι στενή ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ύπαρχει πλούσιον ίχθυοτροφεῖον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης.—Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὅποια ἔχει τὸ ἴδιον ἔδαφος μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον

κλῖμα (ἡπειρωτικόν). Δι' αὐτὸν καὶ ἔδω παράγεται ἡ ίδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ Ξάνθη (31.000 κάτ.) καὶ ἡ Κομοτινή (33.000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνά τῆς Ξάνθης, τὰ ὅποια εἶναι περι-

107. Μερικὴ ἀποψις τῆς Ξάνθης.

ζήτητα. Ἀλλ' ἡ περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εύφορωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρά (σῖτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικά καὶ δημητριακά. Αἱ πόλεις αὗται εύρισκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἔξαγουν πολλὴν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἔβρου.—Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον δὲ Ἔβρος ἔκαμε βαθείας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφός του εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εύφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἔξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ

ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχνάς δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἔβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εύρισκομεν πεῦκα καὶ ἔλαιας. Ἄλλος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλῖμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλὶ καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 βαθμούς ύπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι

θερμόν· ὥστε τὸ κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ή δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ύγρα καὶ βαλτώδη μέρη εύδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σησάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔβρου εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὁρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, ὅπως ἀλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. "Οπως δὲ ἀλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, τρέχουν εἰς τὰ

108. Χωρικὴ τοῦ Διδυμοτείχου.
Ζυγίει μὲν ἐγχωρίαν ἔυλινην
ζυγαριάν.

ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κὸψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοκώληκας.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ Σουφλὶ μάλιστα (8.000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορά κουκουλίων, εἰς δὲ τὸ Διδυμότειχον (9.000) υπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο δχυρωμένον μὲ διπλᾶ τείχη (δίβυμον τεῖχος).

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον ἡ Ἀλεξανδρούπολις (20.000 κάτ.), ἡ δόποια ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ Νέα Ὁρεστιάς (12.000), εἰς τὴν δόποιαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομούς : 1) τὸν νομὸν Ροδόπης μὲ ἔδραν τὴν Κομοτινήν· καὶ 2) τὸν νομὸν Ἐβρου μὲ ἔδραν τὴν Ἀλεξανδρούπολιν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ	Εἰδη Καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις στρέμματα		'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς		
τοῦ ἔτους 1936	Σιτηρά	1.330.000		842.000.000		
	"Οσπρια	60.000		36.500.000		
	Λαχανικά, γεώμηλα	63.000		71.000.000		
	Καπνά	230.000		480.000.000		
	Σησάμι	90.000		25.000.000		
Κτηνοτροφία : Ἄριθμὸς ζῷων ἔτους 1936	"Αμπελοι	34.000		40.000.000		
	Βόες, ἄγελάδες καὶ βούβαλοι	140.000	10.500	1.600	470.000	296.000
Νομοὶ	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν δλῳ	κατὰ τ.χμ.			
Ροδόπης	4351	205.000	47	Κομοτινὴ 33, Ξάνθη 31		
"Ἐβρου	4233	155.000	86	'Αλεξανδρούπολις 20, Σουφλὶ 8, Διδυμότειχον 9, Νέα Ὁρεστιάς 12.		
"Ἡ δυτικὴ Θράκη	8584	360.000				

Ασκήσεις.—1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ σημειώσε εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν.—2. Τὰ χλωρὰ κουκούλια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς δληγή τὴν Ἑλλάδα, ἐξύγιζον 2.700.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν δ νομὸς Ἐβρου. Τί ποσοστὸν ἀπὸ δόλικηρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν;—3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν.—4. Διατί ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 12 φορᾶς διλιγωτέρους ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1.—Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αἴγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμάς; Ποία ἔνη χώρα ἔκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Αἴγαίου; Ποίαι νῆσοι κλείουν τὸ Αἴγαῖον πρὸς Νότον;—2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αἴγαῖον πρὸς τὰ BA; Μὲ ποίας πρὸς τὰ ND καὶ NA;—3. Ποῖαι νῆσοι ενδοσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἴγαίου; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τουρκίαν;—‘Ονόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αἴγαίου.—5. Ποίας νήσους τοῦ Αἴγαίου κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον δρόμα τὰς διακρίνομεν;

A.' ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἴγαῖον πέλαγος δύμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευράς τὸ περιβάλλει ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρά νήσων (Κύθηρα - Ἀντικύθηρα - Κρήτη - Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸν φαίνεται ως νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλήθος αὐτὸν τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡγωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερά τοῦ Αἴγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἄλλη ἡ ξηρὰ αὐτὴ διλίγον κατ’ διλίγον ἔχα-

μήλωσεν, «έβούλιαξε»· τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ύψηλότερα, καθώς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθώς εἴπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νῆσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξίδια. "Ετοι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἐνώνει τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

[°]Εκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εύρισκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. "Ετοι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.).

[°]Ἐπὶ πλέον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ᾽ ἔχει καὶ τρεῖς φυσικὰς ἔξοδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. "Ετοι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην δόδον, ἡ δοποία συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιοτέρα θάλασσα τῆς Ελλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

[°]Αναλόγως τῆς θέσεως, τὴν δοποίαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικάς καὶ εἰς νοτίας νῆσους.

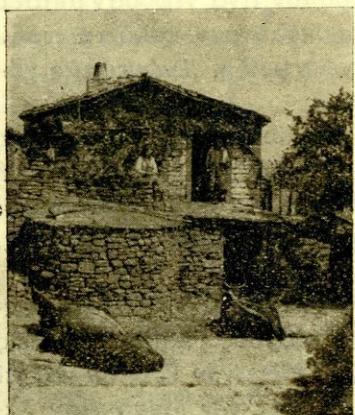
1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ Θάσος (14.000 κάτ.), ἡ Σαμοθράκη (4.000), ἡ Λήμνος (25.000), ἡ Ἰμβρος (10.000) καὶ ἡ Τένεδος (3.000).

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ

άνεμοι. "Ενεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτάς μερικά ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτά, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εύδοκιμοῦν.

‘Η Θάσος καὶ ἡ Σαμοθράκη εἶναι πολὺ δρειναί. Τὰ βουνά των εἶναι ὑψηλά καὶ τὰ στολίζουν ὁραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοί των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. ‘Η Θάσος ἔχει καὶ λευκότατα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ Παναγία καὶ ὁ Θεολόγος (2.500) καὶ τὰ Λιμενάρια (2.500).

109. Σπίτι χωρικού τῆς Λήμνου μὲ «ἄξάτα» (έξωστην) καὶ «κουβούκλι» διὰ τὸν φοῦρνον.

πλευράν της ὑπάρχει ἔνας μεγάλος καὶ ἀσφαλῆς λιμήν, ὁ λιμὴν τοῦ **Μούδρου**. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικούς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς ὅρμητήριον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ **Ιμβρος** καὶ ἡ **Τένεδος**, ἔχουν μὲν ἑλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ’ ἀνήκουν τώρα εἰς τὴν Τουρκίαν. ‘Η Ιμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μὲ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως οἶνον.

2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν **Εὔβοιαν** καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς **Βορείας Σποράδας** καὶ τὰς **Κυκλαδας**.

Γεωργίου Α. Μέγα

1. Η Εύβοια.

(160.000 κάτοικοι)

Μία στενή λωρίς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εύβοιαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὁ πορθμὸς τοῦ Εύριπου. Τὸ πλάτος του εἰναι 40 μέτρων καὶ τὸ βάθος του $8 \frac{1}{2}$ μέτρων. Δι' αὐτὸς κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητή, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει· ἔτσι

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ Στενὸν τοῦ Εύριπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν
(ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

ἀφήνει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τοῦ Εύβοϊκου κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει δῆμως ἐκεῖ ἐνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ $6 \frac{1}{2}$, ὥρας τὰ νερὰ τρέχουν ὡς ποταμὸς δρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εύβοϊκου πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας $6 \frac{1}{2}$, ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸς τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἔως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. "Αλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸς λέγεται παλιρροια.

"Οπως μᾶς δεικνύει ό χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ή Εύβοια δύμοιάζει κατά τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἐλλάδα. Εἶναι μὲν ὁρεινή, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ή πεδιὰς τῆς Χαλκίδος, ή ὅποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Ληλάντιον πεδίον, καὶ ή πεδιὰς τοῦ Ξηροχωρίου.

111. Χωρικὴ τῆς Ἀγίας Ἀννης, μὲ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸς καὶ ἔκει ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλυτέρα τῆς πόλις, ή **Χαλκίς** (22.000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται εἴτε μὲ τὰ πλοῖα εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις· διότι ή Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν

πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια δῆλης τῆς νήσου.

Τὰ ὅρη τῆς Εύβοιάς εἶναι ύψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (**Δίρφυς**, "Οχη, Κανδήλι"). Τὰ περισσότερα στολίζονται μὲ ὥραῖς δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια. Πρὸ πάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγοράν τῶν Αθηνῶν.

Καὶ ὀρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εύβοιάς πολλά, καθὼς π. χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἴδομεν, ή Εύβοια εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εύριπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὡστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μὲ αὐτὴν. Διὸ αὐτὸς δῆλος αἱ δόδοι τῆς νήσου

εἰσιν αὐτὸς καὶ ἔκει ἀνεπτύχθη ἡ

συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ώραία πόλις μὲ δροσερὸν κλῖμα. Ἡ κίνησίς της αὐξάνει κατά τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν Αἰδηψὸν διὰ λουτρά.

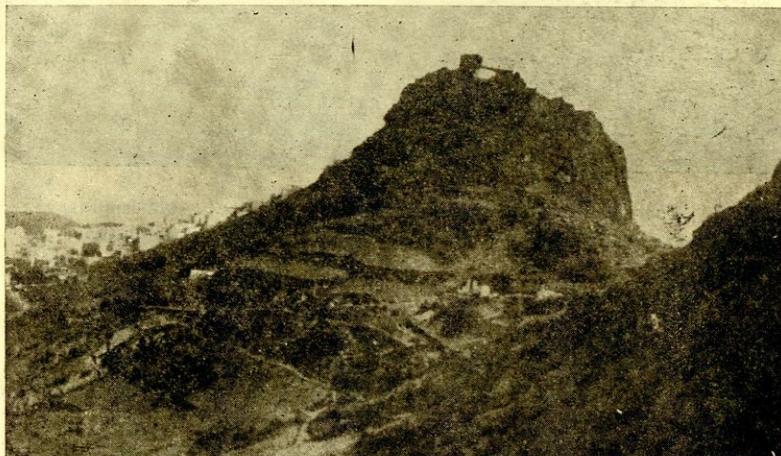
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νῆσου εἶναι ἡ **Κύμη** (4.000), ἡ **Ιστιαία** (Ξηροχώριον) (5.000), ἡ **Λίμνη** (4.000), ἡ **Αγία Άννα**, τὸ **Άλιβέριον** (3.000), ἡ **Κάρυστος** (3.000).

Ἡ Εὔβοια ἀποτελεῖ ἴδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι).

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εύβοιας εύρισκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ **Σκῦρος** (4.000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (3.500) καὶ ἡ **Σκίαθος** (3.500).

112. Ἀποψις τῆς Σκύρου

Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι βραχώδεις, ἀλλ᾽ ὅπου ύπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὔφοροι. Τὰ προιόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὁπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθώς καὶ τὸ τυρί τῆς Σκύρου.

‘Η Σκύρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὅποια εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ’ ἔχουν ώραίαν ἐσωτερικήν διακόσμησιν. Καὶ τὰ

113. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲν ὡραῖα καὶ χαρακτηριστικὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιομηχανίας.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

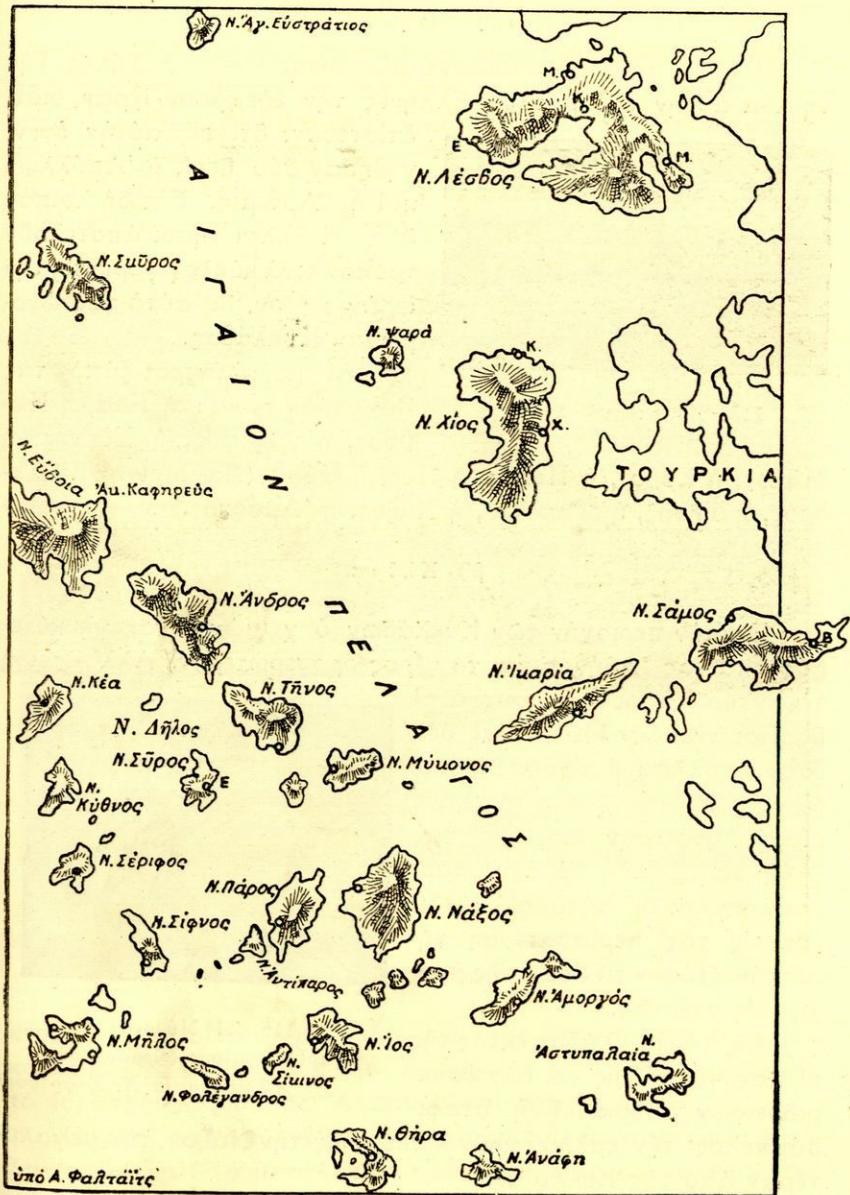
ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθώς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ώραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἰδίως τῶν ἀστακῶν.

3. Αἱ Κυκλάδες.

(130.000 κάτοικοι)

1. *Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν ενθρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχουν;* — 2. *Εὗρεται τὴν νῆσον Σῦρον καὶ δυνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.*

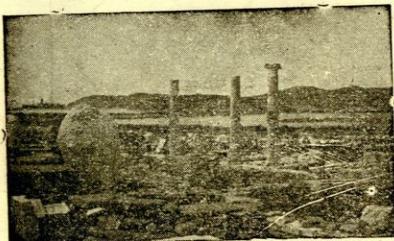

114. Χάρτης τῶν Κυκλαδῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

α') "Ο νομα.

Πλησίον τῆς Σύρου ύπαρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ Δῆλος. Τὴν νησῖδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες τὴν ἐθεώρουν ιεράν, διότι ἔπιστευον, δτὶ εἰς αὐτὴν ἐγεννήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις. Ἐπειδὴ λοιπὸγ
ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ιερὰν νῆσον, δι' αὐτὸν τὰς ὠνόμασαν Κυκλάδας.

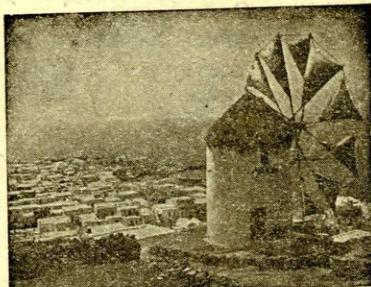
115. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

Μῆλος, ἡ Σῦρος, ἡ Πάρος, ἡ "Ιος, ἡ Θήρα (Σαντορίνη), ἡ Ανδρος, ἡ Τήνος, ἡ Μύκονος, ἡ Νάξος, ἡ Ἀμοργός.

β') Κλῖμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμῶν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλῖμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ύπαρχουν πηγαί, δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους μαζεύουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἔλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εύδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπελος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν Νάξον, τὴν μεγαλύτεραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

γ') Ασχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι δόρειναι καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀλιεῖς. "Οσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὅσπρια, ἴδιως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικά μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρώιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλε-

117. Ἡ Τήνος μὲ τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνου), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιαδες προσκυνητῶν.

(Φωτογρ. Τοπογ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

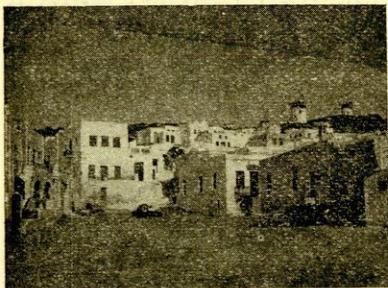
κτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εύρισκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ύπό τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὄρυκτα. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἔξαγουν σμύριδα, ἡ ὁποία εἶναι μοναδική

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθνον καὶ τὴν Σίφνον ἔξαγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.τ.λ.

Ἄπο τὰ σπουδαιότερα δρυκτὰ τῶν Κυκλαδῶν εἶναι ἡ θη-

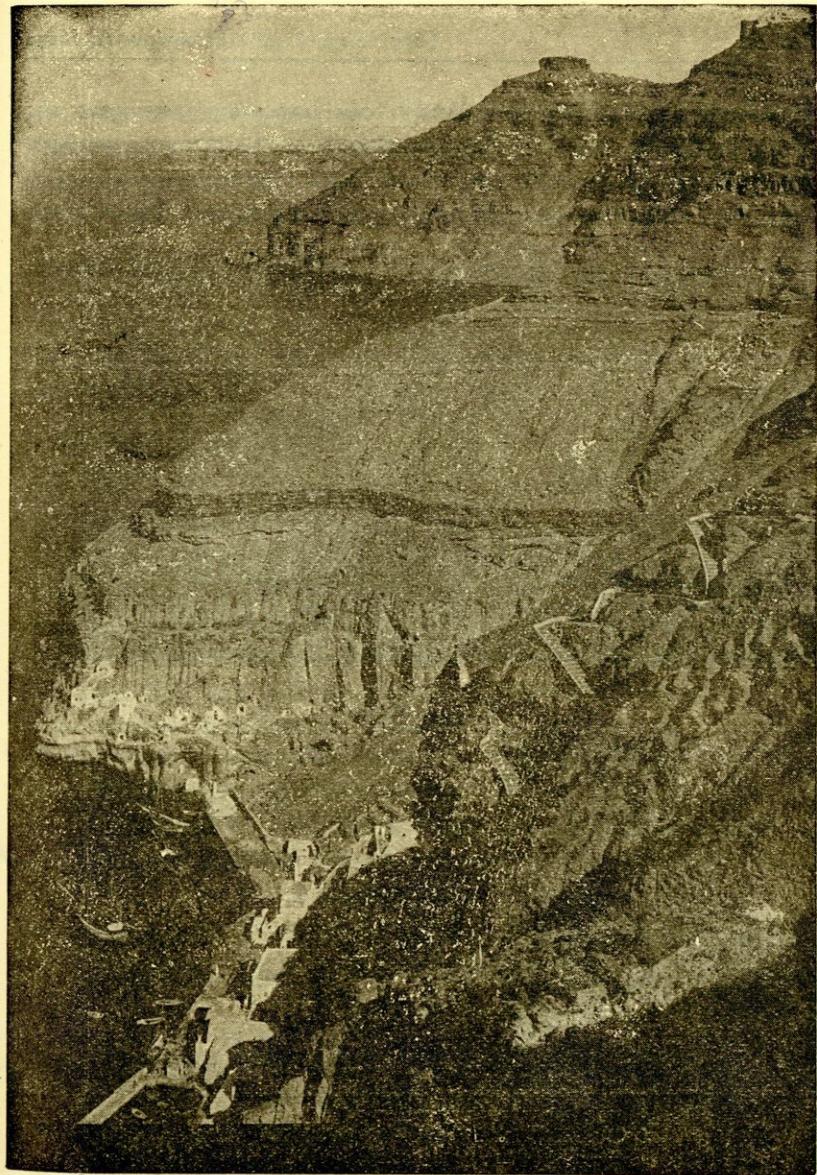
118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλαδὰς ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲν πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

γηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτὲς ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακράν ως βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἡφαίστειον ἐν εργεῖ ἡ εύρισκεται ἐν ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι του ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

δ') Ο πληθυσμὸς τῶν Κυκλαδῶν.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ δλας τὰς Κυκλαδὰς εἶναι, ως εἴπομεν, ἡ **Νάξος** (20.000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειράν **Άνδρος** (18.000), **Τήνος** (12.000), **Πάρος** (10.000), **Μήλος** (5.000), **Αμοργὸς** (3.000).

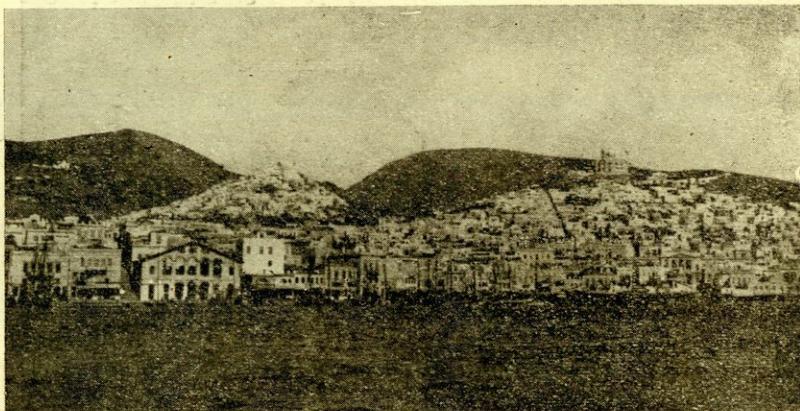
Περισσοτέρους δύμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (28.000), ἡ δποία ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλαδὰς. Δι' αὐτὸν ἡ **Ερμούπολις** (19.000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα δλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλαδῶν. "Αλλοτε μάλιστα δ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν δποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα·

119. Ο λιμόνι τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὑναβαίνουν εἰς τὰ χωριά μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίονται τὰ διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

(Φωτογραφία Νέλλης)

ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη δὲ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ωλιγόστευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἐχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια,

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθώς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ύαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ. ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10.000) ἔχει καὶ ἡ Θήρα, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὔφορον καὶ εἶναι ὅλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ Λέσβος (135.000 κάτ.), ἡ Χίος (75.000), ἡ Σάμος (60.000) καὶ ἡ Ἰκαρία (11.000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἵση μὲ αὐτήν. Διότι δέν εἶναι τόσον ὀρεινή, ὅσον ἡ Εύβοια. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της, ὁ **Ολυμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ύμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὔφορον, διὸ αὐτὸν ἡ νῆσος αὐτὴ ἥμπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ κλῖμα της εἶναι γλυκύ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεύκα, βα-

λανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἐλαία φυτρώνει μόνη της εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὀλόκληρα δάση. Ωραῖον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς Γέρας καὶ τῆς Καλλονῆς, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρὰ πολλά, ὅσπρια, ἀφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὄρυκτά (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (28.000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7.000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ σαπωνοποίιας. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: ἡ Ἐρεσσός, ἡ Καλλονή, ἡ Ἀγιάσος, ἡ Μήθυμνα καὶ ὁ **Πολύχνιτος** (7.000), ὃπου ὑπάρχουν σπουδαῖαι ἱαματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον ὁρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ᾽ ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι᾽ αὐτὸς καὶ αὐτὴ ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλῖμα τῆς Χίου εἶναι γλυκό. Δι᾽ αὐτὸς εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ· καὶ τὰ ἄλλα ὀπωροφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲν κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (**Μαστιχώρια**) φύεται ἐν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔξαγεται. ἡ περίφημος μαστιχή αἱ τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρά καὶ τὴν ἄμπελον.

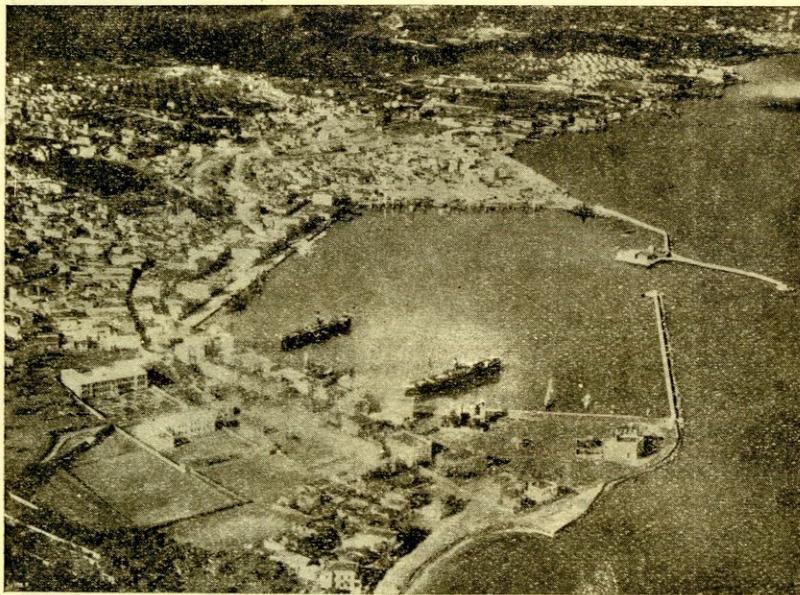
Ἡ ώραία πρωτεύουσα τῆς νήσου (**Χίος** ἢ **Χώρα**, 27.000

151. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυροπλητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

κάτ.) ἔχει καλόν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλάς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (5.500 κάτ.) καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ ὅποιος ἐπλούτησε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλοῦ, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εὑρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οίνοῦσαι**. Οἱ κάτοικοι των (2.500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὑρίσκονται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρὰ** μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἄλλοτε δμως τὰ Ψαρὰ εἶχον πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸ ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, διὰ τὴν Ἅγρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ή Σάμος.

Στενός πορθμός χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον τῶν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸν ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ᾽ ἀπετέλει ἀυτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἡνῶθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ᾽ ἔχει πυκνότερον πληθυσμὸν (57.000). Ἀν καὶ ἔχει ύψηλὰ ὅρη (Κερκητεύς, 1440 μ.), εἶναι ὀλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἔλαιωνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Πρὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθοκάμπου. Τὰ προϊόντα της εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά: οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ Λιμὴν Βαθέος (7.000 κάτ.), τὸ Καρλόβασι (5.000) καὶ τὸ Τηγάνιον (3.000). Ὁ Λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εὔρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι μεγάλα βυρσοδεψεῖα.

4. Ἡ Ἰκαρία.

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμάς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλούς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὁρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ πεῦκα· δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχιλοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὀπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ δύμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (11.000).

4. Η ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(Ἐπιφάνεια: 2680 τ. χλμ. Κάτοικοι: 118.000)

1. *Ἐνδεικτικός* εἰς τὸν γάρων τὰς νήσους *Ρόδον*, *Κάρπαθον* καὶ *Κάσον* καὶ ὀνόμασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. *Ἐνδεικτικός* εἰς τὸ *Καστελλόριζον*.—2. *Ἐνδεικτικός* εἰς τὸν γάρων τὰς *Κυκλαδας* ενδίκτηται τὸ σύμπλεγμα αὐτὸν τῶν νήσων.

σων; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο;—3. Ποία χώρα ενδίσκεται πρὸς Α τῆς Δωδεκανήσου;—4. Εὗρε τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα (ἀπέραντη τῆς Δέρον). Ποία μεγάλη ναυμαχία ἔγινε εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα;

α') "Ονομα καὶ ιστορία.

Πρὸς νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον μὲ πλήθος νήσων καὶ νησίδων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν ὄνομα Νότιαι Σποράδες καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος· διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἔξης: Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικράν καὶ μακρινὴν νήσον, τὸ Καστελλόροιζον (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εύρισκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τούρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοὶ κατεῖχον ὑπόδουλον τὴν Δωδεκάνησον, ἀν καὶ οἱ κάτοικοί της ἥσαν δλοι ἀνέκαθεν "Ελληνες: ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἥτο Πάτμιος" οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια τῶν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἔθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν δόποίαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μὲ κάθε τρόπον νὰ ἔξοντώσῃ τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν καὶ νὰ ἔξιταλίσῃ τὰς νήσους: ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσης, ἔξωρισε τοὺς "Ελληνας διδασκάλους καὶ προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς ιερεῖς, ἀπηλλοτρίωνε τὰ εὖφορα μέρη τῶν νήσων καὶ ἔγκαθιστούσε Ἰταλούς ἀποίκους. "Αλλ" οἱ Δωδεκανήσιοι παρ' δλους τοὺς διωγμούς παρέμειναν "Ελληνες τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν.

Τέλος τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία ἐπετέθη δολίως καὶ κατὰ τῆς Ἐλλάδος, διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὁλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Τότε ὁ Ἐλληνικὸς στρατός, ἀν καὶ ἥτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καὶ ἀτελῶς ὡπλισμένος, ἐνίκησε τὰς Ἰταλικὰς μεραρχίας εἰς τὰ βουνὰ τῆς

Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ κατεδίωξε τὸν ἔχθρὸν σχεδὸν ἔως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἀν οἱ Γερμανοὶ δὲν ἤρχοντο μὲ τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν Ἰταλῶν, δ στρατός μας θὰ ἔρριπτε τοὺς Ἰταλούς εἰς τὴν θάλασσαν. Ο πρῶτος Ἑλλην ἀξιωματικός, δ εύρων ἡρωϊκὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας τῆς Πίνδου, ἥτο Δωδεκανήσιος: ‘Ο Ἀλέξανδρος Διάκος.

Μὲ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν Ἰταλῶν δ στρατός μας δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀθάνατον δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἔξησφάλισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον ἵταλικὸν ζυγόν. Μὲ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἰταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἥ Δωδεκάνησος ἀπηλευθερώθη καὶ τὴν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλῖμα καὶ ὄρη. Βλάστησις.

Τὸ κλῖμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὔκρατον: αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ύψηλαί, διότι μετριάζονται ἀπὸ τὴν αὔραν τῆς θαλάσσης, δ δὲ χειμῶν εἶναι ὅψιμος καὶ πολὺ γλυκύς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν μακρὰν περίοδον ξηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

‘Η Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας) βροχάς παρὰ αἱ Κυκλαδες· δι' αὐτὸν αἱ μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὄρη καὶ σκεπάζονται μὲ ὥραία δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν καὶ πολλὰ ἔλαφια. Ἀλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι ραγδαῖαι καὶ δι' αὐτὸν οἱ χειμαρροὶ, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

‘Ο χειμῶν εἶναι εύνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν· εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ ἔλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ· εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶς δ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα δίδουν ὠρίμους καὶ εύχύμους καρπούς.

γ') Ἐδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι, ὅπως καὶ αἱ Κυκλαδες, ὀρειναί. “Οπως ἔκει ἡ Θήρα, ἔτσι ἔδω ἡ Νί-

συρος ἔχει εἰς τὸ κέντρον της κρατῆρα ἡφαιστείου, τὸ ὅποιον δῆμως εἶναι τώρα «ἐσβεσμένον». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ώς καὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι αὐταὶ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

‘Η σύστασις τῶν πετρωμάτων ὅλων τῶν νήσων δὲν εἶναι ἡ ἴδια. ‘Υπάρχουν σκληρά πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ὀρεινοὺς ὅγκους (‘Αττάβυρος εἰς τὴν Ρόδον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν). Ἀλλ’ ὑπάρχουν καὶ μαλακώτερα πετρώματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσχης, ἡφαιστειακοὶ τόφφοι, θηραϊκή γῆ), τὰ ὅποια εὔκολώτερα διαβιβρώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποσαθροῦνται. Δι’ αὐτὸν εἰς πολλὰς νήσους, ώς εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καὶ Τήλον, αἱ κοιλάδες μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ αἱ ἀκταὶ (ἴδια εἰς τὴν Ρόδον καὶ Κῶν) σκεπάζονται μὲν παχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν.

Δι’ αὐτὸν ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων εἶναι ἡ γεωργία, μολονότι οἱ κάτοικοι δὲν ἔδιδάχθησαν νεωτέρας μεθόδους καλλιεργίας καὶ τὰ εἰσοδήματά των εἶναι μικρά. Καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, προπάντων τὰ ρεβίθια, τὰ λαχανικά, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινέα, βερυκοκκέα κλπ).

‘Η Νίσυρος εἶναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τὰς ἀμυγδαλᾶς. Τὰ ἀμύγδαλα εἶναι ἐπίσης τὸ κύριον εἰσόδημα καὶ τῶν κατοίκων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα εἶναι καὶ τὰ μανταρίνια τῆς Καλύμνου καὶ γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ δῆμως ἀπὸ τὰς νήσους, ώς ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, εἶναι πολὺ πετρώδεις. Δι’ αὐτὸν ὁ πληθυσμός των καταγίνεται περισσότερον εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ μάλιστα τὴν σπογγαλιείαν. ‘Εκατοντάδες σπογγαλιευτικά πλοῖα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν των. Δι’ αὐτὸν ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικόν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἔξαγει

τὰ 25 % τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σπόργυγων.¹ Επειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόργυγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ καλήν τιμήν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν βιοσκὴν τῶν ποιμνίων καὶ τὴν τυροκομίαν, ώς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των διάφορα ὅρνυκτά, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κλπ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἔξαγεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἄλυκὴ ὑπάρχει μόνον μία εἰς τὴν Κῶν.

δ') Ο πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ Ρόδος εἶναι $1\frac{1}{2}$ φοράς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἐνῷ εἶναι πολὺ εὐφοριωτέρα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 55.000 κατοίκους. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 18.500 κατοίκους, ἐνῷ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει ἵσην ἔκτασιν μὲ αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 32.000 ψυχάς.

Καὶ δόλοκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ ὁποία τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 118.000. Δηλαδὴ μέσα εἰς 32 ἔτη Ἰταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ ν^ο αὐξήσῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐλαττώθηκε κατὰ 22 %. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἔξορισθή ἡ ἀναγκασθή νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἰταλῶν. "Ετοι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὅχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Κῶς (18.500 κάτ.), ἡ Κάρπαθος (7.500), ἡ Κάλυμνος (15.000), ἡ Ἀστυπάλαια (1.800), ἡ Κάσος (1.300), ἡ Τήλος (1.100), ἡ Σύμη (4.000), ἡ Λέρος (6.000), ἡ Νίσυρος (2.500), ἡ Πάτμος (2.700), ἡ Χάλκη (765), οἱ Λειψοὶ (865), τὸ Καστελλόροιζον (663).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 22.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον ὀλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ὥραίαν ρυμοτομίαν καὶ ὥραίας οἰκοδομάς μὲ καταπρασίνους κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος (2.500), τὸ Ἀφάντου (2.300), τὰ Τριάντα (2.000), ἡ Κρεμαστὴ (2.000), τὸ Παραδεῖσο (1.500) καὶ ἡ ὥραία Λίνδος. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. "Εχει δὲ δύο ἀεροδρόμια καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικούς της χώρους εἶναι καὶ ἡ Κῶς, ἡ πατρὶς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἰατροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά της (8.000) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ὥραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἦκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

"Ολοι οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἶναι "Ελληνες. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ύπαρχουν περὶ τὰς 6.000 Τούρκοι. Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

Ἀσκήσεις.—1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν καπνῶν 30.000.000 δολάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν ἔλαιων 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν σπόργων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόδιον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόργοι; —2. Κυνέλαι ὑπῆρχον ποδὸς τοῦ πολέμου εἰς τὴν Δωδεκάνησον 30.000 παράγουσαν κατ' ἔτος 146.000 χιλιόγραμμα μέλι καὶ 14.600 χρυσ. ωρόν. Ποία ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὲ βάσιν τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν εἰς τὸν τόπον σας; —3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ρόδον, (ἐπιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι 55.180) καὶ πόσοι εἰς τὴν Κάλυμνον (ἐπιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.737). Πῶς ἔξηγεται ἡ διαφορά;

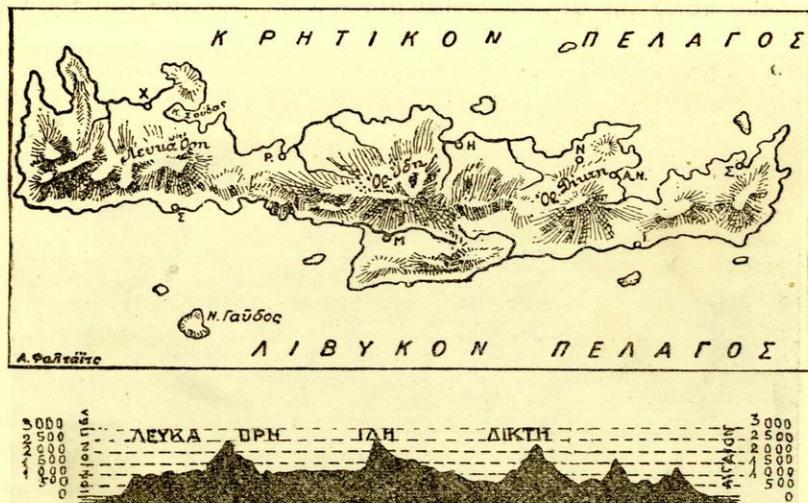
5. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη.

(430.000 κάτοικοι)

1. "Ορισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης.—2. Ποῖα πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; —3. Ὁγόμασε τὰς μεγαλυτέρας

χειροσονήσους καὶ τ' ἀκωτήριά των. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα δόρη τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὑψος των; Σύγκρινε τὸ ὑψος τῆς "Ιδης μὲ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει δ Ἀηθαῖος ποταμός; — 6. Λεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἀγιον Νικόλαον. "Ορισε τὴν θέσιν των.

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

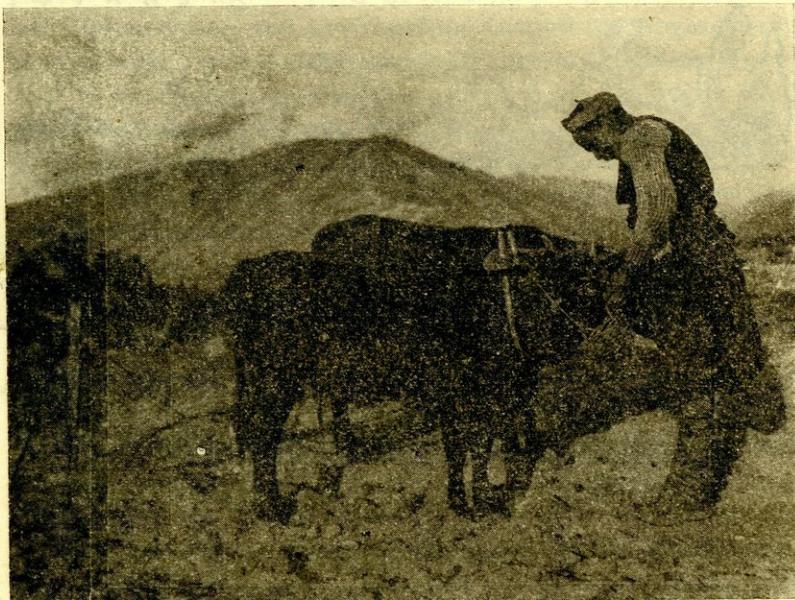
α') Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

'Η Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ δλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους μετά τὴν Κύπρον, σχεδόν δύο καὶ ἡμίσειαν φοράς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν.

'Η Κρήτη μὲ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς τὰ βορειοδυτικά (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ διόποιον φαίνεται ως νὰ κλείη τὴν λεκάνην τοῦ Αιγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἔγγιζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ασίαν. Δι' αὐτὸς καὶ τὰ ὅρη τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἔκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν

ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης (*Λευκὰ ὅρη, "Ιδη, Δίκτη*) εἶναι ύψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ύψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ "Ιδη, ἡ ὁποίᾳ λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειράν, τὰ ὅρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νο-

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν ὄφοπέδιον τῆς νήσου.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

τίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν ὀρέων ράχεις ὑπάρχουν ύψηλαι διαβάσεις. Δι' αὐτὸν ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲν ἡμίονους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὁμαλῶς. Δι' αὐτὸν ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους.

Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἐνα, τὸν λιμένα τῆς **Σουύδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ᾽ ἔχει ἀρκετὰ ὁροπέδια, καθὼς τὸ **Λασῆθι** καὶ τὸν **Ομαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὔφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὅποιαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ "Ιδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὁροσειρά. Δι' αὐτὸν καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὁ ὅποιος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτὴν.

β') Κλῖμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὔκρατον καὶ ύγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἔως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸν ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν "Ιδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ δόρη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. "Ολα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἔξαίρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸν γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἔλαιου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἶνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, ὄσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

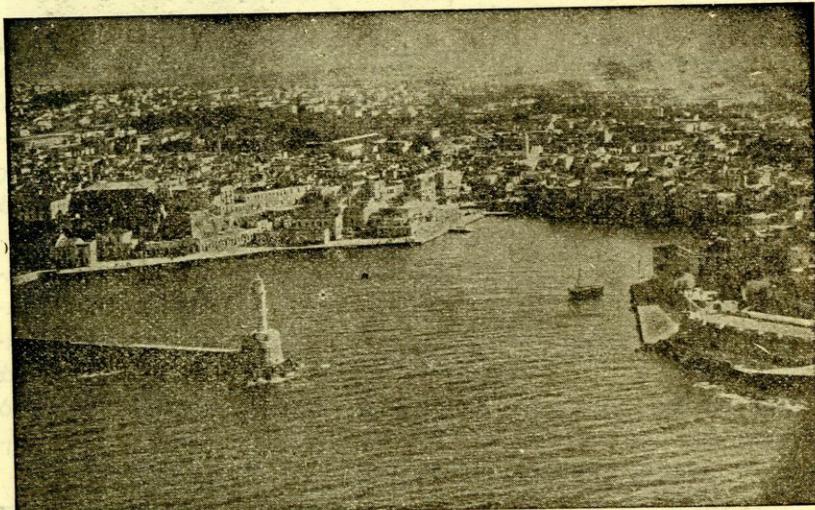
γ') Πόλεις. Ιστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευράν τὰ **Χανιά** (28.000 κάτ.), τὸ **Ηράκλειον** (43.000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (11.000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ώραίας ἔξοχάς. Τὸ Ηράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εύφορωτέραν περιοχήν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. "Εχει καὶ μουσείον, εἰς τὸ ὅποιον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ

τὸν παλαιότατον κρητικὸν πολιτισμόν· διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν Κνωσόν, εύρεθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἔσωθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ σ祩η ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι δὲ Ἀγιος Νικόλαος, ἡ Σητεία καὶ ἡ Ιεράπετρα.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεθύμνου εύρισκεται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τοῦ Αρκαδίου. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ δλίγους καλο-

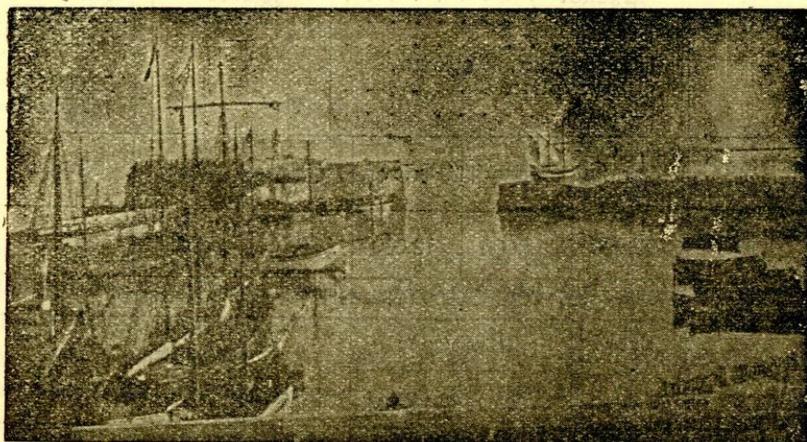
126. Τὰ Χανιά, ἡ ώραια πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

γήρους τὴν μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων πολλάς. Ο πόλεμος δὲν ἔπαιυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν

ποτέ. Δι^ι αύτὸ δ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν δλιγο-
στεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πο-
λιτεία, τὸ δὲ 1912 ἡνώθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ
Κρήτη προώδευσε πολύ. Δρόμοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ
προϊόντα τῆς νήσου εύρισκουν καλὴν ἀγοράν εἰς τὰς Ἀθήνας
καὶ ἀλλοῦ. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνεδέθη ἀεροπορικῶς
μὲ τὰς Ἀθήνας.

127. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νιμὸν Χανίων μὲ ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν νομὸν Ρεθύμνης μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν νομὸν Ἡρακλείου μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν νομὸν Λαση-θίου μὲ ἔδραν τὸν "Αγιον Νικόλαον. ■

***Ἀσκήσεις.—** 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις.—2. Ποῦ είναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου.—3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μὲ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει δικινθέους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρους ἡμιόνους ἀπὸ τὴν δυτικὴν Θράκην;

δ') Ἐπισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κερήτης.

	Εἰδή καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Άξια τῆς παραγωγῆς δραχμών				
Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1937	Σιτηρὰ ”Οσπρια Λαχανικά, γεώμηλα κ. τ. λ. ”Αμπελοί Σταφίς ”Ελαιον Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια Κίτρα	579.000 108.000 65.000 162.000 100.000 — — — — —	332.000.000 64.000.000 140.000.000 160.000.000 285.000.000 350.000.000 50.000.000 16.000.000				
Κτηνοτροφία : Ἀριθμὸς ζῴων ἔτους 1937	Βόες, ἄγελάδες καὶ βιούβαλοι	Ιπποι 157.000	Ημίονοι 15.000	Πρόβατα 12.000	Αἶγες 500.000	Χοίροι 300.000	45.500

Δ. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Εύβοιας	4327	177.000	40	Χαλκὶς 22, Ἰστιαία 5, Κύμη 4, Λίμνη 4, Κάρυστος 3, Σκόπελος 3,5, Σκίαθος 3,5.
Κυκλαδῶν	2635	129.000	48	Ἐρμούπολις 19, Ἄνδρος, Τήνος, Νάξος, Κέα, Μῆλος, Θήρα.
Λέσβου	2163	160.000	74	Μυτιλήνη 28, Πλωμάριον 7, Πολύχνιτος 7, Μήθυμνα 2, Κάστρον (Λήμνου) 3.
Χίου	953	76.000	80	Χίος 27, Καρδάμυλα 5.
Σάμου	810	70.000	86	Λιμὴν Βασένεος 7, Βαθύ 5, Καρλόβασι 5, Μυτιληνοὶ 5, Ἀγιος Κήρυκος (Ἰκαρίας) 3.
Δωδεκανήσου	2680	118.000	43	Ρόδος 22, Κάλυμνος 14, Κῶς 8,5, Λέρος 6, Σύμη 4.
Χανίων	2400	126.000	51	Χανιὰ 28, Κασιέλλι, Βάμος.

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Ρεθύμνης	1505	73.000	48	Ρέθυμνον 11, Ἀνώγεια 3.
Ηρακλείου	2550	168.000	65	Ἡράκλειον 43, Ἀρχάναι 4, Ἀρκαλοχώρι 2, Ἀνω Βιάννος 2.
Λασηθίου	1903	71.000	37	Ἄγιος Νικόλαος 3, Νεάπολις 4, Ἱεράπετρα 5, Σητεία 3.
Αἱ νῆσοι Αἴγαιού	21600	1.168.000		

2. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῷ αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἔξητάσαμεν ἔως τώρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αἴγατον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εύρισκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ή ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὁροσειράς τῆς Ἐλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν της. Καὶ ὁ πυθμὴν δὲ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τούναντίον ὅλιγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οίνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἐλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη ὁροσειρά, ή ὁποία κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὁροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἀποτελοῦν τὰς **Ίονίους Νήσους**.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

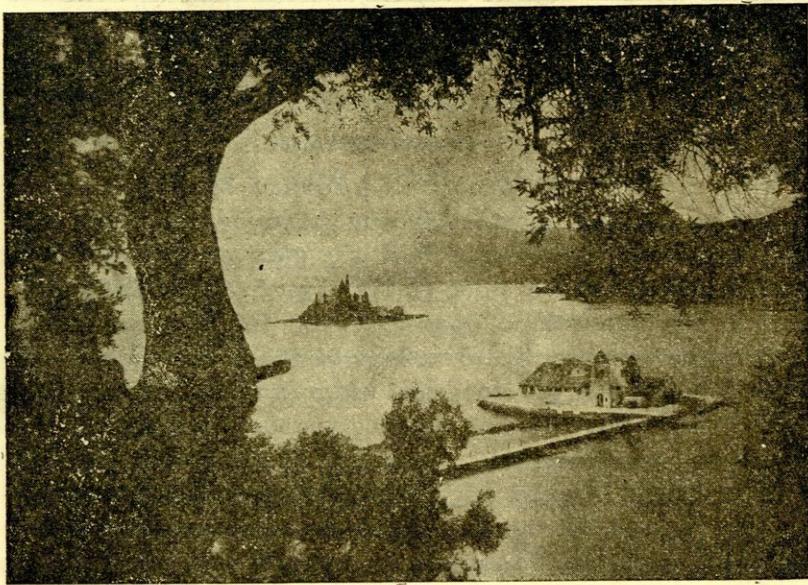
Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς **Ίονίους Νήσους** εἶναι ἐπτά· δι' αὐτὸν καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν **'Επτάνησος**. Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι: ή **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ή **Λευκάς**, ή **Ιθάκη**, ή **Κεφαλληνία**, ή **Ζάκυνθος** καὶ τὰ **Κύθηρα**.

1. Ἡ Κέρκυρα

(110.000 κάτοικοι)

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον της τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της εἶναι κατά τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλάς βροχάς (120 ἑκατο-

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

στόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἔδαφους τῆς τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν δμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Λόγω τῆς εὐφορίας της ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν.

δηλαδή ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἐδάφους της. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;) "Ἔχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα, μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας ἔξοχάς τῆς Κερκύρας.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (35.000) ἔχει ὡραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. "Ἔχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἑλαιουργίας, σαπωνοποίιας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ὡραίας ἔξοχάς της προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ τὸν παραθερισμόν. "Ἔχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοί.

(3.000 κάτοικοι)

Αἱ νῆσοι **Παξός** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραί, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἑλαίας. Ἡ κυριωτέρα πόλις λέγεται **Γάϊος**.

3. Ἡ Λευκάδα.

(31.000 κάτοικοι)

Στενὸς πορθμός, ἔνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

‘Η νήσος αύτή είναι όρεινή. Τὰ ὄρη της είναι ύψηλά, αἱ δὲ παραλίαι τῆς πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυραῖς) ἔχει ύψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

‘Η ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιά τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. ‘Η νήσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὅσπρια. Ἐχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. ‘Η πρωτεύουσα **Λευκάς** (ἢ **Αγία Μαρίνα**) ἔχει 6000 κατοίκους.

4. Ἡ Ἰθάκη.

(8.000 κάτοικοι)

‘Η Ἰθάκη είναι πολὺ όρεινή καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς είναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. Ὁλίγον ἐλαιῶν καὶ ἐκλεκτοὶ οἶνοι είναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι τὸ **Βαθὺ** (κάτ. 3.000).

5. Ἡ Κεφαλληνία.

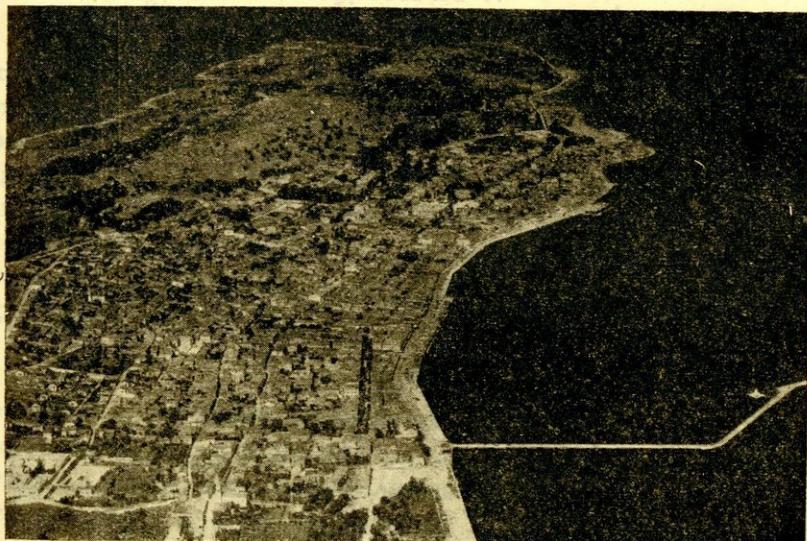
(60.000 κάτοικοι)

‘Η Κεφαλληνία είναι ἡ μεγαλυτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ περισσότερον όρεινή ἀπὸ τὰς Ιονίους Νήσους. Τὸ ύψηλότερον ὄρος τῆς είναι δὲ **Αἴνος** (ύψος 1600 μ.), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἀνω σκεπάζουν ὡραῖα δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευράν τῆς νήσου ύπάρχει ἔνας βαθύς κόλπος, δὲ ὁποῖος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλλην**.

Πεδινὰ μέρη ύπάρχουν ὀλίγα. Δι’ αὐτὸν τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν είναι πολλά· τὰ κυριώτερα είναι: οἶνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἐλαιῶν, σιτηρά καὶ πολλὰ ὅσπρια (φακῆ). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου είναι όρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλήνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι τὸ **Αργοστόλιον** (10.000), τὸ ὁποῖον ἔχει ὡραῖας οἰκοδομάς καὶ καθαρούς δρόμους. Ἀπεναντί αὐτοῦ είναι τὸ **Ληξούριον** (5.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλλης.

130. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

6. Ἡ Ζάκυνθος.

(40.000 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουν «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς», διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὁρεινόν, ἀλλ᾽ εἰς τὰ νοτιοανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλῖμα γλυκύ καὶ πολλὰς βροχάς. Διὸ αὐτὸς ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὔφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὅσπρια, σῖτον, λεμόνια κ. τ. λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιίαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 12.000 κατοίκους καὶ ὥραῖν λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ ἡ ὥραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα.

(8.000 κάτοικοι)

‘Η νήσος αύτὴ εύρισκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὁρεινή. Τὰ παράλιά της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἐν ὑψηλὸν ὁροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ ὀλίγα δημητριακά. ‘Η πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

‘Η νήσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπῆρξαν εὔτυχεῖς, διότι δὲν ἔγνωρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰώνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ἀπὸ αὐτούς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοί. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸν ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐλληνικάς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἔγεννηθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἔθνικοῦ μας ‘Υμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κερκύρας	638	113.000	178	Κέρκυρα 35, Γάιος.
Κεφαλληνίας	943	68.000	75	Ἀργοστόλιον 10, Ληξούριον 5, Βαθύ 3.
Ζακύνθου	415	41.000	106	Ζάκυνθος 12.
Ἰόνιοι νῆσοι	1996	222.000		

Ασκήσεις.—1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, διαν
ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔως τὴν Κέρκυραν;—2. Εὑρετεὶς τὸν πί-
νακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλαδῶν καὶ σύγκριτε τα
μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους.—3. Εἰς τὰς Κυκλαδὰς τὸ 1936 ὑπῆρχον 510
ἴπποι καὶ 5.000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7370 Ίπποι καὶ
1450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ δποῖαι, καθὼς
εἴδομεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλη ἐλληνικὴ νῆσος
ἀνήκει ἐπίσης εἰς ξένον κράτος, ἡ **Κύπρος**.

Ἡ Κύπρος.

(9.300 τετρ. χιλιόμετρα, 450.000 κάτοικοι)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Δωδεκάνησον εὑρίσκεται ἡ Κύ-
προς;—2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου εὑρίσκεται αὐτῇ;—3. Ὁρό-
μασε τὸν μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσούς ήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια
τῆς Κύπρου.—4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς; Σύγκριτε τα μὲ
τὰ ὅρη τῆς Κρήτης.—5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου;—
6. Ὁρόμασε τὸν μεγαλυτέρους ποταμούς τις.—7. Ὁρίσε τὴν θέσιν
τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάρναξ, Λεμεσός, Κυρήνεια.
Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α') Ἐκτασίς. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν
Κρήτην, ἀλλ᾽ ἔχει ὀλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὁροσει-
ραι ἔκτεινονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς,
ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευράν (**Πενταδάκτυλον**) καὶ ἡ ἄλλη
εἰς τὴν νοτίαν (**Ολυμπος**, ὅψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα
σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ολύμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι
πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὁροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη
πεδιάς, ἡ δποία λέγεται **Μεσσαριά**. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον
τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενή, ἀλλὰ πεδινή.

β') Κλίμα καὶ πραιόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα,

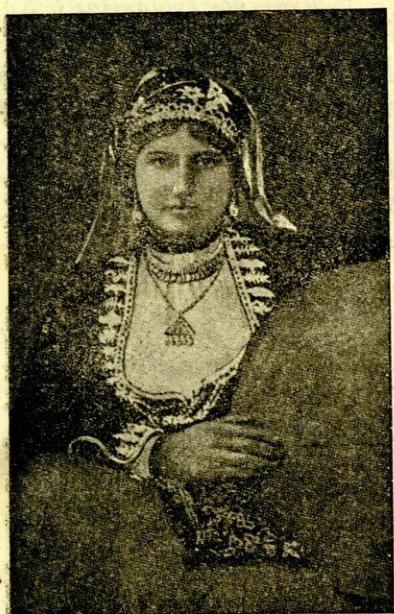
τὸ ἔσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχνά δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εὐφορωτάτη εἶναι πρὸ πάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριάς, ἡ δόποια παράγει σῖτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λίνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἔξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὄνομαστοί εἶναι καὶ οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου, ἡ δόποια ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ.ἄ.

γ') Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ **Λευκωσία** (35.000 κάτ.), ἡ δόποια εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εύκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ δόποια ἔχει καὶ ὥρατον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινωνικὰ ίδρυματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, ὁρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.). Εἶναι ἔδρα τοῦ "Αγγλου Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ "Ελληνος" Ἀρχιεπισκόπου.

131. Χωρικὴ τῆς Κύπρου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, τὴν **Άμμοχωστον** (16.000). Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Λεμεσός**, ἡ δόποια ἔχει 22.000 κατ. μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικάς σχολάς καὶ

Γεωργίου Α. Μέγα

δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ Λάρναξ (15.000 κάτ.) μὲν ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἴερατικὴν σχολήν, ἡ Κυρήνεια (3.000) μὲν ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ Κτήμα (6.000). Τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ') 'Ο Ελληνισμὸς τῆς Κύπρου.

"Αν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ελλάδα, ἡ Κύπρος διετήρησε τὸν ἐλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς μόνον τὸ ἐν πέμπτον εἶναι ξένοι, δηλ. Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἐβραῖοι. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι (360.000) εἶναι "Ελληνες.

Οἱ "Αγγλοι κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἔτῶν. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, ἵσως διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἐνώθοδην μὲ τὴν μητέρα Ελλάδα καὶ μίαν ήμέραν αἱ ἐλπίδες των θὰ ἐκπληρωθοῦν.

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλὰς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περίγραψε τὴν μεθόδου γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Α πρὸς Α.—2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1920; Ποῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; Ποῖαι ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ἔνεα κράτη;—3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλοντα τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ;—4. Ποία χώρα εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου καὶ ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου;—5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὑρίσκεται.

* Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ ὅποια λέγεται καὶ Βαλκανικὴ ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἴμουν. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὑρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εύρωπης.

Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολᾶς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ Ἐβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὅριον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλα πρὸ δύλιγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς ἔφθανεν ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἔως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν βόρειον Ἡπειρον, τὴν ὁποίαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία, μιλονότι ὁ στρατός μας ἔγραψε τὸ 1940 νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνά τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἤλευθερώθη.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 132.000 τ. χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 107.000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 25.000 τ. χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθώς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλάς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὅποια τὴν περιβάλλει ἀπὸ τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα:

1) Οἱ θαλάσσαι οἱ ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς

133. Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας.

Ἐλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτοι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζῷων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἐμπρός της ἀνοικτὴν τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὅποια εἶναι εὐθηνή. Ἔτοι ἡ Ἑλλάς ἥμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ, τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν με-

γάλην σπουδαιότητα διά τάς συγκοινωνίας τῆς Εύρώπης· διότι εύρισκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Εύρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὖξεινον Πόντον. Δι’ αὐτὸν οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἄπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εύνοϊκὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁνόμασε τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὑψος ἄνω τῶν 2000 μ., καὶ κατάταξέ τα κατὰ τὸ ὑψος των.—2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν τὰ ὅρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς;—3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος δομοιάζουν μὲ λεπάντας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἥσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πᾶς τὰ νερά των ἔχονται εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλά καὶ ὑψηλά ὅρη, ἀλλ’ ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια ὁμαλά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους τῆς.

Διὰ νὰ ἔννοησωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὰ μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιός τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔσωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὡστε δλα τὰ ὄλικὰ τῆς Γῆς εἶναι λιωμένα. Καὶ τὸ ἔσωτερικόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ διτετράγωνον, εἶναι ὁ φλοιός εἰς ἔνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἡ ὁποία ἔχει ἀκτῖνα

1 μέτρου, δο φλοιός τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲνα μόνον ἐκατοστὸν τοῦ μέτρου.

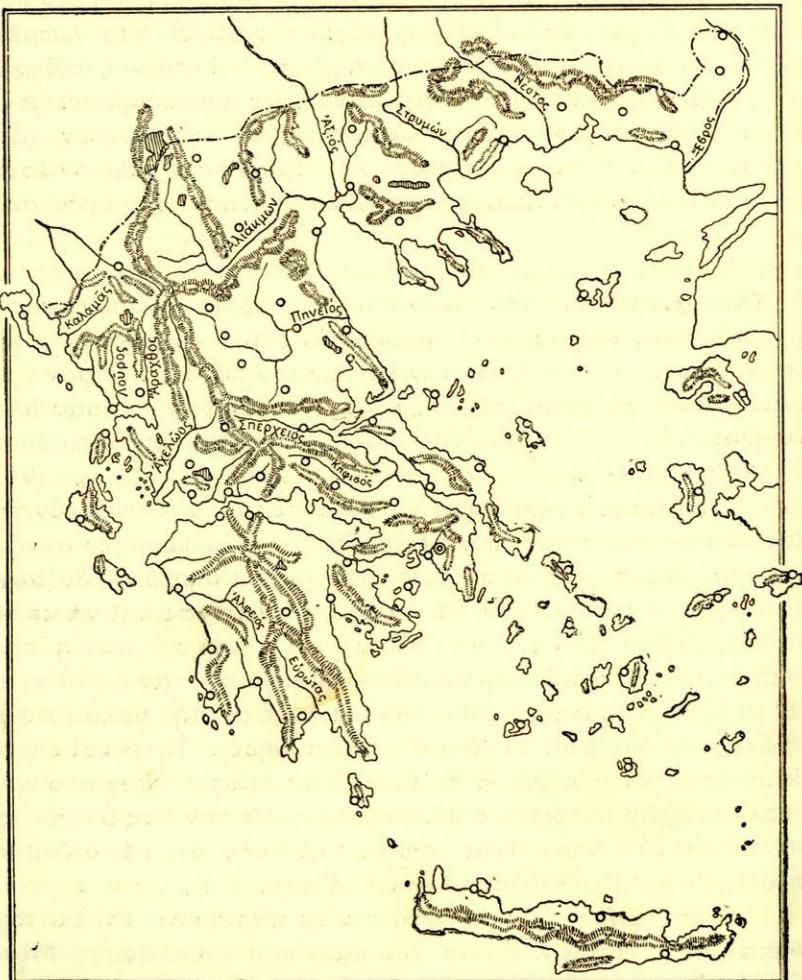
Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ᾽ ἦτο δὴ ως μία σφαῖρα ἀπὸ λιωμένα ύλικά, τὰ ὅποια ἀκτινοβιοῦσαν, ὅπως ὁ λιωμένος σίδηρος. Ἡ γῆ τότε ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, ως μικρὸς ἥλιος. Ἀλλ᾽ ἔπειτα, ἐνῷ ἐστρέφετο δλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἥρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἔνα λεπτότατον φλοιόν. "Ετσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερόν σῶμα.

Ἡτο δῆμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθὼς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρω της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὴ μὲν τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἥρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ύδρατμοι καὶ νὰ πίπτουν ως βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἡσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρώδεις, ὡστε τὰ νερά ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. "Ετσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ δῆμως ἔξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῷ ὁ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, δσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἥρχισεν ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγύνεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. "Ετσι ἐφάνησαν ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ως ἐπιμήκεις νήσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, δσου εἶναι σήμερον ἡ Ἐλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκοι, οἱ δοποῖοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ως νήσοι, μία ἑκεῖ δσου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλαδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ροδόπης.

Ἡ ἐπιφάνειά των ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἐκατομμύρια ἔτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θαλάσσαν αὐτὴν ἔζων ἐκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια, δστρακόδερμα. "Οταν αὐτὰ ἀπέθησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρῶμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ύλην (ἀσβεστολίθους). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν

καὶ ἀπετέλουν στρώματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα (ἀ μ μ ο-

134. Αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος

λίθους, ἀργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.). “Ολα αὐτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ύδατα, λέγονται ύδατογενῆ.

Αφοῦ ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἔτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἥσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς "Αλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὅρη (ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ώς συνέχεια εἰς τὰς "Αλπεις καὶ αἱ ἐλλήνικαι ὁρίσειραί, ή Πίνδος καὶ μακρὰ ὀλυσσις τῶν ὑψηλῶν ὁρέων, τὰ δόποια συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὀρεινοί, καθώς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς ἀνατολάς (Χάσια - Καμβούνια, "Οθρυς, Οἴτη — πτυχωσιγενῆ ὅρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν δόποιαν καταλαμβάνει ἡ Ελλάς ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ασίας. "Ετοι ἐσχηματίσθη μία ἐλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν δόποιαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν Αἰγαίδα.

Αφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγαίης, ἥρχισαν μεγάλαι διαταραχαῖς ἐπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ισορροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισματικοί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, δταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. "Ετοι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαΐδος, ἡ λεκάνη τῆς Αίτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εύρωτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ., καθώς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εύβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Αμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, δὲ Ἀργολικός κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ δόποιαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἥσαν κλεισταὶ ἀπὸ δλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερά καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ελλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ δόποια καὶ λάβας ἔξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἥφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθώς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αίδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ὑπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρ-

χετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἴγηδος, τὸ δόποιον ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδαν ὥστε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. “Ολη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασε. ”Εξω ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ύψη λότερα μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἴγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὅδατα. Ρύακες, χείμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ δόποιον ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευράς τῶν βουνῶν ἀλλοῦ στενὰς καὶ ἀλλοῦ πλαστείας φάραγγας καὶ χαράδρας. “Οπου δὲ ὑπῆρχε τυχόν σειρά λόφων ἦ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνειός, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών). ”Ἐπειτα οἱ χείμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλούς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (προσ χωριστού γενέντα περιοχήν) ἢ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀχελώος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.).

Ασκήσεις.— 1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ δόποιαι πῷῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι τὰ παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.).— 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλνσιν τῶν πτυχωσιγενῶν δρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ δινόμασε τὰς κυριωτέρας δροσειράς. Ὁνόμασε τὰς δροσειράς, αἱ δόποιαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσβεστολίθους.— 3. Ὁνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν;— 4. Ποῖαι εἴναι αἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὗται;— 5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μαρρὰ κεντρικὴ δροσειρὰ τῆς Ἑλλάδος α') εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β') εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ') εἰς τὰς συγ-

κοινωνίας τῆς Ἑλλάδος ;—6. Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι δροσειραὶ καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰ ὄδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ ;—7. Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικτοὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν ;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὁνόμασε τὸν μεγαλυτέρον ποταμὸν τῆς Ἑλλάδος .—2. Εὖρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὀνόμασε τὸν ποταμόν, οἱ ὅποιοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτὸν . Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται καθεὶς ἀπὸ τὸν ποταμὸν αὐτούς ;—3. Περίγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηγειοῦ ἀπὸ τὰς πηγάς του ἕως τὴν ἐκβολήν του .—4. Περίγραψε ὅμοιώς τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Σιρυμόνος .—5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί ;—6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολάς των λιμνοθαλάσσας ;—7. Ποῖαι ποτάμιαι κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν ;—8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος ; “Ορισε τὴν θέσιν ἑκάστης .

“Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά : α') ἀν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β') ἀν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὅποιαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἀν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχήν του, εἶναι πολύ .

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, δταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

‘Ομοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αιγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (‘Αξιός, Στρυμών, “Ἐβρος”).

Γενικῶς τὸ ὄδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον· καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἐξάτμισις ὄδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν: α') διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων, καὶ β') διὰ νὰ κινοῦν νερούμυλους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἔργοστασίων (π. χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν "Ἐδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ "Ἐρκυνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολάς του; Πότε ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ύγειαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς 'Ελλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἴδιαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὡφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ δόποιαι εἶναι βαλτώδεις, π. χ. τὴν λίμνην τῶν Γιανιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεάν 'Ελλάδα κ.ἄ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

"Ολοι οἱ τόποι τῆς 'Ελλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλῖμα. Π. χ. εἰς τὴν βόρειον 'Ελλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅλης τῆς 'Ελλάδος ή θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνά ὑπὸ τὸ μηδέν· ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον 'Ελλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιῶν εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

'Επίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἔως 36 βαθμούς. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δροσεράν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς 'Ελλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, δπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἀνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς 'Ελλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατὰ ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς 'Ελλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυ-

χρότερον; Ποία περιοχή δέχεται τάς περισσοτέρας βροχάς καὶ ποία τάς διλιγωτέρας;

Πόλεις	''Υψος ἀπὸ θαλάσ- σης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορά μετα- ξὺ θερμοκρα- σίας θερμοτά- του καιψυχο- τάτου μηνός	Μέσον ὑψος βροχῆς τοῦ εἰ- τούς εἰς ἐκα- τοστόμετρα	''Επικρα- τεῖ ἄνε- μος
		Ιαν.	Ιούλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Αργοστόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΔ, Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ιωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΔ
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΔ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
Αθήναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΔ
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΝ
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

Απὸ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, δτι ἡ ἐπί-
δρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικήν Ελλάδα εἶναι με-
γαλυτέρα παρά εἰς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδὴ εἰς τὴν δυτικήν
Ελλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμῶν μαλακώ-
τερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν Ελλάδα.

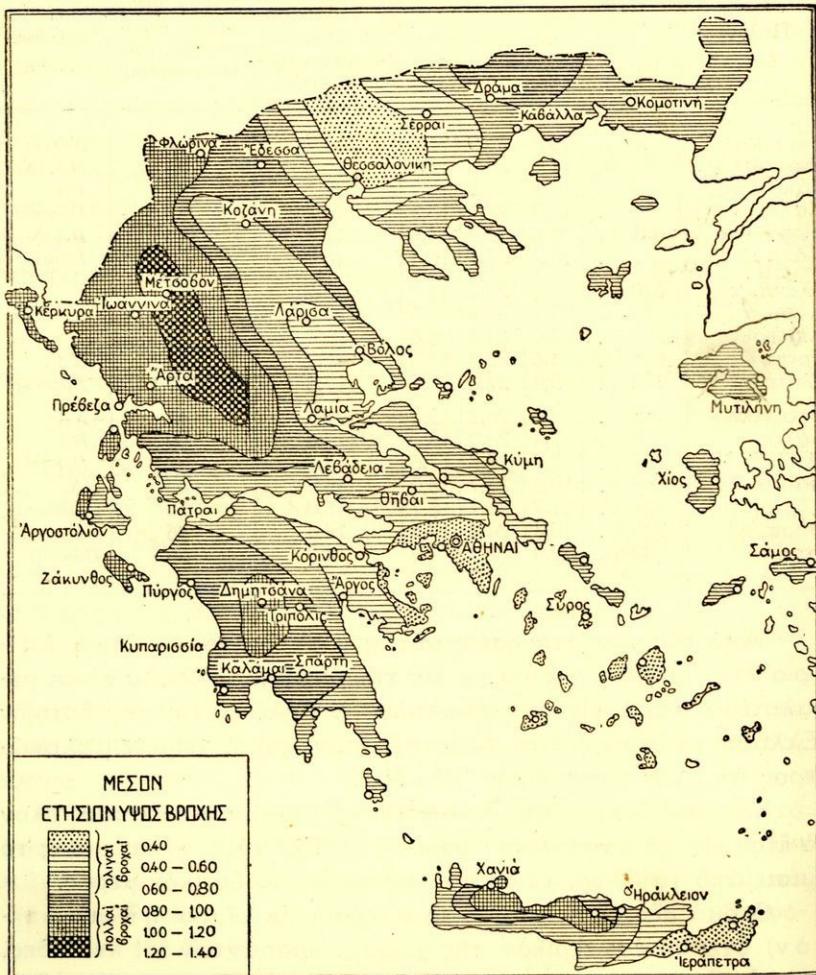
Καὶ τὸ ὅδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει καθ' ὅλον
τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ελλάδος, εἶναι μόλις τὸ
ἡμισυ ἀπὸ τὸ ὅδωρ, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμά θέρη καὶ χειμῶνας ψυχρούς (καὶ μα ἡ πειρωτι-
κὸν) ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες,
ποὺ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ελλάδος ἔχουν καὶ
οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπο-
χάς. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ

ἄνεμοι, οἱ ὅποῖοι φυσοῦν κανονικά καὶ λέγονται ἐτησίαι (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ᄃνεμοι, οἱ

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ᄃνεμοι, οἱ ὅποιοι

εἶναι ψυχροί· φυσοῦν ὅμως τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ύγροι ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸς βρέχει ἐκεῖ περισσότερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμούς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος, δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὁποῖοι ρέουν δρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημιάς.

"Ασκησις.—Οἱ κατωτέρω πίνακες δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὑψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ πόλην μῆνα πίπτει περισσοτέρα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς καὶ κατὰ πόλην μῆνα διλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὑψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν ('Οκτώβριον - Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

*Όνομα πόλεων	*Πανούρ.	Φεβρουάρ.	Μάρτιος	*Απρίλιος	Μάϊος	*Ιούνιος	Ιούλιος	Αὔγουστος	Σεπτέμβριο.	*Οκτώβρ.	Νοέμβριο.	Δεκέμβριο.	*Ἐποικως
*Αθῆναι . . .	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσσαλονίκη . . .	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι . . .	90	78	67	54	37	18	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος . . .	49	51	40	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα . . .	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος . . .	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά . . .	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις . . .	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ πλονσιώτερα δάση; Ἀπὸ ποια δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ εὑδοκιμοῦν

μὲ τὸ θαλάσσιον κλῖμα; Ποῦτα εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἡπειρωτικὸν κλῖμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· δι’ αὐτὸν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, δὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὅριον αὐτὸν ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὁξύα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρῖνος, δάφνη, μύρτος κτλ.).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζώνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν πα-

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

ραλίαν ἔως τὰ 800 μ.), τὴν δρεινὴν (1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἐκτὸς τοῦ ὕψους ἐπιδρᾶ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν δοποίαν εύρισκεται ἔνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. "Ἐτοι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἔνας τόπος δὲν ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 137).

"Ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλῖμα· ἡ ἐλαία μάλιστα ζῆ εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπεριδοειδῆ ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν θερμότητα

καὶ ύγρασίαν. Δι' αὐτὸν εύδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικά παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέ-

187. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου φύεται καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἔλαια.

λος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικά καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλο-ακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ἰονίου (εἰκ. 145).

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14%) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῷ ἀλλοῦ, π. χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36% , ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλάς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἥθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποιμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τούς ἥμποδιζε. Δὲν ἥξεραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιάς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλάς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸν εἶναι μέγα δυστύχημα διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὄποιον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχάς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὡραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν ν’ ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ύπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν "Ηπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχάς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως $35 - 40\%$). Ὁλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Εύβοια καὶ ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς δέξύας καὶ τῆς καστανέας.

3. "Αγρια ζῷα ύπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θώας (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ βουνά, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἴγαγρος (ἀγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφάς τῆς "Ιδης καὶ εἰς μερικάς μικράς νήσους, λαγοί κ.ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἄγριοπε-

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ελλάδος

ριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, ἱέρακες, κόρακες, κ. ἄ.

ΣΤ'. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οι κάτοικοι της 'Ελλάδος είναι σχεδόν όλοι έλληνες καταγωγής. "Άλλοτε έντος τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κατοικούσαν καὶ Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι, προπάντων εἰς τὰς βορείας, ἐλληνικάς χώρας· ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 25 ἔτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. Μόνον δὲ οἱ Τοῦρκοι (περίπου 100.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εἰς τὴν θέσιν τῶν ἥλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 'Ελληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλαὶ χιλιάδες 'Ελλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν βόρειον 'Ηπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

"Ολοι οι 'Ελληνες ἔχομεν τὴν ἴδιαν γλώσσαν καὶ τὴν ἴδιαν θρησκείαν, καθὼς καὶ τὰ ἴδια ἡθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν ἔτῶν τὸ 'Ελληνικὸν Κράτος εἶχε 780.000 κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν σήμερον μόνον αἱ 'Αθῆναι.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7.500.000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120.000 είναι Τοῦρκοι, 20.000 'Εβραῖοι, 20.000 'Αρμένιοι, 18.000 'Αλβανοὶ μωαμεθανοὶ καὶ 5.000 'Αθίγγανοι. "Ολοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98 % ἀπὸ όλον τὸν πληθυσμόν, είναι 'Ελληνες.

"Αν ύπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, οἱ ὁποῖοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς 'Αμερικῆς, θὰ εὕρωμεν, ὅτι όλος ὁ 'Ελληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς είναι περισσότερος ἀπὸ 9 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἔξετάσωμεν τώρα ποῖαι είναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς δόποιας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος.

Ζ'. ΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Εὗρε εἰς τὸν πίγακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἔκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιηρὸν καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἰδὴ τῆς καλλιεργείας. Πόσα ἔκατομμύρια στρέμμάτων ἔκαλλιεργήθησαν; — 2. Εὗρε εἰς τὸν πίγακα αὐτοὺς εἰς*

πόσα ἐκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπροῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.

1. ΤΕΩΡΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ελλάδος. Δι' αὐτὸν ἡ 'Ελλάς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

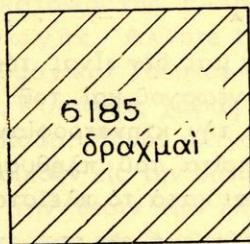
Τὸ κλῖμα τῆς Ελλάδος, καθὼς εἴδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἔνα τόπον εἰς ἄλλον· δι' αὐτὸν καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ελλάδος εἶναι διάφορα. Π. χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλῖμα ἡπειρωτικόν· δι' αὐτὸν ἐκεῖ εύδοκιμοῦν τὰ σιτηρά καὶ τὰ δσπρια, τὰ ὅποια χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲν ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλιά μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλῖμα· δι' αὐτὸν εύδοκιμοῦν ἡ ἐλαῖα, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ὥρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

"Αλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι' ὥρισμένον είδος καλλιεργείας· ἔτσι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. "Ωστε δέ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

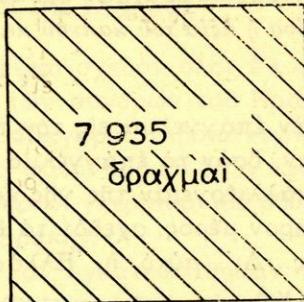
Καλλιέργεια.

1. "Ολη ἡ ἔκτασις, τὴν ὅποιαν καλλιεργοῦν κατ' ἔτος οἱ χωρικοί μας, φθάνει τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτά, τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ σπείρουν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ σιτηρά.

"Αλλ' ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ελλάδα, δὲν ἀρκεῖ, διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7.500.000 τοῦ πληθυ-

Παραγωγή.

Κατανάλωσις.

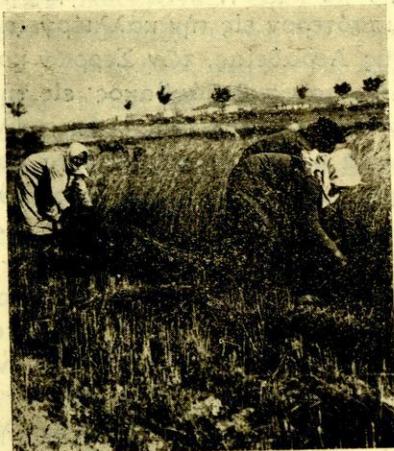
139. Πόσα σιτηρά παρήχθησαν και πόσα έξαδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἢ ἀξία των εἰς δραχμάς).

συμού μας. Χρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι, καὶ ἔνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40 % ἀπὸ δ,τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ἔνους τόπους.

Τὸ ὕδιον συμβαίνει μὲ τὰ ὅσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά. Ο τόπος μας παράγει ὄλιγώτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγοντας οἱ ἐμποροὶ μας ἀπὸ ἔξω.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὡστε, ἀν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτά, ὁ τόπος μας δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ εἰσάγῃ ἀπὸ ἔξω τόσα γεωργικά προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ἔνους 123 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Δι’ αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ν’ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἀλλοῦ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. "Ετσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὰ δοθοῦν

140. Θερισμός.

εἰς τὴν γεωργίαν. "Αν δὲ καὶ οἱ γεωργοί μας μάθουν νὰ ὀργώνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ύπάρχει ἐλπὶς γρήγορα ἡ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἴδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. "Αλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ καπνός. Αὐτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Απὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ελλὰς εἰσέπραξε $3\frac{1}{2}$ δισεκατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας

141. Τὸ «λίχνισμα», μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸς ἡ Ελλὰς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εύρωπης. Ποία εἶναι τὰ καπνοπαραγωγὰ μέρη τῆς Ελλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 142).

3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαιοπαραγωγὴ. "Υπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ελλάδος εἶναι 25 - 30 ἑκατομμύρια. Τὸ ἐλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν

εἰς τὸ ἔξωτερικόν· ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἑλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμάς. Εἰς παραγωγὴν

142. Χάρτης καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

ἐλαίου ή πατρίς μας εἶναι τρίτη μεταξύ τῶν εύρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ή Ἰσπανία καὶ δευτέρα ή Ἰταλία.

143. Συγκομιδὴ ἔλαιων εἰς τὴν Κέρκυραν.

Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ δόποιαι παράγουν ἔλαιον.

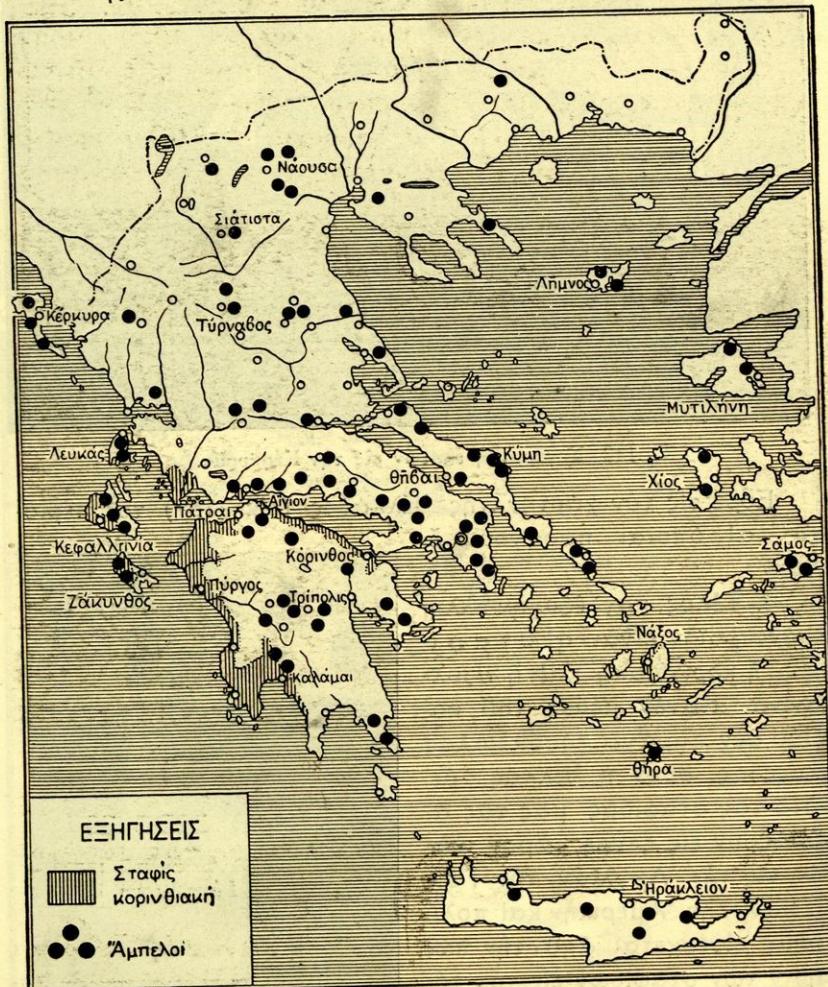
4. Τέλος, κατ' ἔξοχὴν ἑλληνικὸν προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες, ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλάς σταφίδας, δύσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸς τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

Μεγάλη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου

144. Τρυγητός.

τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθώς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ δὲ ὥριγων ἔτῶν

145. Χάρτης καλλιεργείας τῆς ἄμπελου.

ἥρχισαν νὰ ἔξαγουν καὶ νωπάς σταφυλάς, προπάντων ξανθήν σουλτανίναν καὶ τάς πωλούμενην μὲ πολὺ καλὴν τιμήν.

5. "Άλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμ-

βαξ. Και τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότατα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λῆμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλληνικοῦ βάμβακος ηὔξησε. Ἐνῷ τὸ 1931 οἱ γεωργοί μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ

146. Συλλογὴ βάμβακος.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικογόμου)

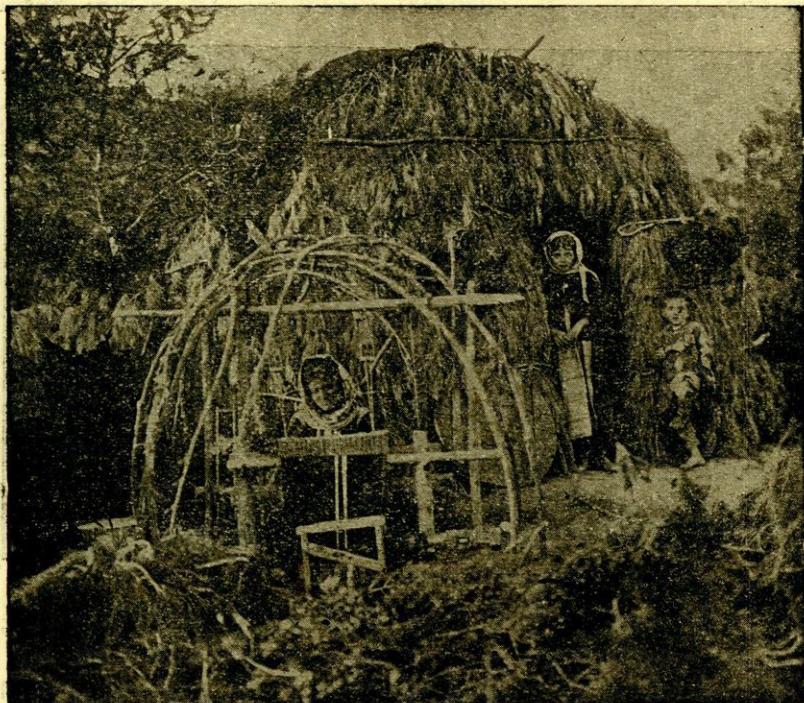
ἐδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἔχρησιμοποίησεν ἐλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 142).

6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σήσαμιον, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς

τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοκώληκας καὶ παράγουν μέταξ αξαν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸς ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εύρωπης μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

147. Καλύβια ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφον)

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ύπαρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάϊον ξηραίνε-

ται τελείως, οι ποιμένες μας τὴν ἄνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ὁρεινὰ μέρη (νό μ α δική κτηνοτροφία).

‘Η ἐλληνική κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας: α') εἰδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β') πρώτας ψλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ') ζῷα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφοράς (βοῦς, ἵππους, ἥμιόνους, ὅνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἔπαρκει διὰ τὰς

148. Τὸ ἀρμεγμα εἰς ἔγα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας.

ἀνάγκας μας δι' αὐτὸ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθεύωμεθα ζῷα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον δι' ἀγελάδας καὶ βοῦς ἔπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ελλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειράν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

"Ασκησις. Εύρετε εἰς τοὺς πίγακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σας πόσα εἶναι ἐν δλῷ τὰ πρόβατα, αἱ ἀλγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἥμιοροι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

3. ΑΛΙΕΙΑ

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ιδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτά καὶ εἰς τοὺς κόλπους. "Ἐτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Εύβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια

149. Ψάρευμα μὲ τὴν τράτα.

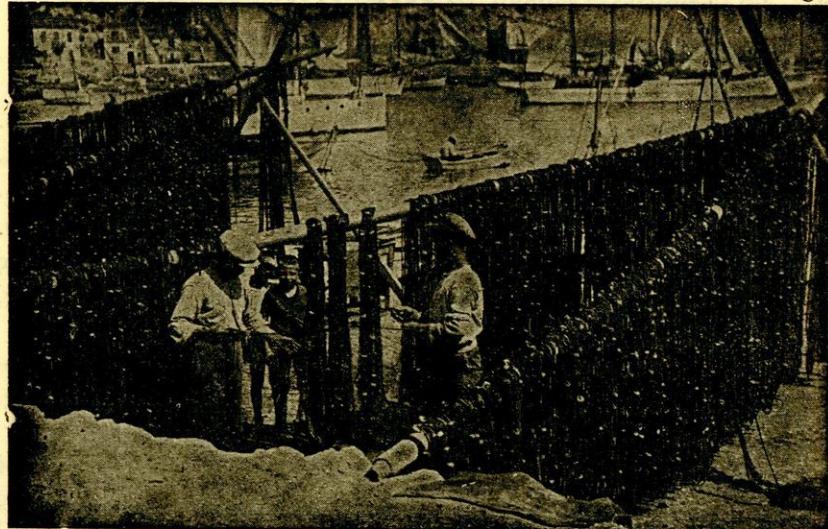
(Φωτογρ. Μεγαλοσικούμον)

τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν δλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιπούρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π. χ. τῆς Καστορίας, ἡ Βοιβηλίς (Κάρλα), ἡ Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν

κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸν εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλες ἐπληρώναμεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲν δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ

150. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

(Φωτογραφία: Μεγαλοοικονόμου)

τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῷ ἔχομεν γύρω μας τό· σην θάλασσαν.

Ἄρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογ· γαλιεία. Οἱ "Ἐλληνες σπογγαλιεῖς" ('Υδραῖοι, Αἴγινηται, Δω· δεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βο· ρείας Ἀφρικῆς. Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευ· τικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ως εἴδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, "Ηπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Από τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς δέξιας παράγουν κυρίως ξυλείαν. Δι' οἰκοδομάς καὶ δι' ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλη ἐνῷ καύσιμον υλην τὰ δάση μας δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ή ξυλεία, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δάση μας, δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸν ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οι "Ελληνες χωρικοί, οι δόποιοι ἔχουν ως ἐπάγγελμα τὴν ύλοτομίαν ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. ΟΡΥΚΤΟΡΥΧΙΑ

Τὰ δρυκτά προϊόντα τῆς Ἐλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σιδηρος (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἐρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὔβοια), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Άλιβεριον τῆς Εύβοιας, Ὡραπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Κατερίνη).

"Ολα σχεδόν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἔξαγομεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ δόποιοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀσχολοῦνται 8.000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα λευκά καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), θηραϊκή γῆ (Θήρα), γύψος (Αἰτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

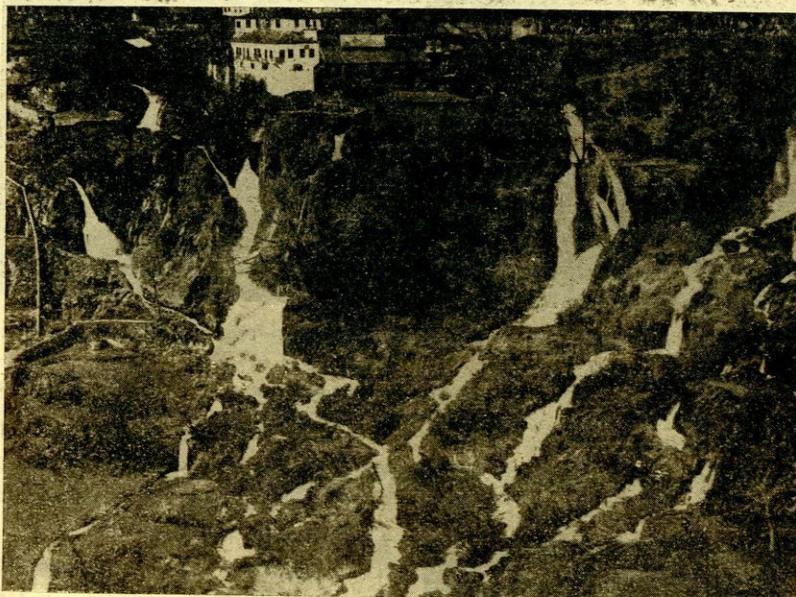
6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἔνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρωταρι υλαί, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τούς ἀνθρακας ἡμπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ δόποια παράγεται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ύδατων (λευκός ἀνθραξ).

Ἡ Ἐλλάς πρώτας υλαίς ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικά καὶ δρυκτά προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν

λιθάνθρακας, ἔχει δύμως πολλούς καὶ καλούς λιγνίτας, καθώς καὶ πολλάς πτώσεις ύδάτων, ἀν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετή ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ή Έλλάς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εύθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας όλας κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλάς ἐργατικάς χεῖρας. Οἱ "Ελληνες ἐργάται εἰναι εύφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἀν δὲ μορφωθοῦν καὶ

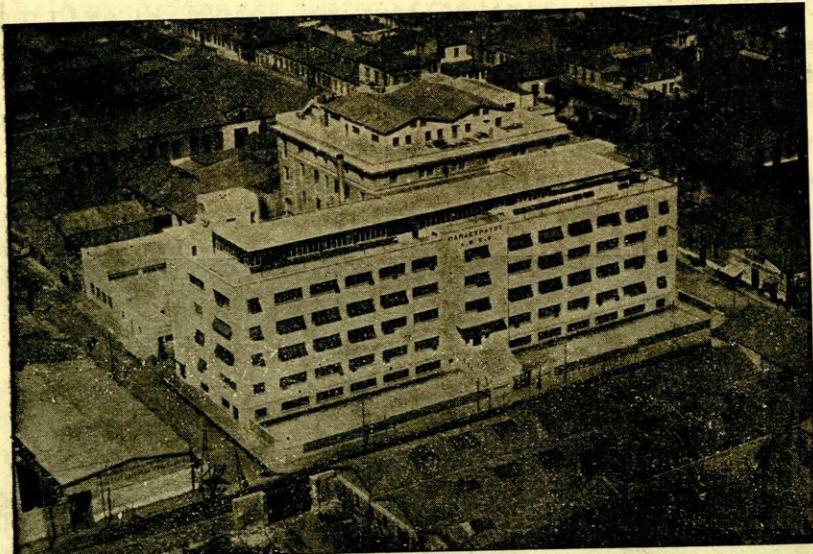

151. Καταρράκται τῆς Έδεσσης. Δύναμις κινητήριος ποὺ μένει ἐως τώρα ἀχρησιμοποίητος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἵσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300.000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας εἰναι δὲ Πειραιεύς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιοι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθώς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἔδεσσα, Βέροια).

152. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς,
εἰς τὸ ὅποιον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

(Φωτογρ. Τοπογ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικά· καὶ
κτηνοτροφικά προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἔργοστάσιά μας παρά-
γουν εἴδη διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οίνοποιία,
έλαιοιουργία κ.τ.λ.).

153. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ
τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις
τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ
τὰς κωμοπόλεις μας.

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα
ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλω-
στικῆς καὶ ύφαντουργίας (βαμβακούργια, ἔριουργία,
ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ
προϊόντα τῆς ύφαντουργίας μας
συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα
τοῦ ἔξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκο-
λουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ
βιομηχανία χημικῶν εἰδῶν
(σαπωνοποία, ύαλουργία, βιο-
μηχανία χημικῶν λιπασμάτων),

Γεωργίου Α. Μέγα

ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ χαρτοποιία, ἡ σιδηρουργία κ.τ.λ.

7. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οἱ διάφοροι τόποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ὕδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ δ εἰς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια δὲν ἔχει. "Ἐτσι γίνεται μία ἀνταλλαγὴ προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος

	Εἰσαγωγὴ	ξέαγωγὴ
1926	9 967 ἑκατ. δραχ.	5 440 ἑκ. δρχ.
1927	12 600 ἑκ..	6 040 ἑκ
1929	13 276 ἑκ..	6 960 ἑκ..
1930	10 524 ἑκ..	5 985 ἑκ..
1931	8 763 ἑκ..	4 200 ἑκ..
1932	7 870 ἑκ..	4 757 ἑκ..
1933	8 426 ἑκ..	5 154 ἑκ..
1934	8 792 ἑκ..	5 474 ἑκ..
1935	10 680 ἑκ..	7 100 ἑκ..

154. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

μας, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προέρχεται κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

"Αλλ' ὅπως εἴδομεν, ἡ παραγωγὴ μας δὲν ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εἴδη διατροφῆς, τὰ ὅποια ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώ-

Εἰσαγωγή

1935

Έξαγωγή

41 %

Βιομηχανικά
προϊόντα
4 420 έκατ.
δραχ.

29 %

"Υλαι άκατέργαστοι
ἢ ἡμικατειργασμέναι
3 000 έκ.

25 %

Δημητριακοὶ
καρποὶ καὶ ἄλευρα
1650

Λοιπὰ εἴδη διατροφῆς
950 έκ.

5 %

Ζῶα Ζῶντα 480 έκ.

Σύνολον 10.680 έκ. δρ.

Καπνό
3 570 έκατ.
δραχ.

Σταφίδες
1233 έκ.

"Ελαιον 300 έκ.

Σῦκα, ὄπωραι 515 έκ.

οῖνοι 147 έκ.

δέρματα 146 έκ.

ἄλλα εἴδη 1190 έκ.

Σύνολον 7.100 έκ. δρ.

155. Άξια τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ
καὶ έξαγωγικοῦ ἐμπορίου μας.

μεθα ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν (σῖτον, ἄλευρα, σφάγια, ἀλιπάστους ἵχθυς, ὅρυζαν, καφέν, τέιον, ζάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται καὶ ὅλαις καὶ εἴδῃ βιομήχανικὰ (βάμβακ καὶ ψάθιματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχαναί, δέρματα κ.τ.λ.). Αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Ἐύτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ δόποια χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνος, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, σπόργυρος, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰς οἱ ἐμποροί μας τὰ ἔξαγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

Ασκήσεις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 154). Εὑρε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἔξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸν δι' ἐκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦτο μικροτέρα; Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτῆν τῆς διαφορᾶς;

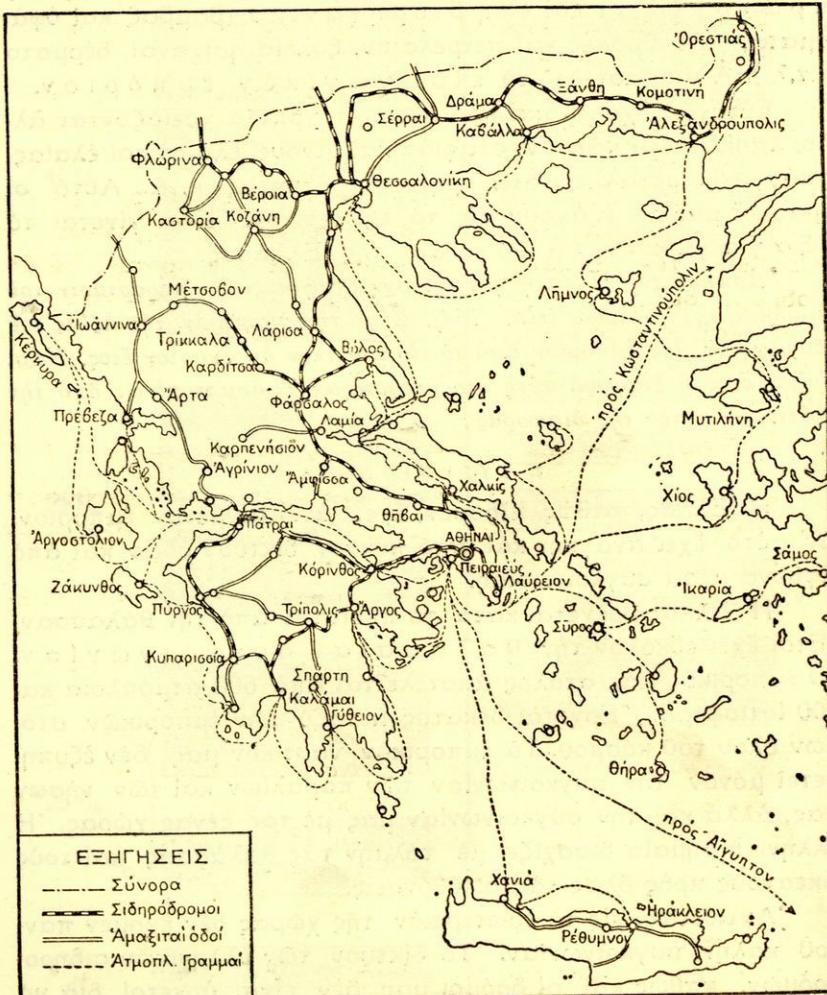
8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἴδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι’ αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὔκολον τὴν θαλασσινήν συγκοινωνίαν. Οἱ ἐμπορικός μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ιστιοφόρα. Ἐρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων δόλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν μας δὲν ἔξυπηρτεται μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ξένας χώρας. Ἡ ἐλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὥκεανούς πρὸς διεύθυνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἔξωτερικόν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν ἐλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἀρκετοί, διὰ ἔξυπηρτήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα δύμας ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλούς δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνόν δίκτυον σιδηροδρόμων έχει ή Πελοπόννησος, ή Θεσσαλία καὶ ή κεντρική Μακεδονία. Άδικημένη ἀπό τὴν

156. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

ἀποψιν αὐτὴν εἶναι ή "Ηπειρος καὶ ή δυτική Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι δὲ Πειραιεὺς καὶ ή Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλάς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εύρωπην. Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εύρωπην.

Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἱωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας, τοῦ Ἑλληκοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ασίας (βλ. εἰκ. 133).

Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

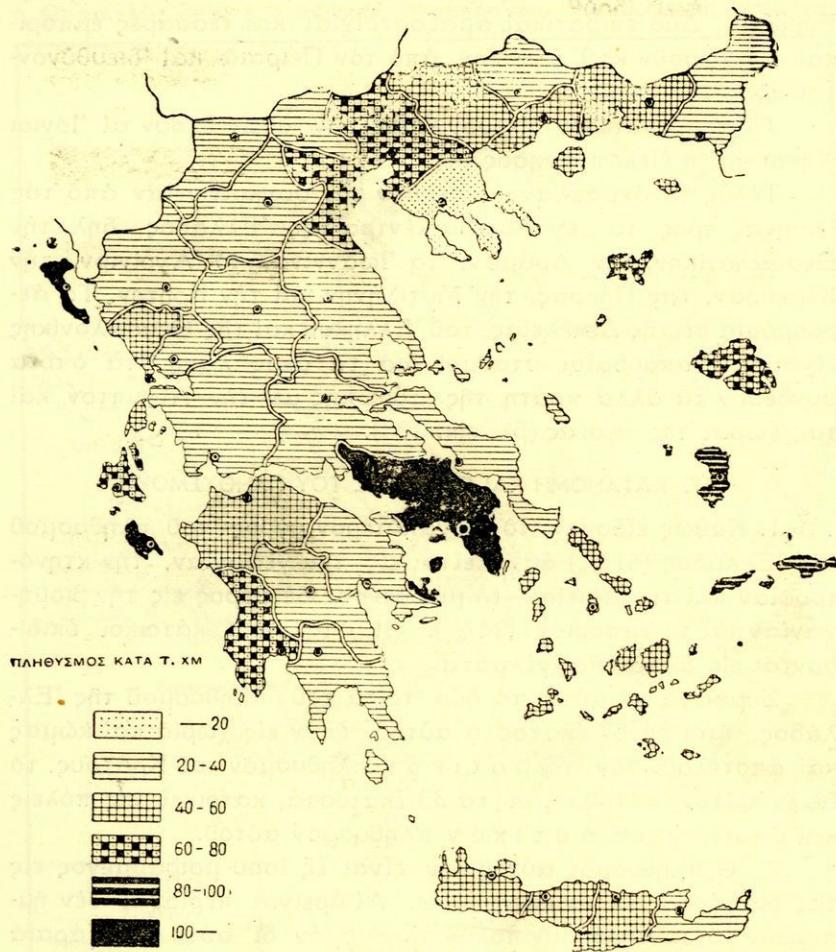
1. Καθὼς εἴδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24%). Οἱ ύπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι τὰ 67 ἑκατοστά αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀριτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἔν τρίτον αὐτοῦ, ἥτοι τὰ 33 ἑκατοστά, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀριτικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

2. 'Ο πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἵσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν· δι' αὐτὸς εἶναι ἀραιαὶ κατοικημέναι, καθὼς ἡ Εύρυτανία, ἡ περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

'Αντιθέτως αἱ εὔφοροι γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: ἡ Ἀττική, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος,

ή Μεσσηνία, ή Θήρα, αι περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ

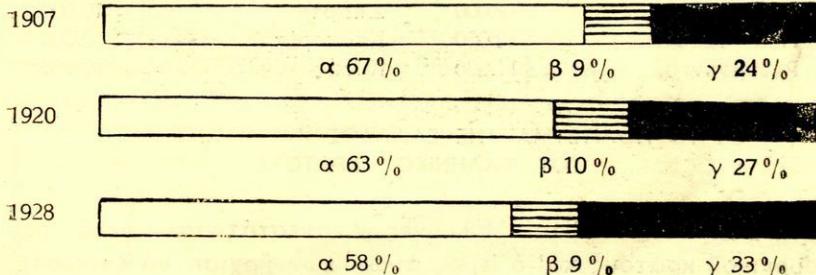
157. Χάρτης πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

(Κατὰ τὴν Γεν. Στατιστικὴν 'Υπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος ἔτους 1938)

Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

3. Εἰς σημεῖα, δόπου διασταυρώνονται σπουδαῖαι ὄδοι τῶν

συγκοινωνιών καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, δύο ύπαρχει ἀσφαλής λιμήν, ἐκεῖ ίδρυθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ

α = πληθυσμὸς χωρίων

β = πληθυσμὸς καυμοπόλεων (ἀπὸ 2000 - 5000 κατοίκων)

γ = πληθυσμὸς πόλεων (ἀπὸ 5000 καὶ ἄνω)

158. Ἀγοροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀπογραφάς.

Ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἔλαττωνται συνεχῶς καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἔλαττωσις αὐτῇ διὰ τὸν τόπον μας;

προϊόντα γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἔξης :

Αθῆναι	725.000	Ιωάννινα	22.000
Πειραιεύς	340.000	Ρόδος	22.000
Θεσσαλονίκη	226.000	Χαλκίς	22.000
Πάτραι	80.000	Ἀγρίνιον	20.000
Βόλος	55.000	Ἀλεξανδρούπολις	20.000
Καβάλα	50.000	Βέροια	19.000
Ηράκλειον	43.000	Λασία	17.000
Κέρκυρα	35.000	Γιανιτσά	16.000
Σέρραι	35.000	Τρίπολις	15.000
Καλάμαι	35.000	Αἴγιον	15.000
Λάρισα	35.000	Ἀμαλιάς	15.000
Δράμα	34.000	Καρδίτσα	14.000
Κομοτινή	33.000	Κοζάνη	14.000
Ξάνθη	31.000	Κάλυμνος	14.000
Μυτιλήνη	28.000	Θήβαι	13.000
Χανιά	28.000	Λεβάδεια	13.000
Χίος	27.000	*Εδεσσα	13.000
Κατερίνη	24.000	Νάουσα	13.000
Τρίκκαλα	23.000	*Αργος	13.000

Μέγαρα	13.000	Μεσολόγγιον	10.000
Κόρινθος	13.000	Αργοστόλιον	10.000
Φλώρινα	13.000	Πρέβεζα	10.000
Σιδηρόκαστρον	12.000	Σπάρτη	10.000
Νέα Όρεστιας	12.000	Καστορία	10.000
Ρέθυμνον	11.000	Κιλκίς	10.000

**Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

“Οταν τὸ 1821 οἱ Ἑλληνες ἐπανεστάησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ὁ Ἱερὸς ἄγών των ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἔξελεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποῖοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἔξ ὀνόματος ὅλου τοῦ Ἐθνους, ποὺ ἡγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Α' Ἐθνο συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. “Οταν ἔνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν το Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὅποιαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὅποιον κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἔξελεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὀθων. “Υστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

‘Αλλ’ ὅσας προοδούς καὶ ἀν ἔκαμνεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὔτυχής. Τὰ ὅριά της εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὀθρυν, ἐνῷ τὸ δνειρὸν τῶν Ἑλλήνων ἦτο ν' ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι' αὐτὸν ἦτο μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ιονίους Νήσους, τὰς ὅποιας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξεν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ΝΑ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Καὶ μόνη της ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1897 ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἔξω-

πλισμένοι. Ἐνικήθη, ἀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἔχρησίμευσεν ως μάθημα. Ἡτοιμάσθη, ἐπῆρεν ως συμμάχους τοὺς ἄλλους λαούς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ δόποιοι ἥθελαν ν'

159. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς.

ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἔνας δολοφόνος ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ Διάδοχος, ὁ στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλάς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εύρωπαϊκὸν Πόλεμον (1916 — 1918) καὶ ἀφοῦ ἤγωνίσθη πολύ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Θράκην ἔως τὰ πρόθυρα τῆς

Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρών 1919). "Ετοι ἔξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἥπλωντο εἰς τὰς ἀκτὰς τέσσαρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ

Ιονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἄλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ύποταχθῆ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἑλλάς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἀν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἔως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἡδυνήθη γὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Διὸ αὐτὸ δειγνε μία συνθήκη εἰς τὴν Λωζάννην τὸ 1922 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν δόπισω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τέλος ἡ Ἑλλάς τὸ 1940 ἐνί-

160. Πῶς ηγέτησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἑτῶν.

κησε τοὺς Ἰταλούς εἰς τὰ βουνά τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν Δωδεκάνησον (Συνθήκη Παρισίων 1946).

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομική. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι Παῦλος ὁ Α'.

I. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ νὰ εἶναι εὐκολος ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, ἡ Ἑλλὰς εἶναι διῃρημένη εἰς νομούς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομὸν ἀρχή, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως. Αὕτως ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρήται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς δἰοικητικούς.

Πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου οἱ νομοὶ τοῦ Κράτους ἦσαν 38, δπως σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην τῆς σελίδος 220 (εἰκ. 161).

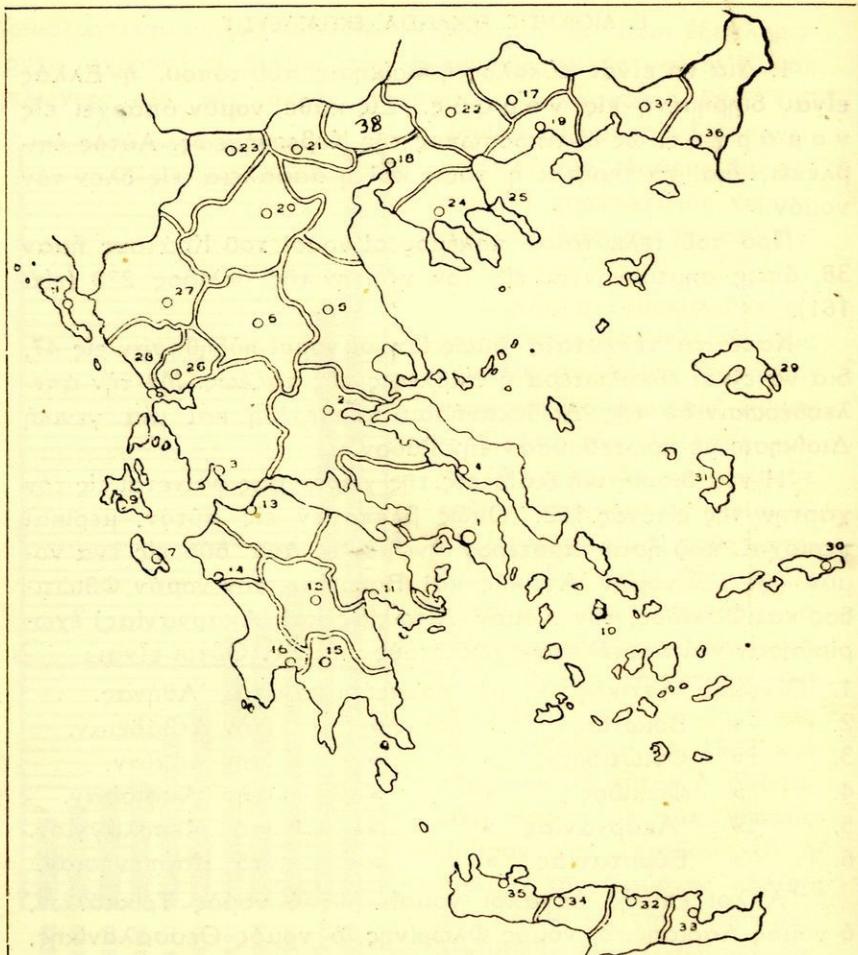
Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη οἱ νομοὶ ἥξηθησαν εἰς 47, διὰ νὰ εἶναι εὐκολωτέρα ἡ ἐπιβλεψις τῆς τάξεως. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τῆς Δωδεκανήσου προσετέθη καὶ μία γενικὴ Διοίκησις μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον.

Ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς χώρας μας φαίνεται εἰς τὸν χάρτην τῆς εἰκόνος 162. Ὁπως βλέπομεν εἰς αὐτὸν, μερικαὶ περιοχαὶ, ποὺ ἦσαν πρότερον ἥνωμέναι ἀνὰ δύο εἰς ἓνα νομόν, (ὡς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας) ἔχωρίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν χωριστούς νομούς. Οὗτοι εἶναι :

1. 'Ο νομὸς Ἀττικῆς	μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας.
2. » Βοιωτίας	» τὴν Λεβάδειαν.
3. » Φθιώτιδος	» τὴν Λαμίαν.
4. » Φωκίδος	» τὴν Ἀμφισσαν.
5. » Ἀκαρνανίας	» τὸ Μεσολόγγιον.
6. » Εύρυτανίας	» τὸ Καρπενήσιον.

Ἄλλοι ἐπίσης μεγάλοι νομοί, (ὡς ὁ νομὸς Τρικκάλων, ὁ νομὸς Λαρίσης, ὁ νομὸς Φλωρίνης, ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης, ὁ νομὸς Ροδόπης καὶ ὁ νομὸς Πρεβέζης), διῃρέθησαν καὶ ἔτσι ἐσχηματίσθησαν καὶ 6 νέοι νομοί, οἱ ἔξης :

1. 'Ο νομὸς Καρδίτσης	μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν.
2. » Μαγνησίας	» τὸν Βόλον.
3. » Καστορίας	» τὴν Καστορίαν.
4. » Ἡμαθίας	» τὴν Βέροιαν.
5. » Ξάνθης	» τὴν Ξάνθην.
6. » Λευκάδος	» τὴν Λευκάδα.

Νομοί:

1. Αττικής καὶ Βοιωτίας, 2. Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, 3. Αιτωλίας καὶ Ακαρνανίας, 4. Εὐβοίας, 5. Λασιθίου, 6. Τρικαλῶν, 7. Ζακύνθου, 8. Κεφαλληνίας, 9. Κεραυνίας, 10. Κυκλαδῶν, 11. Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, 12. Ἀρκαδίας, 13. Ἀχαΐας, 14. Ἡλείας, 15. Λακωνίας, 16. Μεσσηνίας, 17. Δράμας, 18. Θεσσαλονίκης, 19. Καβάλας, 20. Κοζάνης, 21. Πέλλης, 22. Σερρῶν, 23. Φλωρίνης, 24. Χαλκιδικῆς, 25. Ἀγιορ "Ορος, 26. Ἀρτης, 27. Ιωαννίνων, 28. Πρεβέζης, 29. Λέσβου, 30. Σάμου, 31. Χίου, 32. Ηοακλείου, 33. Λασηθίου, 34. Ρεθύμνης, 35. Χαρίων, 36. Ἐρεβουν, 37. Ροδόπης, 38. Κιλκίς.

161. Χάρτης τῶν νομῶν τῆς Ἑλλάδος (πρὸ τοῦ ἔτους 1940).

Νομοί

1	Αργολίδος καὶ Κορινθίας
2	Αρκαδίας
3	Δακωνίας
4	Μεσσηνίας
5	Ηλείας
6	Άγαρας
7	Αττικῆς
8	Βοιωτίας
9	Φθιώτιδος
10	Φωκίδος
11	Ακαρνανίας
12	Εὐρυτανίας
13	Αρτης
14	Περιβέζης
15	Θεσπρωτίας
16	Ιοαννίνων
17	Καρδίτσας
18	Τρικάλων
19	Μαγνησίας
20	Λαρίσης
21	Κοζάνης
22	Καστορίας
23	Φλωρίνης
24	Πέλλης
25	Ημαθίας
26	Θεσσαλονίκης
27	Κιλκίς
28	Χαλκιδικῆς
29	Σερρῶν
30	Δράμας
31	Καρδάλας
32	Ξάνθης
33	Ροδόπης
34	Έβρου
35	Εύβοιας
36	Κυκλαδών
37	Λέσβου
38	Χίου
39	Σάμου
40	Δωδεκανήσου
41	Χανίων
42	Ρεθύμνου
43	Ηρακλείου
44	Λασηθίου
45	Κερκύνθιας
46	Λευκάδος
47	Κεφαλληνίας
48	Ζακύνθου

162. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὗτοί ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς δῆλην τὴν περιφέρειαν.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἑπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ δποῖος νομίζει, δτὶ μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἡδίκησε.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95%) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἑκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἔβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοί καὶ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Ἑκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχει ταταὶ ἀπὸ ἄλλην Ἑκκλησίαν. Ἐχει ἰδικήν της διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱεράνην Σύνοδον, ἀλλ᾽ ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσεως εἶναι τὰ γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικὰ σχολεῖα καὶ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί, ἴερατικαί, γεωργικαί, παιδαγωγικαί Ἀκαδημίαι κ.τ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν: α') τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ Ἀθηναϊς Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ κ.τ.λ.).

Απὸ ὅσα εἴπομεν, βλέπομεν δτὶ ἡ πατρίς μας Ἑλλὰς εἶναι χώρα ώραία μὲ εὔκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα. Ἐχει θέσιν εύνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγάδες πλούτου, ὥστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φι-

λοπονίαν, ἡμποροῦν νά κερδίζουν εἰς αὐτὴν ὅσα χρειάζονται, διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἄγεσιν. "Εχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ἴστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἴστορικοι τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας ἡγωνίσθησαν ἡρωικῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.		Σελ.
1. Τί είναι Γεωγραφία και πῶς μανθάνομεν αὐτήν.	5	3. Εικόνες καὶ χάρται (φωτογραφίαι, σχέδια, κλῖμαξ, χάρται)	8
2. Μετρήσεις	6	4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος	16.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'.— Ἡ νοτία Ἑλλὰς

1. Ἀττικὴ	20	α') Ἡ ἀνατολικὴ Στερεά Ἑλλάς	75.
2. Πελοπόννησος	46	β') Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά Ἑλλάς	83.
3. Στερεά Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	74		

Β'.— Ἡ βορεία Ἑλλὰς

1. Ἡπειρος	93	β') Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία	120.
2. Θεσσαλία	103	γ') Ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία	130.
3. Μακεδονία.	112	4. Θράκη	136.
α') Ἡ δυτικὴ Μακεδονία.	113		

Γ'.— Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλὰς

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου . .	142	3. Ἐλληνικαὶ νῆσοι ὅποι ξένην κατοχήν.	175.
2. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι	169		

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. Ὅρια. Ἐκτασις.	178	ε') δρυκτωρυχία	206.
2. Μορφὴ τοῦ ἔδαφους . . .	180	τ') βιομηχανία	206
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι . . .	185	ζ') ἐμπόριον	209.
4. Κλῖμα	186	η') συγκοινωνίαι	211
5. Φυτὰ καὶ ζῷα τῆς Ἑλλάδος	189	8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	213.
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	194	9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους . .	216
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	194	10. Διοίκησις. Ἐκκλησία. Ἐκπαίδευσις	219.
α') γεωργία	195		
β') κτηνοτροφία	202		
γ') ἀλιεία	204		
δ') δασοκομία	205		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	16
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	47
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εύβοίας	76
6. Ἡπείρου καὶ Ιονίων νήσων	94
7. Θεσσαλίας	104
8. Μακεδονίας	114
9. Δυτικῆς Θράκης	137
10. Κυκλαδών	149
11. Κρήτης	163
12. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	179
13. Αἱ κυριώτεραι δροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος	182
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	188
15. » Καλλιεργείας τῆς ἔλαίας	191
16. » Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	193
17. » Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	198
18. » Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	200
19. » Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	212
20. Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος	214
21. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	217
22. Χάρτης Νομῶν τῆς Ἑλλάδος (πρὸ τοῦ 1940)	220
23. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος (ἐκτὸς κειμένου).	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάϊτε.

Σημείωμα *

Ἐκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 58 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ελλάδος τῶν κ. κ. Παναγῆ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως:

I. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἔνα ἀλώνι (41).
5. Ἀπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ύπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Τὸ Λουτράκι (47).
8. Ἡ Μονὴ Ἀγίας Λαύρας (50).
9. Μάνη (54).
10. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
11. Ἡ ιερὰ δδὸς τῶν Δελφῶν (60).
12. Τὸ σπίτι τοῦ ὄπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
13. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
14. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (75).
15. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας (80).
16. Τὰ Τέμπη (83).
17. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ (93).
18. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
19. Ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
20. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (101).

* Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος.

21. "Αγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
22. Ὁ Νέστος (104).
23. Ἡ Χαλκὶς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὔριπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν (110).
24. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
25. Ἡ Μύκονος μὲ τοὺς ὥραίους ἀνεμομύλους (116).
26. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
27. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
28. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (129).
29. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς Κέρκυραν (143).
30. Τρυγητός (144).
31. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρός ὁ ἀργάλειός (147)

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαροῆ.

1. Ὁ Παρθενών (17).
2. Δημητσάνα, ἡ ιστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἔνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὅψος 1200 μ. μὲ ὥραια ἔλατα (63).
8. Ἡ καρυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ καρυφὴ τοῦ ὄρους Λάκμου (76).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψίς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (115).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).

3. Μία άπό τὰς ύψηλοτέρας κορυφάς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ὁ Κισσός (86).
5. Ὁ Ἀθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία άπό τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (148).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχούσαν Α' βραβείου «Γεωγραφίαν τῆς Ελλάδος» τοῦ κ. Γεωργίου Α. Μέγα.

Φωτοτοιγκογράφησις Εὐαγγέλου Χαλκιοπούλου.

*Ἐκ τύπωσις — Βιβλιοδεστά
ΧΡΗΣΤΟΥ Β. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ
Καπνοσπηρίου 6—Αθηναὶ*

